

**Управління освіти і науки
Чернігівської обласної державної адміністрації**

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

**Ніжинський обласний педагогічний ліцей
Чернігівської обласної ради**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ
ДЕРЖАВИ І ПРАВА В УКРАЇНІ**

Матеріали обласної науково-практичної конференції

(м. Ніжин, 11 грудня 2015 р.)

УДК 34 :371.122
ББК 67.1 (о) р
А 43

Рекомендовано Вченою радою
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
(НДУ ім. М. Гоголя)
Протокол № 8 від 11.04.2016 р.

Редакційна колегія:

Т.М. Шевчук, директор Ніжинського обласного педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради, спеціаліст вищої категорії, старший учитель (**голова**);

С.М. Сліпак, заступник директора з навчально-виховної роботи Ніжинського обласного педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради (**заступник голови**);

Ф.В. Барановський, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології та права Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Ю.М. Давиденко, кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Л.О. Дудка, кандидат історичних наук, доцент кафедри політології та права Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

О.С. Дудченко, кандидат юридичних наук, доцент кафедри політології та права Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

А 43 Актуальні проблеми становлення та розвитку держави і права в Україні : матеріали обласної науково-практичної конференції, м. Ніжин, 11 грудня 2015 р. – Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2016. – **118 с.**

У збірнику містяться матеріали наукових праць учасників обласної науково-практичної конференції, що присвячені дослідженню актуальних проблем становлення та розвитку держави та права в Україні.

Розрахований на учнів, вчителів, студентів, викладачів та науковців.

УДК 34 :371.122
ББК 67.1 (о) р

*Матеріали друкуються в авторській редакції мовами оригіналів.
За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідають автори.*

© Автори, 2016
© НДУ ім. М. Гоголя, 2016

ЗМІСТ

Арутюнова К.С. Правове регулювання працевлаштування в Україні	5
Барановський Ф.В. Виконання критеріальних вимог щодо членства в Європейському Союзі як чинник розбудови демократичної та правової держави в Україні.....	6
Бурляй О.М. Правове регулювання дистанційної зайнятості працівників в Україні.....	9
Бутурлим Т.І. Гендерний підхід як засіб побудови паритетного суспільства.....	13
Бутурлим Т.І., Нечипоренко В.В. дослідження рівня розвитку патріотичної культури старшокласників	24
Величко Т.В., Клунко Р.Ю. Ніжинська міська комунальні кінна залізниця у 1920–1922 рр.	28
Гранько О.А. Статус військовополонених в Україні.....	31
Драч В.І. Допоміжні установи забезпечення діяльності комісії в справах неповнолітніх ніжинського округу (20-ті роки ХХ ст.)	34
Зайцева А.В., Тавлуй В.І. Психологічний захист від насильства над дітьми в сім'ї	38
Колесник С.В. Відновне правосуддя як напрямок захисту неповнолітніх	43
Колінько О.О. Причини, що впливають на формування кримінальної віктимності.....	47
Крижанівська І.П. Шляхи вдосконалення механізму правового захисту особистих немайнових прав.....	50
Кучеровська Н.М. Права дітей в Україні.....	54
Лукаsevич А.В. Місцеве самоврядування на теренах Чернігово-Сіверщини в контексті становлення магдебурзького права перша половина ХVІІ ст. засади створення та діяльності органів юстиції УРСР у 1918–1956 рр.	62
Мацалак Н.З. Загальна тенденція соціальної роботи з людьми похилого віку за кордоном	73
Найда І.В. Особливості працевлаштування людей з інвалідністю	76
Недухова О.О. Дискримінація жінок, як форма прояву гендерної нерівності в Україні.....	79

Никитенко А.М. Волонтерський рух як складова громадянського суспільства.....	81
Павленко А.Ю. Особливості застосування покарання щодо неповнолітніх	85
Рябуха М.М. Громадський контроль як форма прояву громадської активності в суспільстві	88
Смілик Я.О. Правові аспекти гендерної рівності в політичній та управлінській сфері в Україні	92
Стременовська А.Т. Сучасне телебачення та необхідність моральної цензури.....	97
Тригубчук С.О. Правовий захист присталілих людей	101
Хижняк В.І. Особливості кримінальної відповідальності за викрадення дитини.....	103
Шкурко А.А. Проблема інтернет-залежності серед молоді: основні підходи та шляхи подолання	110
Ярош І.Г. Особливості правового врегулювання форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в СРСР	115

Арутюнова К.С.,
студентка IV курсу економіко-правового коледжу
Київського кооперативного інституту бізнесу і права
Науковий керівник: Найда І.В., старший викладач кафедри
права Київського кооперативного інституту бізнесу і права

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Становлення України як соціальної, правової демократичної держави, проголошення курсу на перехід до соціально-орієнтованої ринкової економіки ставить перед країною певні завдання, які потребують свого вирішення.

Відносини у сфері праці молоді регулюються Конституцією України, Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», Законом України «Про зайнятість населення», Указом Президента України «Про заходи щодо реформування системи підготовки спеціалістів та працевлаштування випускників вищих навчальних закладів», іншими актами законодавства.

Одним з найбільш складних, завдань є формування в Україні європейського ринку праці. Досвід його функціонування в країнах з розвинутою ринковою економікою показує, що він здатний в значній мірі підвищити ефективність використання трудового потенціалу. В той же час, ринкові стосунки в сфері працевлаштування, формування попиту і пропозиції на робочу силу неминуче породжують цілий ряд негативних соціальних наслідків, серед яких безробіття.

На сьогоднішній день проблема безробіття в Україні має комплексний міжгалузевий характер. Україна проголосила себе соціальною правовою державою та закріпила у власній конституції право кожного на працю та зобов'язалася створювати умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантувати рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовувати програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб.

Для реалізації цих конституційних норм в країні діє доволі розгалужене законодавство, яке включає великий масив нормативно-правових актів різних рівнів. Однак, не зважаючи на це, навіть рівень зареєстрованого безробіття не говорячи вже про приховане свідчить про деякі упущення держави в сфері правового регулювання зайнятості і працевлаштування населення України.

Наукове дослідження питань правового регулювання працевлаштування в Україні покликане допомогти удосконаленню законодавства у цій сфері та сприяти вирішенню окремих теоретичних і практичних проблем в сфері зайнятості та працевлаштування. Означене набуває ще більшої ваги за умов реформування трудового законодавства і прийняття нового Трудового кодексу України.

Процес працевлаштування починається з того, що особа, яка бажає працювати звертається до органів, які займаються працевлаштуванням з метою сприяння в підшукуванні роботи або починає самостійно підшукувати собі

роботу [1]. Також необхідно визначити права і свободи закріплені в основному Законі України. Права та свободи громадян визнані Конституцією України від 28 червня 1996 р. найвищою цінністю, а їх реалізація є головним напрямом і змістом діяльності демократичної держави. Відповідно до ст. 43 Конституції України кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. У п. 2 ст. 43 Конституції України наголошено на тому, що держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб. В Україні заборонено будь-яку дискримінацію у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей. Відповідно до ст. 24 Конституції України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом [2]. Усі перелічені гарантії повною мірою стосуються молоді, що створює для них реальну можливість користуватися всією сукупністю трудових прав.

Список використаної літератури:

1. Правове регулювання працевлаштування молоді в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://ukraine-diplom.com/60/16451-pravove-regulyuvannya-pracevlashtuvannya-molodi-v-ukrayini.html>. – Назва з екрану.
2. Конституція України : від 28.06.96 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EА%2F96-%E2%F0>. – Назва з екрану.

Барановський Ф.В., доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політології та права
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ВИКОНАННЯ КРИТЕРІАЛЬНИХ ВИМОГ ЩОДО ЧЛЕНСТВА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ЯК ЧИННИК РОЗБУДОВИ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ТА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ

Україна має здійснювати свій інтеграційний поступ передусім на підставі розвиненого відчуття ідеологічної спорідненості з Європою, розвивати партнерство і співробітництво, засноване на історичних зв'язках і загальнолюдських цінностях. Європейський вибір для України є не якимось символічним жестом чи вектором зовнішньої політики, а передусім відповіддю на виклики внутрішнього розвитку, а тому змістом євроінтеграційної політики України має бути всебічне розв'язання проблем і визначення конкретних шляхів та засобів інтеграції України до Європейського Союзу, до чого належить і наближення практики внутрішнього життя до стандартів Європейського Союзу.

Критеріями вступу до ЄС, представленими Європейською Радою 1993 року на самміті у Копенгагені, є стабільність інституцій, що гарантують демократію; правова держава; права людини; повага до меншин та їх захист; існування ринкової економіки, що функціонує, так само як і спроможність справлятися з тиском конкуренції та ринковими силами усередині Союзу.

Отже є очевидним, що копенгагенські критерії стосуються насамперед внутрішньої демократії та економіки. Тому не викликає сумніву, що євроінтеграційний курс ставить перед країною насамперед завдання внутрішнього характеру.

В цьому плані Україні належить подолати складний шлях для досягнення критеріїв, необхідних для повноправного членства в ЄС.

Майбутні члени повинні не лише забезпечити імплементацію до національного законодавства комплексу європейських правових норм і стандартів, а й здійснювати їх застосування на практиці.

В цьому аспекті, безумовно, свобода слова й демократичні цінності є ключовими пунктами в питанні успішної євроінтеграції нашої країни. Демократична складова розвитку держави визначається, передусім, характером, механізмами та принципами функціонування її політичної системи.

При цьому треба відзначити, що інтеграція – не лише суспільно-політичне явище, а й правове, і йому притаманні певні характерні правові ознаки, а саме:

- єдність ціннісних критеріїв: дотримання принципів демократії, верховенства права, поваги прав людини і основних свобод;
- єдність правового регулювання, відображена у процесах уніфікації та гармонізації національного законодавства учасників інтеграційних процесів;
- багаторівневість правового регулювання, котра полягає в широкому колі суб'єктів правового регулювання та намаганні координувати взаємодію національно-правових систем міжнародного права і власне правової регламентації інтеграційних процесів;
- комплексність правового регулювання, яке охоплює і публічно-правові, і приватноправові відносини;
- наявність значної кількості регіональних стандартів: ЄС, Рада Європи, ОБСЄ тощо;
- прозорість правового регулювання інтеграційних процесів: доступність і поінформованість громадськості зацікавлених держав, а також її залучення до процесів прийняття рішень щодо ключових питань.

Однією з проблем, які потрібно розв'язати в рамках зазначеного процесу, а також на шляху євроінтеграції, є питання сумісності українського законодавства із законодавством ЄС. Досягнення цієї мети є важливим елементом побудови правової держави в Україні.

На нинішньому етапі адаптація має ґрунтуватися на принципі доцільності, тобто в процесі адаптації законодавства слід враховувати перш за все наслідки впровадження норм, передбачених актами *acquis communautaire*, з точки зору їх впливу на економічну, соціальну та політичну ситуацію в Україні.

Починаючи з 2002 року процес адаптації законодавства України до законодавства ЄС закріплюється на найвищому рівні: Верховна Рада України приймає Закон України „Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу”, а у 2004 році – Закон України „Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу”.

У цих документах були сформульовані стратегічні завдання та визначені практичні заходи щодо забезпечення безпосередньої участі України в загальноєвропейському процесі та членстві в європейських структурах, запроваджено механізм прийняття Верховною Радою України законодавчих актів, які відповідають *acquis communautaire* та мають економічне обґрунтування, визначено механізм адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

Адаптація законодавства є пріоритетною складовою правової реформи в Україні. Вона передбачає реформування її правової системи, важливим чинником якого слід вважати визнання принципу верховенства права, плюралістичної демократії, також обов'язок забезпечити права і основні свободи людини всім особам, що знаходяться під юрисдикцією держави, тобто, формування українського суспільства як повноправної європейської спільноти.

Крім того, адаптація законодавства України має розглядатися як інструмент зміцнення реформ, і її необхідно оцінювати, зважаючи на просування реформ.

Завдання побудови в Україні демократичної та правової держави європейського зразку спонукає приділити увагу питанням співвідношення системи нормативно-правових актів України з загальноєвропейськими критеріями.

В цьому плані критерії вступу до ЄС мають розглядатися як чинники, що сприяють прийняттю важливих кодексів та законів, спрямованих на реалізацію соціальних, культурних та інших прав і свобод громадян в Україні. До таких, зокрема, відносяться Кодекс про працю, Соціальний кодекс України, а також Кримінальний та Цивільний кодекси тощо.

Найголовніший принцип правової держави – це визнання верховенства права та закону. Забезпечення прав і свобод людини є ознакою саме суспільства та держави, побудованих на демократичних засадах.

В даному аспекті, на наш погляд, важливим представляється твердження відомого сучасного дослідника проблем розвитку демократії Гільермо О'Доннелла: „В правовій демократичній державі на кожного розповсюджуються законні повноваження інституцій в рамках правової системи, себто ніхто не може бути над або поза її правилами. У свою чергу, ця характеристика має близьке відношення до захисту політичних та інших прав. При відсутності гарантії універсальної відповідальності перед законом буде існувати крайнє неконтрольована сила або сили, які зможуть односторонньо урізати або просто відбирати права”.

Очевидно, що прогрес відносно прав людини й демократичних стандартів містить у собі проведення політичної та адміністративної реформ, дотримання законів і демократичних свобод, що у першу чергу передбачено критеріями вступу до ЄС.

В даному контексті важливим елементом правових критеріїв є боротьба з корупцією в органах влади, з криміналізацією суспільства тощо.

Зважаючи на вищезазначене, суттєвим та необхідним, на наш погляд, видається використання досвіду держав, що ефективно вирішили завдання перехідного періоду.

З цієї точки зору, зокрема, доволі цікавим виглядає досвід Словаччини, особливо в рамках виконання критеріїв членства та напередодні її безпосереднього вступу до ЄС.

В річній національній програмі Словаччини на 2003 рік протидія корупції посідала одну з чільних позицій, поступаючись першим місцем лише роботі з громадською думкою. Ще у червні 2000 року уряд цієї країни ухвалив „Національну програму боротьби з корупцією”. Партії, що склали урядову коаліцію, брали участь у своєрідній програмі „Антикорупційний мінімум”. Серед впроваджених законів можна відзначити „Акт про державну службу” та „Акт про громадську службу”, які встановили норму конкурсних процедур на заміщення посад у державній службі та заборонили чиновникам приймати подарунки. Реформу судової системи в Словаччині було продовжено у 2002 році запровадженням Судової ради - незалежного наглядового органу. Також напередодні вступу до ЄС у Словаччині було підготовлено до прийняття закони: „Про залучення громадян до законодавчого процесу”, „Про спеціального прокурора з боротьби з корупцією”, „Про боротьбу з легалізацією кримінальних прибутків”.

В даному контексті реалізація кінцевої мети потребує належної взаємодії органів державної влади, відповідної системи координації, яка могла б забезпечити дієве та ефективне виконання адаптаційних програм.

Органи державного управління повинні функціонувати у правовому полі законів, які за змістом відповідатимуть європейським зразкам. До того ж адаптація українського законодавства до європейського передбачає запозичення європейської правової культури, якою матимуть перейнятися поряд з усіма громадянами також і управлінці та державні службовці всіх рівнів.

Бурляй О.М., студентка III курсу
історико-юридичного факультету
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ ПРАЦІВНИКІВ В УКРАЇНІ

У зв'язку із швидким розвитком суспільства відбуваються постійні зміни в ринковій економіці, соціально-трудова відносина також зазнають

кардинальних змін. Яскравим виявом цього стає поступове зникнення стандартних трудових відносин, на зміну яким приходить дистанційна зайнятість, яка характеризується своєю гнучкістю й застосуванням інформаційно-телекомунікаційних технологій. На сьогодні це явище набуло широко розповсюдження й водночас зіткнулось із низкою проблем, головна з яких – відсутність нормативно-правового регулювання нестандартної зайнятості чинним законодавством України.

Нестандартні форми зайнятості набувають небувалих масштабів і тим самим змінюють усталені параметри соціально-трудова відносин, їх структуру та зміст.

Дистанційні форми зайнятості не лише зменшують соціальну напруженість у суспільстві, а й прояви дискримінації за віком, статтю, за регіональною ознакою, відсутністю офіційного стажу роботи, долають географічні бар'єри. Багато безробітних можуть дистанційно отримувати завдання і мати дохід у вигляді зарплати за їх виконання, що дає засоби до існування. Користувачами такої форми зайнятості можуть бути практично всі категорії населення.

Така форма роботи веде до мінімізації витрат роботодавця, у тому числі на офісні приміщення, на організацію робочого місця, проходження різних медоглядів, курсового навчання, забезпечення соціального пакета і т. д. При цьому роботодавець отримує більш ефективного співробітника, великий вибір персоналу, доступність технологій, дешевизну телекомунікаційної техніки (електронна пошта, дистрибутивний канал для ділової інформації) і т. д.

Нормативно-правове регулювання правовідносин у сфері дистанційної зайнятості як інституту трудового права України перебуває на стадії становлення. Питання правових відносин у сфері дистанційної зайнятості працівників як інституту трудового права з часу здобуття Україною незалежності було предметом дослідження декількох видатних вчених у сфері трудового права, що зробили вагомий внесок у дослідженні даного питання. Теоретичні основи формування та розвитку правовідносин у сфері дистанційної зайнятості працівників закладені у працях відомих вітчизняних вчених, серед яких варто відзначити М. Г. Беляєву, П. В. Бізюкова, О. В. Волкову, В. І. Герасимчука, О. А. Грішнова, В. М. Данюка, Б. М. Данилишина, М. І. Карліна, О. І. Кисельову, А. М. Колота, В. П. Кохана, І. І. Моторну, В. А. Савченко, Я. В. Свічкарьову, М. В. Семикіна та ін. Незважаючи на вагомий доробок вітчизняних науковців, основні проблеми правового регулювання дистанційно-трудова правовідносин, а також шляхи вирішення цих проблем залишаються практично недослідженою юридичною категорією.

Нормативно-правова регламентація правовідносин у сфері дистанційної зайнятості в правовій системі України розвинена досить слабо, хоча й передбачає можливість застосування даного виду нестандартної зайнятості. Слід констатувати, що в умовах недостатнього регулювання інституту дистанційної зайнятості в українському трудовому законодавстві, більш поширеним на практиці є цивільно-правове регулювання дистанційно-правових

відносин. Це пояснюється, насамперед тим, що суб'єкти дистанційно-трудогих правовідносин здатні за допомогою диспозитивності цивільного законодавства передбачати фактично будь-які умови договору. Крім цього, допустимою в даному випадку є усна форма укладення цивільно-правового договору на виконання дистанційної роботи або надання послуг дистанційним працівником.

Окрім переваг цивільно-правового регулювання правовідносин у сфері дистанційної зайнятості, існують також певні правові небезпеки для працівника. Оскільки, в разі укладення цивільно-правового договору з дистанційним працівником останній позбавляється гарантій та прав, які встановлені трудовим законодавством для працівника. Дистанційні працівники можуть підлягати дискримінації та частково чи повністю позбавлятися соціального захисту.

Задля зменшення кількості випадків цивільно-правового регулювання дистанційно-трудогих правовідносин, а відтак – часткового або повного позбавлення працівника його соціального захисту, слід детально регламентувати інститут дистанційної зайнятості саме у трудовому законодавстві.

Наразі можна констатувати, що чинне законодавство передбачає лише один тип дистанційної зайнятості – надомну працю. Надомна праця – це такий вид дистанційної зайнятості, який застосовується, зазвичай, з метою забезпечення умов для широкого залучення праці інвалідів. Крім цього, традиційно цією працею зайняті жінки, люди похилого віку, молодь, але і серед чоловіків останнім часом вона набуває поширення. Якщо раніше до сфери надомної праці залучали переважно працівників з невисокою кваліфікацією, то останнім часом сюди все ширше включається кваліфікована робоча сила – інженерно-технічні працівники, дослідники, спеціалісти в галузі інформатики тощо.

Основоположним нормативно-правовим актом щодо надомної праці в Україні є Конвенція Міжнародної організації праці «Про надомну працю» № 177 від 20 червня 1996 року. Конвенція передбачає встановлення в національному законодавстві умов, за яких певні види робіт і використання певних речовин можуть заборонятися щодо надомної праці внаслідок безпеки і захисту здоров'я. Відзначаємо, що до сьогодні вказана Конвенція не ратифікована у правовій системі України.

Слід зазначити, що трудове законодавство України, зокрема Кодекс законів про працю України, не містить поняття «виконання роботи вдома» і не визначає порядку та вимог щодо укладення з найманими працівниками договорів на виконання роботи вдома. Однак на практиці такі договори між власником і найманим працівником укладаються за умови, що виконання цієї роботи зумовлене певними обставинами (наприклад, з інвалідом або з робітницею, яка має дитину-інваліда, що потребує постійного догляду, а також з жінками, що мають дітей віком до 15 років тощо) і виконання роботи вдома не перешкоджає виробничому процесу.

Також серед нормативно-правових актів, які регулюють таку форму дистанційної зайнятості, як надомна робота, слід відзначити чинну на території України Постанову Державного комітету СРСР з праці й соціальних питань

Секретаріату ВЦРПС № 275/17-99 від 29 вересня 1981 року, якою затверджено Положення про умови праці надомників. Згідно вказаного Положення надомниками вважаються особи, що уклали трудовий договір з об'єднанням, комбінатом, підприємством, установою, організацією про виконання роботи вдома особистою працею з матеріалів і з використанням знарядь і засобів праці, що надаються підприємством, або придбаних за рахунок цього підприємства.

Назріла потреба створення органу, який би забезпечував формування інституційних основ для організації системної роботи щодо впровадження дистанційної зайнятості в Україні, а також національної концепції розвитку електронного ринку праці та механізму його державного регулювання.

На сьогодні дистанційна зайнятість в Україні не впроваджується відкрито, вона існує нелегально у вигляді прихованого працевлаштування поодиноких осіб, які б охоче працювали легально, без ризиків бути обманутими та з гарантією офіційного працевлаштування, отже, потрібне втручання на державному рівні. Таким чином, розвиток дистанційної зайнятості має бути одним із головних пріоритетів держави. Незважаючи на існуючі проблеми, в Україні інтерес до дистанційної форми зайнятості зростає. І хоча на сьогодні в Україні дистанційні форми зайнятості дуже слабо розвинені, але з часом вітчизняні роботодавці, як і в розвинених країнах, гідно оцінять переваги такої форми зайнятості.

Отже, правовідносини у сфері дистанційної зайнятості в правовій системі України перебувають на стадії становлення, при цьому їхнє регулювання залишається досить слабким. Зокрема, на даний момент трудове законодавство встановлює лише таку форму дистанційної зайнятості працівника, як надомна праця, тоді як аналіз нестандартної зайнятості в Україні та світі показує, що дистанційна робота поширено застосовується на практиці і, що головне, постійно зростає кількість дистанційних працівників. Тому для визначення особливостей складових елементів структури дистанційно-трудова правових відносин законодавцю слід звернути особливу увагу на нормативно-правову регламентацію правових відносин із здійснення дистанційної праці.

Список використаної літератури:

1. Андрушків Б. М., Погайдак О.Б. Дистанційна робота та фрілансова діяльність: особливості та відмінності // Економіка. – 2015. – №11. – с. 223-237.
2. Моцар М. М. Міжнародні аспекти та передумови для формування дистанційної форми зайнятості в Україні // Зб. наук. праць SWWorld: Сучасні проблеми і шляхи їх вирішення в науці, транспорті, виробництві та в освіті 2012: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 18–27 груд. 2012р. — Вип. 4; Т. 29 / Уклад. С. В. Купрієнко. — Одеса: ЦИТ, 2012. — С. 21–25.
3. Моцар М. М. Проект програми легалізації дистанційних форм зайнятості в Україні // Наукові праці МАУП. – 2013. – №3 (38). – с. 121-126.

4. Свічкарьова Я.В. Дистанційна робота як одна із форм атипової зайнятості // Держава та регіони. Серія «Право». – 2013. – № 1 (39). – С. 129–134.
5. Цесарський Ф. А. До проблеми укладення трудових договорів в умовах дистанційної занятості // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – Вип. 62. – С. 677-682.

Бутурлим Т.І.,
кандидат педагогічних наук,
вчитель української мови та літератури, вчитель вищої категорії
Ніжинського обласного
педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради

ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД ЯК ЗАСІБ ПОБУДОВИ ПАРИТЕТНОГО СУСПІЛЬСТВА

Взірцем можливого вдосконалення соціальних відносин у сучасному демократичному суспільстві є **гендерна рівність**, що ґрунтується на принципі створення однакових умов для самореалізації особистості в усіх сферах життєдіяльності незалежно від її статі (Т. Бендас, С. Глазунов, Т. Говорун, О. Кікінежді, О. Кізь). Акцент на рівності статей простежується й у словнику Т. Мельник, Л. Кобелянської «50/50: Сучасне гендерне мислення» (Київ, 2005): «цілеспрямована діяльність держави щодо забезпечення прав і створення умов і можливостей для життєдіяльності жінок нарівні з чоловіками, гарантування їм волевиявлення, самоствердження і самореалізації, а також вираження особистісних сил людини обох статей як рівних у правах, свободах, відповідальності» [14, с. 88]. Основна суть поняття «гендерна рівність» чітко окреслена в навчально-методичному посібнику «Ми – різні, ми – рівні» за редакцією О. Семиколенової [15]: *не означає однаковості, ідентичності чоловіка та жінки, а надає право кожній особистості, незалежно від статі, на повноцінний розвиток.*

Рівноправність чоловіка та жінки – загальновизнаний принцип міжнародного й національного права. Відповідно до Закону України про гендерну рівність 2005 р., має бути досягнений паритет між статями в усіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення однакових прав і можливостей чоловіка й жінки, ліквідації дискримінації статей, застосування спеціальних заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями статей реалізувати рівні права, надані Конституцією України. На Саміті тисячоліття ООН було проголошено подолання нерівності статей до 2015 р. Рада Європи розробила Концепцію комплексного підходу до становлення гендерної рівності та створила групу спеціалістів, які займаються розробкою концептуальних основ, упровадженням ідеї егалітаризму в життя. Проте реальна гендерна ситуація свідчить про формальність прийнятих законопроектів: непропорційне представлення статей у парламенті, на керівних

посадах, неоднаковий доступ до високооплачуваної роботи, кар'єрного росту, традиційний розподіл чоловічих і жіночих функцій, насильство, неможливість повноцінно реалізуватися як особистості тощо. Підтвердженням цього, за даними Всесвітнього економічного форуму (Global Gender Gap Index 2014), є низький статус України серед інших держав щодо реалізації політики гендерної рівності – 56 місце серед 142 країн (індекс гендерної рівноправності). Гендерна асиметрія призводить до конфліктів між чоловіком та жінкою, руйнування морально-етичних норм, залежності від інших, втрати власної позиції, внутрішньої деградації, різних форм девіацій тощо. Попередженню вищезазначених деструктивних наслідків сприяє вдосконалення законодавчої системи, руйнування усталених патріархатних стереотипів, андроцентризму, запровадження політики ненасилля, просвітницька, реабілітаційна, корекційно-розвивальна, виховна робота з особами чоловічої та жіночої статі, визнання унікальності та права на самопізнання, самовдосконалення, самореалізацію особистості будь-якої статі, виховання гендерної культури всіх учасників навчально-виховного процесу.

Однією із формул досягнення гендерного паритету може бути діалектичний *принцип «нерівної рівності»*, запропонований Г. Сковородою [16, с. 345]. Він ґрунтується, як зазначає О. Вілкова, на «додаванні, інтегруванні чоловічих і жіночих властивостей; одночасно він не передбачає однаковості, рівності в буквальному розумінні» [3]. Узагальнимо *особливості гендерної нерівності в усіх сферах суспільного життя та окреслимо шляхи її подолання* (див. табл. 1):

Таблиця 1

Особливості гендерної нерівності в усіх сферах суспільного життя та шляхи її подолання

Існуюча гендерна нерівність	Бажана гендерна рівність
Політика	
Стереотипне сприйняття жінки як нерозумної, надмірно емоційної, конфліктної, сімейної, не здатної максимально віддатися державним справам	Формування адекватного сприйняття жіноцтва, створення сприятливих умов для ефективного поєднання материнства, професійної діяльності та прагнення до особистісного росту
Низький рівень гендерного світогляду української нації	Здійснення гендерної просвіти серед міського та сільського населення України незалежно від статі, віку, віросповідувань, соціального статусу

<p>Страх «чоловічого світу» втратити силу й контроль у суспільстві, відсутність доступу жінки до владних структур: низький відсоток жіночого представництва серед політичних партій на регіональному та державному рівнях</p>	<p>Підвищення гендерної культури українців, зміна погляду на жінку (неосвічена→мудра), надання рівних прав статей, узгодження інтересів і потреб статей, віднайдення шляхів комфортного співіснування статей у політиці</p>
<p>Низьке представництво жінки в політичній сфері не дає можливості повноцінно вирішити «жіноче» питання</p>	<p>Приведення всієї системи законодавства у відповідність до конституційних принципів та норм гендерної рівності, удосконалення основних аспектів гендерного правознавства</p>
<p>Формальне виконання державних програм щодо подолання нерівності статей, гендерної дискримінації, створення сприятливих умов для самореалізації жінки</p>	<p>Практичне застосування гендерної політики на всіх рівнях життя</p>
<p>Низький інтерес «жіночого світу» до політики, недостатнє розуміння політичних колізій панування гендерної селекції в політичному просторі</p>	<p>Підвищення рівня політико-правових знань жіноцтва створення системи практичних заходів щодо подолання проявів нерівності, дискримінації статей</p>
<p>Економіка</p>	
<p>Партіархатне сприйняття жінки як такої, що не здатна до повноцінного функціонування поза межами дому</p>	<p>Реабілітація жінки як повноправного економічного суб'єкта</p>
<p>Відсутність сприятливих економічних умов для самостійного, повноцінного функціонування жінки, що призводить до фінансової залежності її від чоловіка</p>	<p>Підвищення заробітної плати за жіночу працю, розробка системи соціальних заходів, спрямованих на захист її материнських і громадянських прав</p>
<p>Існування суто «чоловічих» та «жіночих» професій</p>	<p>Допуск особистості незалежно від статі на роботу, що відповідає його/її потребам, можливостям</p>
<p>Стереотипне мислення: участь жінки на ринку праці – загроза добробуту сім'ї подвійне навантаження працюючої жінки</p>	<p>Створення сприятливих умов для гармонійного синтезу побутових та професійних ролей жінки, рівна участь статей у вихованні дітей, виконанні побутової роботи</p>
<p>Панування гендерної селекції у процесі прийняття чоловіка/жінки на роботу: відмова від прийому на</p>	<p>Об'єктивна оцінка здібностей і навичок бажуючого працювати незалежно від статі, фінансове</p>

роботу вагітних чи заміжніх, зверхнє, недобррозичливе ставлення, сексуальні домагання, шантаж, хабарництво	відшкодування збитків жертвам психічного та сексуального насилля
Різниця в заробітній платі статей при виконанні однакової роботи	Установлення для статей рівної оплати, що виконують однакову роботу
Недопущення жінок на відповідальні, керівні посадові місця	Подолання стереотипного мислення щодо відсутності в жінки розуму, креативності, умінь керувати, сприяти росту організації, співпрацювати з колегами, конкурентами
Існування бар'єрів для самореалізації жінки: <i>«липка підлога»</i> , <i>«скляна стеля»</i>	Створення комісії з питань «скляної стелі», яка аналізує ознаки гендерної дискримінації на робочому місці та сприяє їх запобіганню
Формування відчуття психічного дискомфорту, внутрішнього конфлікту через дисгармонійне поєднання роботи й сім'ї	Подолання деструктивного тиску з боку оточуючих щодо виконання жінкою своїх обов'язків, формування в неї оптимістичного світосприйняття, прагнення до самореалізації всупереч існуючим стереотипам
Формування комплексу неповноцінності через неможливість відповідати стереотипним образам статей	Конструктивне співвіднесення існуючих стереотипів із власною життєвою позицією, цілями, розвиток чоловічих якостей у фемінних особистостей, жіночих – у маскулінних
Низький рівень представництва жінки серед владних структур, що не дає змоги всебічно вирішити «жіноче» питання	Забезпечення умов для реальної участі жінки у розробці та реалізації соціально-економічної політики, передбачення механізмів контролю за виконанням гендерної економічної програми
Освіта	
Низький рівень гендерної культури батьків, учителів, класних керівників, психологів, учнів	Формування егалітарної свідомості батьків, учителів, класних керівників, психологів, учнів шляхом гендерної просвіти, попередження формування неадекватного гендерного світогляду, розвиток рис андрогінної особистості

<p>Гендерно некоректна поведінка вчителів: сповідування стереотипної партіархатної/матріархатної концепції світу, наголошування на гендерних відмінностях між хлопцями та дівчатами, диференціація навчальних завдань відповідно до статі учнів, ідея роздільного навчання не дасть можливості розвитку фемінності у хлопців, маскулінності – у дівчат</p>	<p>Усвідомлення вчителем деструктивного впливу його авторитарно-патріархатного/матріархатного підходу до викладання дисципліни, організації роботи на занятті, стереотипного сприйняття статей на психіку учнів, прагнення сформувати адекватний гендерний образ світу, рівнозначне ставлення до успіхів/невдач хлопців і дівчат, формування рис андрогінної особистості учня чоловічої чи жіночої статі</p>
<p>Панування патріархатних стереотипів у навчальних програмах, посібниках, підручниках</p>	<p>Здійснення гендерної експертизи навчальної літератури, створення нових програм, посібників, підручників відповідно до ідеї егалітаризму</p>
<p>Кількісне переважання чоловічих персонажів у підручниках, посібниках; представлення чоловіка в навчальній, художній, довідковій літературі як утілення влади, сили, лідерства, розуму, професійної самореалізації, жінка – другорядності, пасивності, емоційності, нереалізованості</p>	<p>Подолання стереотипного уявлення про жінку як про домогосподарку, матір, дружину, не здатну досягти «вершини успіху»</p>
<p>Андроцентричне мовлення навчальної літератури</p>	<p>Створення гендерно нейтрального письма</p>
<p>Наявність гендерних диспропорцій у текстах і малюнках: представлення стереотипного портрету статей, професійної диференціації статей</p>	<p>Рівнозначне позиціонування статей в навчальній літературі на всіх рівнях екзистенції</p>
<p>Дискримінація учениць (емоційна, сексуальна) у приміщенні школи</p>	<p>Профілактика гендерного насилля шляхом підвищення ролі жінки в суспільстві, подолання в них комплексу меншовартості, формування здатності захистити власне «Я»</p>
<p>Представлення в навчально-виховному процесі серед учителів, вихователів виключно жіночого варіанту поведінки, що призводить</p>	<p>Створення різностатевого педагогічного колективу, що сприятиме гармонізації маскулінних та фемінних рис особистості</p>

до фемінізації чоловічої поведінки та розвитку маскулінності в дівчат	
Існування гендерної нерівності в науковій сфері (за І. Герасимовою): «жіночими» галузями є психологія, педагогіка, філологія, фармацевтика, біологія, соціологія, філософія, економіка, мистецтвознавство, архітектура, «чоловічими» – фізико-математичні, технічні, ветеринарні, сільськогосподарські, юридичні професії, „паритетними” – хімічні, медичні, історичні, політичні, геологічні, географічні науки, науки фізичного виховання і спорту, держаного управління	Подолання гендерних стереотипів на шляху до освітньо-професійного росту особистості, перехід від маскулінно-центрованої освіти до альтернативної, гендерно нейтральної
Релігія	
Жінка як частина від цілого, першо-початок зла	Формування демократичного мислення у християнському середовищі: чоловік і жінка – це дві рівноцінні істоти, створені богом, кожна з яких має право на помилку та спокутування своєї провини
Призначення жінка – рабське становище в сім’ї, другорядна роль у суспільстві	Боротьба проти гендерної дискримінації, безправ’я, насильства
Відсутність прав жінки на самореалізацію	Надання жінці рівних із чоловіком прав відповідно до християнських цінностей
Філософія	
Українська культура позначена чоловічою домінантою	Звільнення жінки через критику патріархальної ідеології, подолання дистанції між суб’єктом та об’єктом
Представлення жінки в історії філософської думки як речі, небуття, чоловіка – істоти, інтелекту	Реконструкція історії філософії крізь призму гендерної концепції
Існування гендерних стереотипів у наукових дослідженнях	Аналіз гендерних стереотипів у поглядах дослідників та формування нової системи гендерних знань
ЗМІ	
Проектування традиційних патріар-хатних стереотипів на гляда-	Презентація чоловічого та жіночого світів як рівноцінних та

цьку/читацьку аудиторію	формування паритетної масової свідомості через сприйняття ними адекватних гендерних характеристик у ЗМІ
Існування гендерної дискримінації в кількісному представництві статей як ведучих, так і героїв програм	Рівномірний розподіл посад на теле-, радіостудіях, у періодичних видавництвах; однакова увага до жіночих та чоловічих питань
Презентація жіночої ролі як побутової, чоловічої – як соціальної; ігнорування досягнень жінки та гіперболізація здобутків чоловіка. Нерівноцінне представлення статей у сімейній, суспільно-політичній, культурній, професійній сферах	Подолання міфу про нераціональність, неповноцінність жінки; конструктивний аналіз гендерних ролей статей в усіх сферах життя
Представлення жінки як жертви психічного чи фізичного насилля чоловіка-агресора	Формування в жіноцтва прогресивного емансипованого мислення, здатності протистояти проявам гендерної селекції
Неоднаковий стиль мовного звернення до осіб протилежної статі	Абстрагування від біологічних особливостей статей у процесі спілкування, апелювання до соціально-психологічних ролей як чоловіка, так і жінки

Оскільки майбутня гендерна картина світу визначається рівнем гендерної вихованості підростаючого покоління, ідею гендерної рівності доцільно впроваджувати з раннього дитинства всіма інститутами гендерної соціалізації. Школа є визначальною ланкою у формуванні навичок конструктивних взаємин із особами протилежної статі, підготовці до сімейного життя. Тому *освітній простір* має врахувати потреби, ціннісні орієнтації сучасної молоді, подолати опозиційне сприйняття статей у процесі здійснення гендерного виховання, створивши атмосферу толерантності, відкритості, уваги, діалогу. У Декларації принципів толерантності (ст. 4) зазначено: «Політика і програми в галузі освіти повинні сприяти покращанню взаєморозуміння, зміцненню солідарності і толерантності в спілкуванні як між окремими особами, так і між етнічними, соціальними, культурними, релігійними і мовними групами та націями» [8]. Цю думку продовжує О. Аніщенко: «Власне педагогічний процес має бути позбавленим традиційних підходів й спрямовуватися на утвердження гендерно орієнтованих, які забезпечують рівність чоловіка та жінки, їхню орієнтацію на свободу, право вибору й відповідальність, які складають підґрунтя постпатріархального суспільства із притаманними йому рівноправністю, справедливістю, прогресивним розвитком» [1, с. 25]. Засобом реалізації ідеї егалітаризму в педагогіці є **гендерний підхід** (аналіз, вимір, інтеграція) як новий прогресивний напрям теоретичного пізнання та інтерпретації

педагогічної дійсності, що передбачає руйнування традиційних стереотипів ієрархічності, дискримінації, асиметрії в навчально-виховному процесі [9, с. 28]. Координатори Програми рівних можливостей і прав жінок в Україні ЄС-ПРООН чітко окреслили предмет гендерного підходу, що має враховувати «фактор статі» в змісті освіти та характері міжособистісної взаємодії «вихователь – дитячий колектив» [5, с. 8]. Проте, як зазначає Є. Каменська, він має не фіксувати відмінності статей, а оцінювати ступінь гармонії у їх взаєминах, аналізувати особливості впливу факторів педагогічного процесу на гендерний розвиток особистості, її саморозвиток [11]. Більшість дослідників (О. Болотська, В. Городяненко, І. Кльоцина, О. Луценко, Л. Штильова та інші) розцінюють гендерний підхід як *нову методологію аналізу взаємин статей*, що передбачає аналіз гендерного дисбалансу в системі освіти, зміну ціннісних орієнтацій, переосмислення культури міжстатевих взаємин. *Основною ідеєю гендерного підходу* (за О. Цокур, І. Івановою) є «врахування специфіки впливу на розвиток хлопчиків і дівчаток факторів навчально-виховного процесу» [17, с. 193]. Він нейтралізує розходження між статями, організовує виховання в дусі вільного вибору гендерної ідентичності, заохочує до тих видів діяльності, що відповідають інтересам особистості, обґрунтовує неможливість роздільного навчання, спрямований на руйнування гендерних стереотипів.

У результаті впровадження гендерного підходу у виховання учнів, на думку О. Цокур, І. Іванової, формується гендерна свідомість та активізується самореалізація особистості школяра через усвідомлення абсолютної цінності прав чоловіка та жінки, свободи особи, себе як особистості, здатної впливати на гендерну ситуацію в державі, активну позицію в гендерних перетвореннях, критичне сприймання соціально-політичної ситуації, лояльне, але вимогливе ставлення до обох статей, готовність відповідати за власні рішення та їх наслідки, почуття власної гідності, толерантність, плюралізм, здатність до компромісу [17, с. 193].

Досить ґрунтовним є визначення гендерного підходу О. Ільченко: «механізм перетворення освітнього простору, зорієнтований на формування гендерно чутливого, культурно-освітньо-виховного середовища, у якому, з урахуванням гендерних особливостей кожного суб'єкта, створені відповідні умови для гендерного виховання «моральності, розуму, волі» людини, формування гармонійної, емансипованої особистості з новим форматом егалітарного мислення, здатної до вільного самовизначення, максимальної самореалізації і повного самоствердження» [10, с. 28–29].

Отже, таким чином, *гендерний підхід у педагогіці* як варіант постмодерного осмислення педагогічної дійсності спрямований на дослідження ознак гендерного балансу/дисбалансу в навчально-виховному процесі, особливостей формування гендерної культури учнів, батьків, учителів, регулює дотримання гендерних цінностей у взаєминах хлопців і дівчат та створює сприятливі однакові умови для розвитку кожної індивідуальності, урахуовуючи гендерні відмінностей статей. Ігнорування гендерного підходу призводить до

закріплення у свідомості учнів стереотипних поглядів щодо місця статей у світі.

Спроби практичного втілення гендерного підходу в освітньому просторі виражаються у створенні нових, позбавлених патріархатних/матріархатних стереотипів, навчальних програм, підручників, посібників; запровадженні в навчальних закладах спецкурсів/обов'язкових дисциплін із гендерної тематики; включенні гендерного компоненту до навчальних планів загальноосвітніх шкіл, гімназій, ліцеїв, коледжів, училищ; організації наукових гендерних досліджень, проектної роботи регіонального, державного й міжнародного рівня; здійсненні гендерної просвіти серед учителів викладачів, вихователів, методистів, керівників навчальних закладів; створенні гендерних центрів, шкіл; формуванні в учнів паритетного ставлення до особи протилежної статі, уміння будувати ефективні взаємини з хлопцем/дівчиною тощо. Однак процес гендеризації українського суспільства відбувається досить повільно, тому реалізація ідеї егалітаризму для більшості суб'єктів навчально-виховного процесу залишається ілюзією. Так, В. Кравець зазначає, що традиційна статево-рольова соціалізація дівчат і хлопців, у якій активно бере участь школа, «продовжує відтворювати патріархатні стереотипи взаємодії статей у суспільній і приватній сферах» [13, с. 6]. На існування гендерної асиметрії в навчально-виховному процесі вказують дослідження Т. Бендас, О. Болотської, О. Вороніної, Т. Говорун, Т. Дороніної, О. Здравомислової, І. Іванової, О. Ільченко, О. Кізь, О. Кікінежді, В. Кравця, Т. Мельник, О. Луценко, Г. Сілласте, О. Цокур та ін. Так, основними проявами *гендерного дисбалансу в освітньому просторі* є наявність «прихованого навчаного плану», що на думку В. Кравця, виражається в організації навчального закладу, гендерних взаєминах, гендерній стратифікації професії вчителя, у змісті навчальних предметів та стилі викладання [12, с. 366]. Також про гендерні стереотипи в освітньому просторі свідчить низький рівень гендерної культури батьків, учителів, класних керівників/вихователів, психологів, учнів; гендерно некоректна поведінка вчителів (сповідування стереотипної партіархатної/матріархатної концепції світу, наголошування на гендерних відмінностях між хлопцями та дівчатами, диференціація навчальних завдань відповідно до статі учнів, скептичне ставлення до творчого самостійного виконання завдань ученицями, сприйняття учнів чоловічої статі як більш розумних, допитливих, наявність тіснішого інтелектуально-емоційного зв'язку із хлопцями). Прикладом освітнього гендерного дисбалансу є панування патріархатних стереотипів у навчальних програмах, посібниках, підручниках на рівні мови, образів, малюнків, сюжету; кількісне переважання чоловічих персонажів у підручниках, посібниках; представлення чоловіка в навчальній, художній, довідковій літературі як утілення влади, сили, лідерства, розуму, професійної самореалізації, жінки – другорядності, підпорядкованості, пасивності, емоційності, нереалізованості; андроцентричне мовлення навчальної літератури (використання чоловічого роду як домінуючого в процесі номінації гендерно нейтральних понять); наявність гендерних диспропорцій у текстах і малюнках: представлення

стереотипного портрету статей, професійної диференціації чоловіка (предметно-інструментальна) та жінки (емоційно-експресивна); змалювання в навчально-виховному процесі історії суспільства як чоловічої даності. На міжособистісному рівні «прихований навчальний план» виражається через гендерну дискримінацію учнів у приміщенні школи; представлення в навчально-виховному процесі виключно жіночого варіанту поведінки вчителів, вихователів, що призводить до фемінізації чоловічої поведінки та розвитку маскулінності в дівчат. Стереотипність, як зазначає І. Герасимова [6], проявляється і в поділі наукових галузей на «жіночі» (психологія, педагогіка, філологія, фармацевтика, біологія, соціологія, філософія, економіка, мистецтвознавство, архітектура), «чоловічі» (фізико-математичні, технічні, ветеринарні, сільськогосподарські, юридичні професії), «паритетні» (хімічні, медичні, історичні, політичні, геологічні, географічні науки, науки фізичного виховання і спорту, державного управління).

Проте, як зазначає Т. Мельник, подолання «традиційних гендерних стереотипів, створення нових форм і загальнолюдських стандартів для жінок і чоловіків, гендерної культури нового взірця – потреба перебудови України у контексті світового співтовариства, розбудови нових форм міжнародного спілкування і міжнародних взаємовідносин» [14, с. 18]. Установлення гендерного паритету входить до системи Цілей тисячоліття (сформульовані Генеральною Асамблеєю ООН у Декларації Тисячоліття). Тому існуюча в освітньому просторі гендерна асиметрія, яка обмежує розвиток особистості, має бути усвідомлена та ліквідована.

Засобом реалізації гендерного підходу у виховному процесі є *гендерне виховання*, що розглядається як «процес цілеспрямованого систематичного засвоєння індивідуальністю гендерних понять, поглядів, способів і форм діяльності, поведінки» (Л. Яценко) [18], «процес гармонійного розвитку у вихованців рис фемінності і маскулінності» (І. Іванова, О. Цокур) [17, с. 218]. На основі теоретичного аналізу поняття «*гендерне виховання*» в контексті гендерної педагогіки визначаємо як *цілеспрямований, систематичний, послідовний процес формування гендерної культури суб'єктів навчально-виховного процесу*.

Метою гендерного виховання, як зазначають І. Іванова та О. Цокур, є «створення умов для формування егалітарної свідомості, вільної від гендерних стереотипів і відповідальної за свої міжособистісні взаємини в соціумі» [17, с. 191]. С. Вихор, Н. Городнова, В. Кравець, Г. Лактіонова, О. Цокур, І. Іванова, визначаючи завдання гендерного виховання, виходять із чотирьох ключових моментів: *мотивація до побудови егалітарних взаємин – створення сприятливих умов – гендерні знання, уміння, навички – практичне втілення ідеї гендерної рівності*. Визначені науковцями *принципи гендерного виховання* ґрунтуються на цінностях гендерної демократії: уникнення сексизму (Т. Говорун, О. Кікінежді [7, с. 57], гуманізм, демократичність, наступність і безперервність, міждисциплінарність, етнокультурність, полікультурність, плюралізм (І. Іванова, О. Цокур [17, с. 219]), цілеспрямованість, зв'язок

гендерного виховання із життям, єдність гендерної свідомості і поведінки диференційований, індивідуальний підхід до учнів, поєднання педагогічного керівництва з ініціативою та самодіяльністю учнів, єдність педагогічних вимог сім'ї, школи, громадськості (С. Вихор [2, с. 105 – 106]).

Отже, упровадження в систему освіти гендерного підходу сприятиме формуванню в учнів знань, умінь, навичок, особистісних якостей, цінностей, що допоможуть ефективно взаємодіяти з особою протилежної статі. Сформована конструктивна гендерна культура може бути зразком для наслідування іншими, стимулом до самовдосконалення гендерного «Я», орієнтиром для означення особливостей гендерної культури родини майбутніх дітей.

Список використаної літератури:

1. Аніщенко О. В. Гендерні дослідження у педагогічній науці та практиці : навч. посіб. / за ред. Г. М. Лактіонової, Н. І. Яковець. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2008. – 161 с.
2. Вихор С. Т. Гендерне виховання учнів старшого підліткового та раннього юнацького віку : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 / Вихор Світлана Теодозіївна. – Тернопіль, 2005. – 268 с.
3. Вілкова О. Ю. Конструктивні та деструктивні функції гендерних стереотипів : дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціол. наук : спец. 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології» / Вілкова О. Ю. ; Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2005. – 232 с.
4. Гендерний аналіз українського суспільства / за ред. Т. Мельник. – К. : ПРООН, 1999. – 297 с.
5. Гендерні стандарти сучасної освіти : збірка рекомендацій / за ред. Л. Кобелянської, І. Гуцуляка, М. Ябченка. – К. : Програма розвитку ООН в Україні, 2010. Ч. I. – 2010. – 328 с.
6. Герасимова І. Г. Гендерне обличчя науки в Україні / І. Г. Герасимова // Вісник ВПІ. – 2005. – № 3. – С. 110–117.
7. Говорун Т. Гендерна психологія : навч. посіб. / Т. Говорун, О. Кікінежді. – К. : Академія, 2004. – 308 с.
8. Декларація принципів толерантності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.tolerance.org.md/rom/docs/decl_u.htm. – Назва з екрану.
9. Ильин Е. П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины / Е. П. Ильин. – СПб. ; М. ; Х. ; Минск : Питер, 2006. – 544 с.
10. Ільченко О. Гендерний підхід як нова методологія наукових досліджень в галузі педагогіки: генеза розвитку / О. Ільченко // Педагогічні науки. – 2011. – Вип. 3. – С. 22–30.
11. Каменская Е. Н. Гендерный поход в педагогике : автореф. дисс. на соиск. учен. степени док. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» [Электронный ресурс] / Каменская Е. Н. ; Ростовский государственный педагогический университет. – Ростов-на-Дону,

2006. – 62 с. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/gendernyi-podkhod-v-pedagogike>. – Название с экрана.

12. Кравець В. Гендерна педагогіка : навч. посіб. / В. Кравець. – Т. : Джура, 2003. – 416 с.

13. Кравець В. Статева соціалізація та підготовка учнівської молоді до сімейного життя у педагогіці та шкільній практиці зарубіжних країн : монографія / ред. В. Кравець. – Тернопіль : «Астон», 2009. – 206 с.

14. Мельник Т. 50/50: Сучасне гендерне мислення : словник / Т. Мельник, Л. Кобелянська. – К. : К.І.С., 2005. – 280 с.

15. «Ми – різні, ми – рівні». Основи культури гендерної рівності : навч. посіб. для учнів 9–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів / за ред. О. Семиколоженої. – 2-ге вид., випр. – К. : Ніка-Центр, 2010. – 176 с.

16. Словник іншомовних слів [Електронний ресурс] / за ред. О. Мельничук. – Режим доступа: http://ukrajintsine.narod.ru/slovyk_meln/slova/e.htm. – Назва з екрану.

17. Цокур О. С. Основи гендерного виховання / О. С. Цокур, І. В. Іванова // Гендерний розвиток у суспільстві (конспекти лекцій) : збірник / М-во освіти і науки України ; відп. ред. К. М. Левківський. – 2-ге вид. – К. : Фоліант, 2005. – С. 183–222.

18. Яценко Л. В. Педагогічні умови підготовки старшокласників до сімейного життя в процесі гендерного виховання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / Яценко Л. В. ; Ін-т проблем виховання АПН України. – К., 2006. – 20 с.

Бутурлим Т.І.,

кандидат педагогічних наук,
учитель вищої категорії Ніжинського обласного педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради

Нечипоренко В.В.,

учениця Ніжинського обласного педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ ПАТРІОТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Однією з умов ефективної реалізації державних реформ є виховання в підростаючого покоління конструктивних патріотичних цінностей. Перш ніж спланувати систему виховної роботи, потрібно дослідити рівень сформованості патріотичної культури учнів.

Нами було розроблено спеціальну *анкету*, яка містила наступні питання: Які асоціації у Вас виникають зі словом «патріотизм»? Наскільки добре ви знаєте історію України, її культуру, звичаї, традиції? Наскільки глибоко ви знаєте зміст Конституції України? Як ви ставитеся до суспільно-політичних

подій в Україні? Яким чином ви б відреагували на можливість виїхати за кордон на постійне місце проживання? Оцініть власну громадську позицію (за 5-бальною шкалою). Як ви ставитеся до виконання власних громадських обов'язків? Як ви ставитеся до українців, які розмовляють російською мовою? Обґрунтуйте свою думку. Наскільки добре у вас розвинені навички спілкування українською мовою? Чи хотіли б їх удосконалити? Чи здатні ви приймати самостійні конструктивні рішення? Як ви ставитеся до представників інших національностей, що проживають на території України? Обґрунтуйте свою думку. Як ви ставитеся до тенденції інтеграції України в ЄС? Обґрунтуйте свою думку. Оцініть свою готовність захищати суверенітет і територіальну цілісність України (за 5-бальною шкалою). Яким чином ви розв'язуєте конфліктні ситуації? Як ви реагуєте на прояви аморальності оточуючих? Як ви ставитеся до національних культурних цінностей? Запропонуйте ефективні шляхи виходу України із складної соціально-політичної, економічної ситуації. Спроектуйте образ рідної держави в найближчому майбутньому. Кількість респондентів-старшокласників становила 83 (24 (28,9 %) Ч; 59 (71,1 %) Ж).

Гіпотеза дослідження: про високий рівень сформованості патріотичної культури свідчить любов до Батьківщини, відданість їй; повага до історичного минулого, національної культури, звичаїв, традицій; ціннісне ставлення до українського народу та представників інших національностей, що проживають на її території; готовність виконувати громадянські та конституційні обов'язки; готовність до участі в процесах державотворення; знання історії, культури, Конституції України; прояв гуманістичної моральності у взаєминах із соціумом; уміння розв'язувати конфлікти відповідно до принципів толерантності; розвиненість усного й писемного мовлення; неприйняття українофобства, аморальності, шовінізму.

Результати анкетування показали, що *поняття «патріотизм» у більшості респондентів асоціюється* зі словами: «Україна» (14,7 %), «любов до Батьківщини» (14,7 %), «Батьківщина» (11,5 %), «відданість» (9,6 %), «віра» (7,7 %), «символіка» (7,1 %), «вишиванка» (5,8 %) та ін. Хлопці, порівняно з дівчатами, відчувають більш тісний зв'язок із рідною державою.

Старшокласники знають історію України в достатній мірі (38 (45,8 %): 9 (37,5 %) Ч; 29 (49,2 %) Ж), хоча більш компетентними є юнаки (5 (20,8 %) Ч; 3 (5,1 %) Ж).

Переважає кількість учнів (43 (51,8 %)) мають *достатній рівень знань щодо змісту Конституції України*, за винятком 2 ліцеїстів (2,4 %), які досконало ознайомлені з основним законом держави.

Проте серед досліджуваних спостерігається *високий рівень тривожності щодо суспільно-політичної ситуації в Україні* (72 (86,7 %)). Порівняльний аналіз даних анкетування хлопців і дівчат показав, що респонденти жіночої статі більш чутливо реагують на події, що відбуваються на території Батьківщини (18 (75 %) Ч; 54 (91,6 %) Ж). Але 25 % юнаків не проявляють інтересу до ситуації в державі.

У зв'язку з інтеграцією України в ЄС актуалізувалась проблема масового виїзду громадян країни за кордон. Тому нами було досліджено мету й тривалість такої ймовірної поїздки. У результаті було з'ясовано, що переважна більшість респондентів, зокрема дівчата, *віддані своїй Батьківщині, тому перспективу виїхати за кордон розглядають досить уважно, свідомо* (8 (33,3 %) Ч; 35 (59,3 %) Ж). Для хлопців виїзд за межі України – це спосіб не лише самореалізації, а й доведення матеріальної незалежності, чоловічої самодостатності (12 (50,0 %) Ч; 15 (25,4 %) Ж).

Результати анкетування показали, що ліцеїсти *оцінюють власну громадську позицію переважно на 2 – 3 б.* (46 (55,4 %): 10 (41,6 %) Ч; 36 (60,0 %) Ж). Проте 30,2 % респондентів, зокрема хлопці, не беруть активної участі в житті держави. Однак повсякденне буття диктує свої правила, яких повинні дотримуватися всі громадяни України: 55,4 % ліцеїстів (11 (45,8 %) Ч; 35 (59,3 %) Ж) *свідомо й відповідально ставляться до виконання обов'язків.* Гендерний аналіз отриманих даних показав, що хлопці не так серйозно відносяться до своїх зобов'язань перед державою (13 (54,2 %) Ч; 22 (37,3 %) Ж).

Також нами було досліджено реакцію старшокласників на мовну ситуацію в країні. Виявлено: більшість опитуваних *лояльно ставляться до українців, які розмовляють російською мовою* (63 (75,9 %): 22 (91,7 %) Ч; 41 (69,5 %) Ж). Як зазначають респонденти, кожен сам вирішує, якою мовою розмовляти (33,7 %), більш значимим є внутрішній світ особистості (15,7 %), усі громадяни України є рівними (3,6 %), різними мовами доцільно користуватися відповідно до ситуації (2,4 %).

Також отримані дані свідчать про *повагу старшокласників (96,6 %) до представників інших національностей, що проживають на території нашої держави,* оскільки вони мають однакові з українцями права.

Кожен українець зобов'язаний *вільно володіти рідною мовою.* Досліджувані оцінюють цю здатність переважно *на достатньому рівні* (54 (65,1 %): 15 (62,5 %) Ч; 39 (66,1 %) Ж). Проте 27,7 % опитуваних вважають, що мають високий рівень розвитку навичок спілкування українською мовою, а 7,2 % – середній. Тому більшість ліцеїстів (87,6 %) *прагнуть до самовдосконалення.*

Однією зі складових патріотичної культури є *здатність приймати самостійні конструктивні рішення.* Результати анкетування засвідчують, що в 62,7 % респондентів, зокрема чоловічої статі, це вміння розвинене *в достатній мірі.* Менш незалежними в цьому плані є дівчата (31 (37,7 %): 6 (25,0 %) Ч; 25 (42,4 %) Ж).

У процесі опитування було досліджено *ставлення старшокласників до євроінтеграції України.* Отримані дані засвідчили двояке відношення учнів до важливого державного питання (48,2 % – позитивне; 44,6 % – нейтральне). Більшість опитаних (61,2 %) не змогли обґрунтувати свою позицію. Поодинокі аргументи ліцеїстів («ми матимемо більше можливостей в ЄС» (21,7 %), «рівень життя українців покращиться» (3,6 %) тощо) свідчать про увагу до

суспільно-політичних подій країни, оптимізм, готовність до побудови кращого майбутнього.

В учнів 10 класу *готовність захищати суверенітет і територіальну цілісність* України не є достатньо високою: 5б. – 11 (13,3 %) (4 (16,7 %) Ч; 7 (11,9 %) Ж); 4б. – 7 (8,4 %) (4 (16,7 %) Ч; 3 (5,1 %) Ж); 3б. – 25 (30,1%) (44 (16,7 %) Ч; 21 (35,6 %) Ж); 2б. – 21 (25,3 %) (4 (16,7 %) Ч; 17 (28,8 %) Ж); 1б. – 16 (19,3 %) (8 (33,3 %) Ч; 8 (13,6 %) Ж); 0б. – 3 (3,6 %) (0 (0,0 %) Ч; 3 (5,1 %) Ж). Це пов'язано з тим, що респонденти, переважно жіночої статі, віддають перевагу досягненню компромісу між конфліктуєчими сторонами (33,7 %). Решта опитуваних є *прихильниками менш конструктивних шляхів розв'язання проблем*, займаючи при цьому активну (відстоюють власну думку будь-якими засобами й методами (24,1 %)) чи пасивну позицію (уникають протиріч (24,1 %), жертвують власними інтересами заради благополуччя інших (9,6 %), поступаються супернику (8,4%)).

Наявність високої громадської позиції свідчить про *небайдужість до проявів аморальності*. Проте більшість досліджуваних (47,0 %) намагаються дистанціюватися від проявів даного явища. 38,6 % опитуваних, зокрема дівчата (7 (29,2 %) Ч; 25 (42,4 %) Ж), указують на невихованість людини.

Кожен громадянин України повинен *поважати національно-культурні цінності й дбати про них*. Однак 56,6 % старшокласників займають пасивну позицію щодо їх збереження, примноження. 34,9 % (7 (29,2 %) Ч; 22 (37,3 %) Ж) ліцеїстів є більш свідомими й відповідальними до національних надбань.

Соціально-політична, економічна ситуація в Україні станом на 2016 р. є досить складною, і розв'язати її досить важко. Тому ми запропонували ліцеїстам окреслити *можливі шляхи подолання державної кризи*. Для 21,7 % опитуваних дане завдання виявилось досить складним. Переважна більшість старшокласників є прихильниками кардинальних змін у державі (зміна законодавчої й виконавчої влади (39,1 %), трансформація уряду (16,3 %), впровадження реформ (4,3 %), розвиток агропромисловості (3,3 %), завершення війни (2,2 %), співпраця з міжнародними органами (2,2 %), патріотичне виховання молоді (2,2 %), зміна свідомості українців (1,1 %)). 6,6 % досліджуваних песимістично налаштовані щодо перспективи України вистояти в найближчому майбутньому. Оскільки ліцеїсти переважно вірять у те, що держава вистоїть у нелегкій ситуації, *образ Батьківщини XXI ст.* окреслюється такими лексемами: «незалежна» (14,1 %), «високорозвинена» (17,2 %), «вільна» (12,5 %), «сильна» (8,6 %), «зі світлим майбутній» (7,0 %), «багата» (3,1 %), «визнана на світовому рівні» (2,3 %), «стабільна» (2,3 %), «конкурентноспроможна» (0,8 %), «країна, яка поверне Крим» (0,8 %), «держава, де поважатимуть права інших» (0,8 %), «матиме високі зарплати» (0,8 %), «дотримання законів» (0,8 %). 10,2 % опитуваних не змогли створити портрет України в найближчому майбутньому, 18,7 % – скептично чи агресивно налаштовані.

Отже, проаналізувавши результати анкетування та підсумувавши відповіді респондентів, що свідчать про певний рівень розвитку патріотичної

культури старшокласників, було визначено, що 53,7 % досліджуваних є патріотами своєї держави, 13,4 % респондентів мають деструктивні патріотичні ціннісні орієнтації, 32,9 % опитуваних займають пасивну громадську позицію.

Список використаної літератури:

1. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/. – Назва з титул. екрана.

Величко Т.В.,

учениця 11 класу української філології

Ніжинського обласного педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради

Клунко Р.Ю., вчитель історії Ніжинського обласного педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради

НІЖИНСЬКА МІСЬКА КІННА ЗАЛІЗНИЦЯ В ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ЗАЛІЗНИЧНОГО ГРОМАДСЬКОГО ТРАНСПОРТУ

Україна переживає складний період свого становлення як самостійної європейської держави. На даний період наша країна відтворює свою державність, налагоджує власне господарське життя. Однак, перехід від планових до ринкових відносин надзвичайно важкий. Ось чому за цих обставин важливим є звернення до історії розвитку залізничного транспорту на теренах України, оскільки залізничні комунікації відігравали і відіграють вирішальну роль при здійсненні масових перевезень пасажирів і вантажів, органічно поєднуючи інтереси населення і економіки, впливають на загальний мобілізаційний стан країни.

Безсумнівно, у життя сучасного міста важливою складовою частиною увійшов пасажирський транспорт. Основним завданням якого є забезпечення потреби населення у перевезеннях та систематичне поліпшення якості обслуговування пасажирів. Транспортна рухомість жителів і середня дальність їх поїздок зростає в міру зростання чисельності населення та міської території. Один вид транспорту не може задовольнити всі вимоги і вирішити всі завдання пасажирських перевезень, що виникають у місті, що і визначило багатоплановий розвиток пасажирського транспорту.

Природно, що із зростанням міст виникла необхідність у якому-небудь засобі пересування, оскільки добиратися з однієї частини міста в іншу ставало утомливо і довго. Так почав зароджуватися громадський транспорт.

Одним з перших видів громадського транспорту був омнібус - багатомісна кінна карета з платними місцями для пасажирів, що робила регулярні рейси в містах і між містами; перший вид громадського транспорту,

попередник автобуса. Перші омнібуси з'явилися 1662 на вулицях Парижа. На початку ХХ століття, з розвитком інших видів транспорту, омнібус втратив своє значення [6, с. 172].

Так, розвиток рейкового транспорту призвів до того, що в містах з'явилася кінна залізниця (конка). Відповідно, конка – це міська залізниця з кінною тягою, яка існувала до появи трамваю [3, с. 124].

За визначенням енциклопедичного словника Брокгауза і Ефрона, кінно-залізні дороги мають колію із залізних (або сталевих) рейок, по якій тяга вагонів здійснюється кіньми. Переважно їх застосували для перевезення пасажирів у містах і приміських місцевостях. У Південній Америці замість коней часто застосовувалися мули, що відрізняються більшою витривалістю. Точно також мули з великим успіхом працювали на деяких лініях в Іспанії, і спроба заміни коней мулами зроблена була і в Німеччині (Дрезден). За звітами управлінь, використання мулів для тяги є набагато дешевшим за кінську тягу, при тій же мірі безпеки та справності руху. Для південної Росії запропоновано було замість коней використовувати волів, які не вимагають дорогих стаєнь, причому і прокорм їх обходиться дешевше, так що це могло дати велику вигоду при перевезенні постійного вантажу, як наприклад хліба та солі, де швидкість доставки не грає великої ролі [5, с. 786].

На нашу думку, більш точним є визначення, що кінна залізниця є основним видом громадського міського транспорту в кінці ХХ - початку ХХ століття. Являла собою спеціальний вагон, який рухається по рейках, який тягнули коні [2].

Варто зазначити, що конка мала ту перевагу перед омнібусом, який до того використовувався в якості громадського транспорту, що опір коченню сталевих колес кінного трамваю по сталевій рейці був значно меншим, а ніж при коченні дерев'яного колеса по бруківці. За рахунок цього пара коней могла тягнути вагон трамваю, у який вміщувалося більше пасажирів, а ніж у омнібусі, а значить і знижувалася вартість проїзду. Але ряд інших недоліків зберігався: коні не могли тягати важкий трамвайний вагон більш ніж 4 — 5 годин на добу, тому для обслуговування одного трамвайного вагону було потрібно до 10 коней, які потребували догляду і харчування [1, с. 96].

Кінно-залізничні колії з'явилися негайно після виникнення залізниць. За допомогою використання коней планувалося усунути тоді надто страшну небезпеку парового руху і разом з тим скористатися вигодами перевезення масових вантажів по рейкових шляхах. Але в цій формі кінно-залізничні дороги збереглися недовго, оскільки невдовзі довелося переконатися, що для перевезення на далекі відстані кінна тяга виявляється повільною, причому і склад потягу занадто обмежений. Тому невдовзі пар витіснив коней на залізниці повсюдно [7, с. 81].

Однак, перша у світі пасажирська залізниця в світі була спроектована і відкрита у Лондоні В. Овтрамом ще у 1801 році, проте лише майже через 30 років була відкрита система кінного трамваю масового користування. Це сталося 1828 року в місті Балтимор (США, штат Меріленд), у 1832 році Джон

Стівенсон відкриває кінну залізницю у Нью-Йорку, у 1834 році конка з'являється у Новому Орлеані. У 1853 році трамвай на гужовій тязі відкривається у Парижі, а у 1855 році повертається до Лондона [2].

Цікаво те, що конка порівняно пізно прийшла до Європи. Справа у тому, що рейки першої конки мали форму сходинки, які високо виступали над рівнем проїжджої частини, що утруднювало рух іншого транспорту. Через цю проблему парламентарі європейських країн не давали дозволу на будівництво міських кінних залізниць. Вирішити цю проблему вдалося інженеру Альфонсу Луба, який у 1852 році винайшов жолобчасту трамвайну рейку, яка могла бути утоплена у дорожнє покриття.

Варто зазначити, що кінна залізниця на території України спочатку з'явилася у найбільших містах – Києві, Харкові, Львові. Звичайно це залежало від кількості населення в місті, оскільки конка розглядалася саме громадський транспорт. У Ніжині перша кінна залізниця з'явилася дещо пізніше, у 1915 році для транспортування поранених від вокзалу до шпиталів. Її збудували досить швидко і передали у відання міській управі.

Вона мала вигляд невеликого напіввідкритого вагону для перевезення пасажирів, який тягнула пара коней. Правив ними візник, який сидів на передній площадці. Він загальмовував вагон при спусках і зупинках. Для перевезення вантажів і лежачих поранених використовувались вантажні платформи [4, с. 175]. Користувались цим видом транспорту не лише військові, а й усі мешканці міста за відповідну плату.

Міська управа порушувала питання щодо переобладнання конки під трамвай. Проте воно не вирішилося позитивно з ряду причин. Зокрема, необхідно було перекласти всю колію, опустивши її на рівень поверхні шосе, а місцями перенести її на інші вулиці, щоб вона пройшла біля міського ринку для доставки туди товарів і пасажирів. Отже, практично треба було розпочати будівництво заново, а для цього не виявилось коштів [4, с. 176].

Узагальнюючи, можна сказати, що перші засоби масового міського транспорту ґрунтувалися на використанні кінної тяги (лінійки, диліжанси, омнібуси та інші багатомісні екіпажі). Але це, природно, не могло задовольнити потреби міст, які інтенсивно розвиваються. Тож, треба було підвищити швидкість пересування і збільшити місткість транспортних засобів.

Таким чином, до середини XIX ст. значний розвиток отримали залізниці. Переваги рейкового транспорту були настільки очевидні, що виникла ідея використання рейкових шляхів для внутрішньоміських перевезень. Найбільшої популярності набула конка, яка мала значні переваги у порівнянні з попередніми видами транспорту. Конка мала багато переваг. У першу чергу, опір коченню сталевому колесу кінного трамваю по сталевій рейці був значно меншим, а ніж при коченні дерев'яного колеса по бруківці. За рахунок цього пара коней могла тягнути вагон трамваю, у який вміщувалося більше пасажирів. Також, знижувалася і вартість проїзду.

Список використаної літератури:

1. Довідник по житлово-комунальному господарству, т. 2, М., 1952.- 245 с.
2. Інтернет ресурс <http://pandia.ru/text/78/222/100077.php>
3. История железнодорожного транспорта России. Т.1. 1836 – 1917 гг. Спб.; Москва, 1994. – 336 с.
4. Ніжин: древній і завжди юний: добірка матеріалів досліджень з історії, краєзнавства та топоніміки Ніжина за останні роки ХХ століття / Упоряд. Л. Б. Петренко. - Ніжин : Аспект-Поліграф, 2004. - 384 с.
5. Російсько-український словник з інженерних технологій / Уклад. М. Ганіткевич, Б. Кінаш – Львів: Ліга-Прес, 2005. – 1024 с.
6. Соловьёва А.М. Из истории выкупа частных железных дорог в России в конце XIX века / А.М. Соловьёва // Исторические записки. - 1968. – Т.82. – С. 89-199.
7. Страментов А. Е., Сосянц В.Г., Фишельсон М. С., Міський транспорт і організація руху, М., 1960. – 136 с.

Гранько О.А.

студентка ІV курсу

Київського кооперативного інституту бізнесу і права

Науковий керівник: Найда І.В., кандидат наук з державного управління, старший викладач кафедри права Київського кооперативного інституту бізнесу і права

СТАТУС ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ В УКРАЇНІ

Одне з найвагоміших місць у новітній міждержавній політиці, з огляду на дві світові війни, які відбулися у минулому столітті та невпинне зростання кількості локальних та регіональних збройних конфліктів протягом останніх десятиліть, займає так зване “право війни”. Останнє, будучи складовою частиною міжнародного права, є покликаним регулювати відносини, з одного боку, між воюючими, а, з іншого, між воюючими та нейтральними державами. Зрозуміло, що однією з найактуальніших складових «права війни» здавна була й лишається досі проблема військовополонених. Втім, на жаль, в сьогоденній історико-правовій літературі недостатньо уваги приділяється питанням походження та прийняття міжнародних актів, спрямованих на розв'язання гострих питань взаємовідносин держав в умовах виникнення військових конфліктів, у тому числі щодо визначення політико-правового статусу військовополонених, забезпечення їхніх прав, умов взаємного обміну сторонами збройного конфлікту та ін.

В різний час і в різному контексті до проблеми полону, його історії та трансформації звертали свою увагу вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема: А.Б.Амелін, В.В.Альошин, І.Л.Арцибасов, С.Л.Єгоров, Р.Аби-Сааб, А.Г.Григор'єв, Е.Волох, В.І.Лісовський, І.І.Котляров, В.Ю.Калугін, А.М.Хайтем Ахмед, Ф.І.Кожевников, Л.Д.Тимченко, А.І.Полторац та інші.

Основні норми про режим військового полону містяться в III Женевській конвенції 1949 р., а також у першому Додатковому протоколі 1977 (ст. ст. 43–47).

На відміну від минулого, коло осіб, котрим надається статус військовополонених, визначено досить широко. До них віднесені особи зі складу регулярних збройних сил, члени військових або добровольчих загонів, що входять до складу таких сил, а також поліцейських сил, рухи опору, цивільних допоміжних сил, доданих військ, включаючи прокурорів, суддів, журналістів, священників.

Умовами законності участі всіх цих осіб у військових діях є підпорядкування командуванню, що несе відповідальність за їхні дії, підпорядкування внутрішній дисциплінарній системі, яка, крім усього іншого, покликана забезпечувати дотримання норм гуманітарного права.

Одна з найбільш складних проблем у цій області – відділення законних учасників воєнних дій від незаконних. Додатковий протокол 1977 знизив вимоги до загонів опору. Вони повинні відкрито носити зброю лише під час військових дій і на очах у ворога. За загальним правилом вони повинні мати відзнаки. У ході обговорення цих положень ряд держав висловили думку, що загони опору відкривають шлях збройного бандитизму і терористам, що прикривається маскою руху опору. У певній мірі цьому перешкоджає вимога дотримуватися норм гуманітарного права. І все ж проблема залишається.

Таким чином, розвиток гуманітарного права йшов по лінії розширення кола законних учасників військових дій, яких він бере під захист. В результаті значною мірою змінився зміст поняття комбатанта, тобто особи, яка має право безпосередньо брати участь у військових діях. Раніше до цієї категорії належав лише бойовий склад регулярної армії.

Особа зі складу збройних сил не може претендувати на статус військовополоненого у разі захоплення під час заняття шпигунством. Така особа підлягає суду військового трибуналу. Але якщо вона було захоплене після виконання завдання і приєднання до своїх військ, то на нього поширюється режим військового полону. Шпигунство в даному випадку означає збір на території супротивника інформації військового значення особою зі складу збройних сил країни, що перебуває в конфлікті, який здійснюється таємно або обманними методами. Від шпигунів слід відрізняти військових розвідників, які збирають інформацію у форменому одязі своїх збройних сил. У разі захоплення противником вони користуються правами військовополонених.

Не мають статусу комбатанта і не можуть розраховувати на режим військовополонених найманці. Найманець - це особа, завербована для використання в збройному конфлікті, фактично бере участь у військових діях з метою отримання матеріальної винагороди. При цьому вона не повинно бути громадянином країни, що перебуває в конфлікті, і постійно проживати на її території. Вона не входить до складу збройних сил сторони в конфлікті.

Найманство являє собою серйозну небезпеку, особливо для невеликих держав, що розвиваються. У 1989 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла

Міжнародну конвенцію про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців. Конвенція визнала найманство серйозним злочином, що зачіпають інтереси всіх держав, і зобов'язала учасників або зраджувати винних суду, або видавати.

З моменту взяття в полон відповідальність за військовополонених несе держава, що їх захопила, а не окремі командири, що, зрозуміло, не виключає кримінальної відповідальності останніх за злочини проти військовополонених. Військовополонений не злочинець, а солдат, що виконував свій обов'язок. Його ізоляція пояснюється виключно військовою необхідністю. З військовополоненими слід звертатися гуманно. Будь-яка незаконна дія або бездіяльність, що призвело до смерті або завдало серйозної шкоди здоров'ю полоненого, є злочином.

Заборонені медичні експерименти на полонених. Має бути забезпечений захист від місцевого населення і залякування. Особливо відзначу, що відносно полонених репресії також заборонені.

Полонені повинні якомога швидше евакуюватися із зони бою. Полонений зобов'язаний повідомити тільки прізвище, ім'я, звання, дату народження і військовий номер. Відповіді на інші питання можуть бути дані добровільно.

Табори полонених не повинні розміщуватися так, щоб запобігати обстрілу військових об'єктів. Вони розташовуються в достатньо безпечному місці на суші. Порушенням цього правила стало розміщення великої кількості аргентинських полонених на борту військових транспортних кораблів Великобританії під час конфлікту в 1982 р.

Табори повинні знаходитися під управлінням офіцерів дійсної служби. Полонені мають свого представника, який спостерігає за умовами їх життя і підтримує зв'язок з адміністрацією табору. Полонені забезпечуються необхідною одягом, харчуванням, медичним обслуговуванням.

Рядові полонені можуть залучатися до роботи з урахуванням їх фізичного стану. Офіцери беруть участь лише в керівництві такими роботами. Виконана робота оплачується відповідним чином. Виключається робота військового характеру. Слід, однак, враховувати, що в умовах військової економіки майже всі види робіт мають значення для війни. Участь у небезпечних для здоров'я роботах може мати місце тільки на добровільних засадах.

Дозволяється листування із зовнішнім світом. Полонені зберігають правосуб'єктність і можуть передавати юридичні документи через полон держави, яка їх забрала, або через такі установи, як Комітет Червоного Хреста. Дозволяється одержання посилок допомоги, що надходять від Червоного Хреста.

Передбачена можливість призначення держави-покровительки з числа нейтральних держав для спостереження за повагою прав полонених. Однак такі випадки рідкісні.

Полонені підпорядковані законам і положенням, що діють в армії держави, яка їх забрала в полон. За скоєні злочини вони відповідають за цими законами. Невдала втеча тягне за собою лише дисциплінарну відповідальність.

Той, хто знову потрапив в полон після вдалої втечі не повинен піддаватися покаранню.

Після припинення військових дій полонені підлягають якнайшвидшій репатріації. Ще до цього слід репатріювати поранених і хворих. За одужання вони не можуть використовуватися в даному конфлікті. Полонені, підозрювані у скоєнні злочинів, включаючи військові, можуть затримуватися до суду.

Список використаної літератури:

1. Полторак А. И. Вооруженный конфликт и международное право. Основные проблемы / А. И. Полторак, Л. И. Савинский. — М. : Наука, 1976. - 415 с.

2. Пронюк Н. В. Сучасне міжнародне право : навч. посіб. / Н. В. Пронюк. - К. : КНТ, 2008. - 344 с.

3. Фердросс А. Международное право / А. Фердросс. — М., 1959. - 430 с.

4. Международное право : сб. док. / [А. В. Трояновский, Ю. В. Чайковский] ; под ред. М. Е. Черкеса. - О. : Феникс, 2010. — 768 с.

Драч В.І.,

учень 10 класу Данинського НВК
«ЗНЗ-ДНЗ» І-ІІІ ст., член історичного гуртка «Вікторія»
ОКПНЗ «Чернігівська МАН учнівської молоді»

Науковий керівник: Черненко Т.В.,
завідувач ПМПК відділу освіти НРДА

ДОПОМІЖНІ УСТАНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОМІСІЇ В СПРАВАХ НЕПОВНОЛІТНІХ НІЖИНСЬКОГО ОКРУГУ (20-ті роки ХХ ст.)

Комісія у справах неповнолітніх правопорушників відділу народної освіти виконавчого комітету Ніжинської окружної ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів м. Ніжина Ніжинського округу створена у жовтні 1923 року. На початку своєї діяльності розміщувалася в приміщенні відділу народної освіти. З 1 січня 1928 року свої засідання переносить в колектор-приймач. На комісію покладалося вирішення справ неповнолітніх правопорушників, які не підлягали кримінальній відповідальності, та застосування до них заходів медико-педагогічного впливу, а також боротьба з бездоглядністю, безпритульністю, попередження правопорушень, надання дітям правової допомоги. На початку організації повітові комісії проводили просвітницьку кампанію. Специфічним функціям комісії відповідав їх склад. Вони формувалися з представників комісаріатів освіти, юстиції й охорони здоров'я. До складу комісії входили: голова (представник народної освіти з учителів), секретар, діловод та два члени – один представник суду, а другий лікар. Для ведення попереднього слідства та здійснення нагляду за правопорушниками при комісіях було запроваджено інститут обслідувачів. Відмічаємо: матеріальне та фінансове забезпечення комісії були незадовільні. Заробітна плата членів

комісії або дуже низька або відсутня взагалі. Комісія видавала постанови, які були обов'язковими, а в разі невиконання зверталася до прокуратури.

Документально встановлено існування допоміжних установ в Ніжинському окрузі для забезпечення діяльності комісії: колектор-приймач, колектор для правопорушників, дитяче містечко імені Вороб'ячого. Проаналізовано утримання колекторів, дитячого будинку (їх фінансування, забезпечення керівним та виховним складом працівників, обстеження матеріально-побутових умов). Вказано на позитивні риси їх функціонування та виявлено недоліки, які мали переважно об'єктивний характер – брак приміщень, нестача коштів, незадовільне матеріальне забезпечення, низька кваліфікація працівників.

Першою допоміжною установою Ніжинської окружної комісії був **колектор-приймач**, відкритий у жовтні 1925 року у Ветхому, в приміщенні колишнього жіночого монастиря. Встановлено, що завідувачем у 1926 році був П. Кониський, у 1928 – М. Савченко-Більський. До нього з 1 січня 1928 року переносить свої засідання Ніжинська окружна комісія в справах неповнолітніх [2, арк. 57]. У Ніжинський колектор поміщалися безпритульні, бездоглядні діти та діти, які скоїли правопорушення чи злочин або були схильні до їх здійснення. Неповнолітні, справи яких повинні розглядатися в комісії, до винесення постанови, повинні були пройти через колектор-приймач. Саме під час 2-х місячного перебування в ньому здійснювалося педагогічне та медичне вивчення правопорушника. Однак, слід зазначити, голова комісії міг прийняти рішення й обслідування могло бути зроблене і не в умовах життя в колекторі. Ніжинський колектор був розрахований на 50 осіб. Проте, кількість вихованців постійно змінювалася. На основі статистичних звітів вдалося відстежити рух вихованців. В ньому перебувало від 23 до 40 дітей. Наймолодшому з них було 7 років, найстаршому – 17. Визначено основні причини руху вихованців колектору: вибули до батьків, до рідні, до лікарні, на патронат, втекли, пішли в найми, до майстерні, переведені в дитяче містечко.

У 1924-1925 рр. всього 3 вихователі та 3 технічні працівники забезпечували організацію навчальної діяльності 35 вихованців. Колектор утримувався за кошти окружної комісії допомоги дітям. У 1925-1926 рр. на 50 вихованців вже було 4 вихователі (при потребі 5-6 вихователів на 50 дітей). Недостатню кількість вихователів намагались компенсувати студенти факультету соціального виховання Ніжинського інституту народної освіти (Н.І.Н.О), які писали заяви з проханням прийняти їх на час відпустки вихователями в колектор [4, арк. 66].

Слід звернути увагу не тільки на скудне матеріальне забезпечення колектору, його вихованців а й на незадовільний стан організації навчання: «Навчальня праця провадиться в виразі розмов у спальнях, а ні в шкільній кімнаті, бо за браком одягу та взуття дітям небезпечно для здоров'я не тільки довго сидить в зимній шкільній кімнаті, а навіть переходити до неї по холодному коридору [3, арк. 17]». Тому не дивно, що самі діти пишуть заяви до Ніжинської народної освіти з проханням зарахувати їх на навчання в школу [5,

арк. 304]. Адміністрація колектору дбала про працевлаштування підлітків на роботу до різних підприємств, установ, організацій тощо. Документальні джерела підтверджують складний матеріальний стан закладу, що негативно впливав і на організацію навчальної діяльності. Завданням колектора-приймача було педагогічне та медичне вивчення правопорушника, надання суспільної допомоги безпритульним, підготовка їх до вступу в організований колектив і розподіл по стаціонарним установам.

Ніжинський колектор для правопорушників розташовувався в будинку при Овдіївській церкві, по вулиці Овдіївська, буд. № 3 і був розрахований на 20 дітей. Відкрили колектор першого жовтня 1926 року. Встановлені прізвища працівників колектору: завідувач – І.Л.Мостіпан, вихователі – Ількевич, Кониський, Наголкіна, завгосп І.П.Редько. Після розгляду справи окружною комісією, правопорушник залишав Колектор. Колектор розрахований на 20 правопорушників. У 1925-26 роках до штатувходили: завідувач, три вихователі, 1 технічний робітник. В наступні роки (1926-27 рр.) штати суттєво не змінилися. Фінансування було кращим порівняно з колектором-приймачем. Розмістився колектор в двох будинках. Перший мав 9 кімнат, другий 3 кімнати. Але ці приміщення потребували ремонту. Завідувач колектором неодноразово просив передати у розпорядження колектору ще два будинки додатково. Один з них, на цвинтарі Вознесенської церкви. З цією метою переселяють людей, які там жили, навіть вимагають залишити приміщення як можна швидше. У володінні колектору були: земельна ділянка з садом, город, поля, сінокоси, ярина [3, арк. 17]. При колекторі діяла столярна майстерня, планували відкрити шевську, по скільки значна увага приділялась трудовому вихованню неповнолітніх правопорушників. Проводилася дослідча педагогічна робота. Вихованці протягом всього часу перебували під безпосереднім наглядом і впливом персоналу. Підтвердженням слугує денний розпорядок вихованців. Фактично, починаючи з підйому о 7 годині дня і до сну (21 година 30 хвилин), діти перебували під постійним наглядом вихователів. Залишити колектор дозволялись тільки в організованій формі – на екскурсії, гулянки з вихователями, похід до кіно, дитячої бібліотеки тощо. Однак, не дивлячись на строгий контроль, діти часто тікали.

Завідувач та всі працівники закладу турбувались про стан здоров'я своїх вихованців. Педагогічне вивчення здійснювали вихователі, медичне – лікарі.

Іноді обслідувачі самі писали висновки про здоров'я. Регулярно проводились засідання педагогічних рад, на яких розглядали: характеристики правопорушників, порушення поведінки вихованцями колектору наукові доповіді.

Колектор обслуговував тільки комісію в справах неповнолітніх: готували справи на розгляд. Остаточну долю дитини вирішували на засіданні комісії. У ньому перебували: безпритульні, бездоглядні діти, неповнолітні, яких затримали на вулиці за правопорушення, проституцію, спекуляцію, скоєння злочинів. Вони знаходились тут до закінчення збору на них відомостей, вивчення і розслідування справ у комісії в справах неповнолітніх – від двох

тижнів до двох місяців. Аналізуючи документи робимо висновок про незадовільний стан проведення лікарського обстеження (лікарів не вистачало, безкоштовна праця не давала позитивних результатів), недостатнє фінансування, відсутність добре обладнаних різнопрофільних майстерень, приміщень для проживання, навчання.

У списку дитячих установ, що обслуговують Ніжинську Окружну комісію в справах неповнолітніх станом на 1.05.1925 року значиться **Дитяче містечко ім. Воровського** (адреса – Качанівка). На виконання урядових постанов саме сюди з Ніжина 25 квітня було вирішено переселити дітей. Усього в дитячому містечку в різні часи жило від 300 до 500 дітей віком до 16 років. Приміщення садиби (маєток В.Тарновського) не було підготовлене для нових численних мешканців. Ремонт і переобладнання будівель тривали увесь час, поки вони тут перебували. У міру того як життя дитмістечка налагоджувалося, донедавна квітуча садиба дедалі більш занепадала. Складений через неповні три роки акт про пожежний стан (від 1 січня 1928 р.) засвідчує страшне розорення. У приміщенні розміщувалися швацька, столярна, шевська, ковальсько-слюсарна майстерні. Пожежа сталася через необережність дітей. Руїни пташника, а також оранжереї розібрали, знесли стайні. Є свідчення, що вихованці дитмістечка розграбували й зруйнували поховання колишніх власників Качанівки в родинній усипальні, що була в підвалі церкви.

Перебувало дитмістечко на утриманні місцевого бюджету [1, арк. 55]. Завідувачем дитячим містечком ім. Воровського у 1925 році був Антошин Давид Іванович, у 1927 – Шарпило. Завідував медчастиною – Мостіпан Іван Левкович. Зберігається список службовців містечка [6, арк. 5], [8, арк. 6]. Документально спростовує модані інтернет джерел, що кількість службовців становила 47 чоловік. У списку штату службовців дитячого містечка станом на 1 квітня 1925 року значиться 62 чоловіки, а по штату потрібно 66 [7, арк. 12]. Діти потрапляли в дитяче містечко з різних причин: віддавали батьки, за направленням з колектору-приймача та колектору для неповнолітніх правопорушників. Матеріальне становище дитмістечка було складним. Багато підлітків тікали з дитмістечка. Особлива роль у вихованні молоді відводилась трудовому навчанню. Поряд з цим організувалася й різноманітна позашкільна робота з дітьми, яка передбачала організацію дозвілля в дитячих будинках, роботи гуртків, проведення розважальних заходів, екскурсій, різноманітних зустрічей.

Недостатнє фінансування, відсутність добре обладнаних різнопрофільних майстерень, приміщень для проживання, навчання, брак кваліфікованих кадрів не дозволяло повною мірою забезпечувати належну організацію та діяльність закладів.

Список використаних джерел та літератури:

1. Державний архів Чернігівської області, ф. Р–6098, оп. 1, спр. 6
2. Державний архів Чернігівської області, ф. Р–6098, оп. 1, спр. 10
3. Державний архів Чернігівської області, ф. Р–6098, оп. 1, спр. 20
4. Державний архів Чернігівської області, ф. Р–6098, оп. 1, спр. 20

5. Державний архів Чернігівської області, ф. Р–6098, оп. 1, спр. 35
6. Державний архів Чернігівської області, ф. Р–6090, оп. 1, спр. 25
7. Державний архів Чернігівської області, ф. Р–598, оп. 2, спр. 75
8. Державний архів Чернігівської області, ф. Р–598, оп. 2, спр. 42
9. Анатольєва О. І. Правове регулювання боротьби з безпритульністю, бездоглядністю та правопорушеннями неповнолітніх в УСРР у 20-х роках ХХ століття – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2003/03aoiurs.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1
10. Балабай В. І. На землі Ічнянській. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект Поліграф», 2004. – 288 с.
11. Гончар Т. О. Неповнолітній як суб'єкт відповідальності за кримінальним правом України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://inter.criminology.onua.edu.ua/?p=1913>
12. Іващенко К.В. Соціальний захист бездоглядних та важковиховуваних дітей у 20-30 –ті рр. ХХ ст.– [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/2297/1/Sotsialnui_zahust.pdf.
13. Коробова Л. Система соціального виховання та його особливості в Україні (20-ті рр. ХХ ст.) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: kraeznavstvo.at.ua/_fr/0/9292967.doc
14. Несинова С. В. Боротьба і ліквідація безпритульності в 20-30-ті роки ХХ століття – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ua-referat.com/Боротьба_іліквідація_безпритульності_в_20-30-тіроки_ХХстоліття.

Зайцева А.В.,
учениця 9 класу Крехаївської загальноосвітньої школи І-ІІ ступенів
Тавлуй В.І., директор Крехаївської ЗОШ І-ІІ ступенів

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗАХИСТ ВІД НАСИЛЬСТВА НАД ДІТЬМИ В СІМ'Ї

Діти – це майбутнє кожної держави. А тому фізичні та емоційні травми, які вони переживають, обкрадають суспільство. Жорстоке поводження з дітьми в подальшому формує з них соціально-дезадаптованих людей, не здатних створювати повноцінну сім'ю, бути гарними батьками.

Соціальна і психологічна незрілість нас, дітей, ставить у повну залежність від дорослих. Ця залежність, а також нездатність захистити себе, робить нас особливо уразливими перед різними проявами насильства.

В процесі насильства одна людина нав'язує себе, свої цілі та норми іншій, намагаючись підкорити її собі. Це узурпація свободи людини.

Жорстоке поводження з дітьми – це дуже часто результат того, що самі батьки в дитинстві страждали від насильства в родині.

Прояви насильства над дітьми ведуть до затримки фізичного чи психічного розвитку, мовного моторного розвитку, низької успішності, нервового тіку, ін. Та найнебезпечніше те, що насильство дає дуже серйозні негативні соціальні наслідки.

Серед мас побутує думка, що жорстокість – це лише ті випадки, про які розповідають ЗМІ: побиття дитини до смерті, занехаяння дитини, яка помирає з голоду, діти, яких батьки виганяють на заробітки. Але такий погляд на проблему робить непомітними інші вчинки: виховання в жаху перед ременем, обмеження життя дитини у відповідності до поглядів батьків; сімейну лайку за будь-яку провину дитини чи висловлювання своїх бажань; вибір друзів, виду занять, школи батьками.

Чіткого визначення поняття насильства немає. Насильством вважають реальну дію чи загрозу умисної фізичної, сексуальної, психологічної чи економічної дії, примусу з боку однієї особи до іншої з метою контролю, залякування, навіювання почуття страху. В процесі насильства одна людина нав'язує себе, свої цілі та норми іншій, намагаючись підкорити її собі.

Щорічно в Україні порушується близько 300 кримінальних справ, щодо насильства над дітьми з боку родичів – не лише батьків, а і братів, сестер, бабусь і дідусів.

В основі насильства над дитиною лежить нерозуміння цінності дитини, відсутність системи демократичних цінностей, які визначають модель сімейного життя і родинного виховання в конкретній сім'ї.

Виділяють види насильства: фізичне, сексуальне, психологічне, економічне та насильство в сім'ї, яке має комплексний характер.

Серед причин виникнення жорстокого поводження до дітей можна виділити:

- безробітність або низька матеріальна забезпеченість;
- алкоголізм одного чи обох батьків;
- самотність чи шлюб, який розпався;
- занадто маленьке житло, що посилює напругу;
- озлобленість батьків чи розчарованість у житті;
- фізична чи психічна перевтома;
- незрілість батьків; їх егоїзм батьків, прагнення до розваг;
- відсутність прив'язаності до дитини;
- надмірна вимогливість;
- народження другої дитини чи велика кількість дітей;
- небажана дитина ;
- дитина з фізичними та психічними недоліками, від якого хочуть позбавитися.

Спричинити психологічну травму дитині можуть ,перш за все, відмова у визнанні, невіра в дитину, неприйняття її. «Ось Ігор у нас гарний хлопчик, а ти, незграбо, постійно потрапляєш у якісь пригоди...» А такою пригодою

може бути всього-навсього розлите молоко. А душа дитини в цей момент глибоко...травмується.

Постійним джерелом психологічних травм є приниження. Як часто батьки опускають дитину з більш високого рівня самооцінки на більш низький простими словами: «дурень», «телепень», «бовдур»... Особистість знецінюється.

Не менш травмує і емоційне ігнорування. Скільки батьків вважають, що суворе виховання підготує дитину до суворого життя. І тому часто відмовляють дитині в співчутті та турботі, не обіймають її, не голублять, не цілують і не розмовляють з нею.

Жорстоке поводження з дітьми, нехтування їхніми інтересами не лише завдає непоправної шкоди їх фізичному здоров'ю, але й тягне за собою важкі психічні та соціальні наслідки: породжує терор, безладдя; відчуття відсутності допомоги, невпевненості, безнадійності або безсилля; відчуття провини; відчуття придушення волі; відсутність самоповаги; напади страхів, депресію; фобії, смуток; роздуми про самогубство; самозвинувачення; втрату довіри; сумніви щодо віри в щось; наркотичну/алкогольну залежність; жагу помсти.

Протягом різних вікових періодів дитина по-різному переживає насильство, яке вчиняється по відношенню до неї та для всіх вікових категорій властиві такі характерні прояви, які свідчать про насильство, яке над ними чинять: затримка фізичного чи психічного розвитку, затримка мовного моторного розвитку, низька успішність, нервовий тік, енурез, порушення сну, тривожність, тривалі пригнічені стани, сумний чи стомлений вигляд, порушення апетиту, постійний голод чи спрага, санітарно-гігієнічна занедбаність, педикульоз, аутоагресія тощо .

Дуже небезпечні прояви насильства у підлітковому віці – це період розвитку дітей від 11-12 до 15-16 років(він також називається перехідним віком), коли у дітей може проявлятися негативна поведінка

Жорстоке поводження з дітьми в подальшому формує з них соціально-дезадаптованих людей, не здатних створювати повноцінну сім'ю, бути гарними батьками, а також є поштовхом до відтворення жорстокості по відношенню до власних дітей.

Щоб зменшити кількість проявів насильства над дітьми,на нашу думку,потрібно:

- знайомити дітей і дорослих з християнським вченням і традиціями, які формують кращі людські якості на протигагу жорстокому поводженню;
- розвивати толерантних поглядів;
- на основі українських виховних традиціях розвивати нові, які відповідають сучасним нормам гуманності;
- навчати дітей правильно поводитися у конфліктних ситуаціях.
- розвивати гуманістичні почуття, які проявляються у повазі до оточуючих, милосерді, готовності допомогти іншому;
- розвивати почуття гумору, що здатне послабити ворожість між людьми.

-посилити просвітницьку роботу з батьками з розповсюдженням різних буклетів, флаєрів, плакатів та ін.

Коли розсерджена, а інколи розлючена мати кричить своєму п'ятирічному синові: «Я вб'ю тебе!» або «Ти зробив погано, я не люблю тебе», або «Я ніколи більше не дозволю тобі кататися на велосипеді!», вона не усвідомлює, якими можуть бути наслідки її слів. Ставши дорослими, діти, що страждали від жорстокого до них ставлення, як правило, переносять це насильство на оточуючих, і, в першу чергу, страждає їхня родина.

В нашій школі проводиться робота по вивченню, виявленню та подоланню проявів насильства над учнями нашої школи.

За даними нещодавнього анонімного анкетування з 30 опитаних учнів -2 відмітили, що їх 1 раз били батьки(3%), а 1-що його б'ють постійно(3%), 5-що їх сварять(16%). Та найбільше потерпають наші учні від образ братів та сестер. Про це відмітили 6 учнів, а це 20%. Більшість із них є учнями нашої школи. В школі всі ведуть себе належно. Отже, можна зробити висновок, що це приховане насильство, яке несе за собою дуже погані наслідки як для рідних, так і для суспільства в цілому.

Для подолання проявів агресивної поведінки та насильства в нашій школі проводяться щоденні ранкові зустрічі, на яких ми вчимося поважати, любити, підтримувати дружні стосунки з однокласниками та рідними, вислуховувати думку інших, висловлювати свої почуття. Старшокласники відвідують тренінгові заняття «Рівний-рівному» та вивчають курс «Школа –проти СНІДу». Сприяють вихованню учнів нашої школи і різні виховні заходи, які нас зближують, здружують. На них ми запрошуємо своїх батьків. На нашу думку велике позитивне значення у подоланні негативних проявів у поведінці учнів відіграють гуртки. У нас є танцювальний гурток, гурток «Здоров'я», художньої та технічної творчості, комп'ютерної справи та предметні гуртки.

Ми маємо право на те, щоб жити, не боячись фізичного, чи сексуального насильства ані у власному будинку, ні на робочому місці, ні на вулицях міста або села, у якому живемо.

Список використаної літератури:

1. Абдель-Хаді Н. Дитина та її права: система дотримання прав людини в сім'ї та стратегії запобігання дитячим психологічним травмам // Психолог. – 2004. – № 3-4. – С. 5-10.
2. Агарова Н.Г. Проблема жорстокості у шкільному середовищі // Соціально-правовий захист молоді: Зб.наук. статей. – Ужгород, 2002. – С. 6-12.
3. Бабенко К. Насильство в сім'ї. Бесіди з батьками // Завуч. – 2004. – №22. – С. 26-40.
4. Балакірева О., Бабак О. Права дітей в Україні // Соціальна політика і соціальна робота. – 2001. – №1. – С. 3-8.
5. Бондаровська А. Що ми можемо зробити, щоб запобігти домашньому насильству. – К., СДМ – Студію, 1999. – 64 с.
6. Волавка Я. Біля витоків насильства: агресивність батьків – причина агресивності їхніх нащадків? // Безпека життєдіяльності. – 2003. – №10. – С. 24-25.

7. Громадська програма запобігання насильству в сім'ї: Проект "Гармонія". – Львів, 2004. – 95 с.
8. Закону України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р.
9. Закон України "Про попередження насильства в сім'ї" від 15 листопада 2001 року №2789-III // <http://www.rada.gov.ua>
10. Закон України "Про соціальну роботу з дітьми та молоддю" від 21 серпня 2001 року №2558-III // <http://www.rada.gov.ua>
11. Запобігання і протидія насильству в сім'ї: Методичні рекомендації для соціальних працівників. – К.: ДЦССМ, 2004. – 192 с.
12. Запобігання торгівлі людьми та експлуатації дітей: Навч.-метод. посібник / К.Б. Левченко, О.А. Удалова, І.М. Трубавіна та ін.; Заг. ред. К.Б. Левченко та О.А. Удалової. – К.: "ВЕРСО-04", 2005. – 210 с.
13. Карпенко Н.В. Дитячі страхи. Психологія їх подолання. – К.: Главник, 2007. – 144 с. – (Психологічний інструментарій).
14. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X (Редакція станом на 02.03.2014 р.).
15. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (Редакція станом на 02.03.2014 р.).
16. Кримінальний кодекс України 05.04.2001 № 2341-III (Редакція станом на 16.03.2014 р.).
17. Левченко К.Б. та ін. Запобігання торгівлі людьми та експлуатації дітей: Навч.-метод. посібн. / К.Б. Левченко, О.А. Удалова. – К.: Міленіум, 2005.
18. Левченко К.Б. Чи може Україна стати вільною від тілесних покарань дітей // Безпека життєдіяльності. – 2007. – №9. – С. 9-12.
19. Лисенко І. Кримінально-правовий захист дітей від експлуатації // Право України. – 2007. – №4. – С. 65-69.
20. Мазур О. Дитячі страхи. Діагностика та корекція // Психолог: Додаток до газ. "Шкільн. Світ". – 2007. – №39. – С. 15-18.
21. Максимова Н.Ю. Конфліктна сім'я потребує допомоги: про психологічні аспекти попередження насильства в таких сім'ях // Практична психологія та соціальна педагогіка. – 2004. – №7. – С. 14-19.
22. Максимова Н.Ю. Соціально-психологічні аспекти проблеми насильства / Н.Ю. Максимова, К.Л. Мілютіна. – К.: Комітет сприяння захисту прав дітей, 2003. – с.344
23. Мельник Ю.В. Надання допомоги дітям – жертвам насильства / Ю.В. Мельник, С.В. Шаргородський // Психологічна газета. – 2007. – №8. С. 9-20.
24. Моргун В.Ф. Кваліфікаційні наукові роботи з психології: курсова, дипломна, магістерська: Метод. рекомендації для студентів / В.Ф. Моргун, Л.С. Москаленко. – Полтава: ТОВ "Фірма "Техсервіс", 2007. – 72 с.
25. Московка М.М. Жорстокість та насильство до дітей у сім'ї як соціальний феномен // Все для вчителя. – 1999. – №1. – С. 43-46.
26. Нечерда О. Коли в сім'ї насильство // Науковий світ. – 2000. – №8. – С. 14-15.

27. Онищенко Ю.В. Насильство в сім'ї: стан та проблеми // Педагогіка толерантності. – 2001. – №3-4. – С. 39-47.
28. Положення про прийомну сім'ю. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 2 березня 1998 р.
29. Ролінський В. Соціально-педагогічна проблема запобігання насильства над підлітками та подолання його // Психолог. – 2004. – №19. – С. 10-16.
30. Система захисту дітей від жорстокого поводження: Навчально-методичний посібник / За ред.: К.Б. Левченко, І.М. Трубавіної. – К.: Держсоцслужба, 2005. – с. 396
31. Сімейний кодекс України Закон від 10.01.2002 № 2947-III (Редакція станом на 04.08.2013 р.).
32. Соціальна педагогіка: теорія та технології: Підручник / За ред. І.Д. Звереві – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 316 с.
33. Соціальна робота: психологічний аспект: Навчальний посібник / За ред. проф. А.Й. Капської. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 352 с.
34. Соціально-економічні причини насильства в сім'ї в Україні: аналіз проблем та шляхи запобігання: Матеріали за результатами соціологічного опитування. – К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004. – 144 с.
35. Трубавіна І.М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю: Навчальний посібник. – К.: ДЦССМ, 2002. – 132 с.
36. Хархан О. Стосунки батьків, дітей, та їх вплив на поведінку підлітків // Соціальна психологія. – 2003. – №4. – С. 139-142.
37. Цивільне право України. Підручник: У 2 т. / Борисова В. І. (кер. авт. кол.), Баранова Л. М., Жилінкова І. В. та ін.; За заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. - К.: Юрінком Інтер, 2004 р.
38. Шендеровський К.С. Попередження насильства в сім'ї: Технологія тренінгу // Психологічна газета. – 2004. – №12. – С. 2-31.
39. Щербак Н. Соціально-педагогічна профілактика жорстокого ставлення до дітей в сім'ї // Рідна школа. – 2002. – №10. – С. 26-29.
40. Щербакова Т. Зняття тривожності і страхів у дошкільників // Психолог: Додаток до газ. "Шкільн. Світ". – 2005. – №16. – С. 21-27.

Колесник С.В.,
начальник сектору Ніжинського ВП ГУ
Національної поліції в Чернігівській області

ВІДНОВНЕ ПРАВОСУДДЯ ЯК НАПРЯМОК ЗАХИСТУ НЕПОВНОЛІТНІХ

Постановка проблеми. Злочинність неповнолітніх привертає до себе особливу увагу як вчених так і практиків. Це зумовлено не тільки тим, що неповнолітні завжди визнавались злочинцями особливого роду, а й тим, що в

даний час неповнолітні – одна з найбільш кримінально уражених верств населення. При цьому на збільшення росту злочинності серед неповнолітніх безпосередньо впливає соціально-економічна криза в Україні, безробіття, неспіввідношення існуючих дитячих благ з тими, що їм на даний час можуть дати батьки. Також сьогодні в Україні досить серйозно постала така проблема, як безпритульні діти. «Вулиця дозволяє своїм дітям спостерігати за суспільством, не включаючись у систему його цінностей» [1, с. 39].

На сьогодні суспільство та держава не можуть забезпечити ефективну систему попередження злочинності серед неповнолітніх. За сучасних умов розвитку суспільства виявляється, що для неповнолітніх злочинців недостатнім є застосування лише медико-педагогічних заходів. У певних випадках держава змушена притягувати їх до кримінальної відповідальності. Проте і суворі каральні підходи, як показує історичний досвід, не виправдали себе [2, с. 4].

Очевидним є те, що система кримінально-правового впливу на неповнолітніх злочинців потребує компромісного вирішення. Адже тут входять між собою в колізію, з одного боку, інтереси суспільства, які потребують захисту, а з іншого – інтереси охорони молодого покоління, важливість яких для майбутньої кожної нації не викликає сумнівів.

Ми вважаємо, що саме за допомогою відновного правосуддя, яке передбачає розумний, обдуманий та індивідуальний правовий підхід до кожного неповнолітнього, який вчинив, в більшості випадків «шалене», кримінальне правопорушення, держава зможе забезпечити реалізацію конституційного права кожного свого громадянина на захист та охорону прав і свобод людини, при цьому захистивши дитину, яка вчинила кримінальне правопорушення, від пожиттєвого клейма «злочинець».

У багатьох країнах світу вже понад 30 років існує новий підхід до реагування на кримінальні правопорушення, які вчинюються дітьми – **відновне правосуддя**. Цей підхід базується на принципах усунення завданої потерпілому шкоди, прийняття правопорушником відповідальності за вчинене, що особливо актуально для неповнолітніх.

Концепція відновного правосуддя базується на тому, що злочин розглядається як явище, яке спричиняє шкоду конкретним особам, яких він стосується. Це потерпілі, злочинці, а також їх близькі. Такий підхід дає можливість тим, кого торкнувся злочин, відкрито розповісти про свої почуття, про те, що вони пережили, і має задовольнити їх потреби. Жертви мають право отримати репарацію, відчувати безпеку і забути про те, що з ними трапилось, а злочинці повинні зрозуміти причини та наслідки своєї протиправної поведінки і свідомо взяти на себе відповідальність. Адже відповідальність означає розуміння та визнання того, що було заподіяно шкоду, і вжиття певних заходів з її відшкодування [3, с. 88].

На сьогодні у більшості випадків молоді особи, які пройшли через всю процедуру карного правосуддя, розглядаються суспільством через призму стереотипів як щось абстрактне. Більшість з людей не знають обставин вчинення кримінального правопорушення, причин, що підштовхнули підлітка

до такого вчинку. Такий підхід не сприяє переформатуванню свідомості підлітка, зміні його погляду на свою протиправну поведінку. У дитини формується комплекс правопорушника, особи, якій не довіряють, намагаються примусити виконувати якісь незрозумілі підлітку норми. Обмеження волі, “профілактичні бесіди” на тему недопустимості тих чи інших дій, намагання утримати від протиправних вчинків тільки залякуванням та погрозами кримінальної відповідальності лише шкодить формуванню позитивного сприйняття підлітком власного “Я”. Він усвідомлює, що нічого не змінюється, навпаки, світ навколонього стає злим, жорстоким, безжалісним, і з урахуванням підліткового нігілізму останній не сприймає дорослих. Навпаки, він усвідомлює, що ця одностороння увага фокусує на ньому інтерес його однолітків, тобто він уже чимось відрізняється від інших, нехай і з поганого боку. Щоб підтримувати зацікавленість у своїй особі, йому необхідно “тримати імідж”, що зрештою йому лише шкодить. Тому застосування відновного підходу до кримінальної ситуації, комплексний підхід до вирішення завдань ресоціалізації правопорушника та реабілітації потерпілого, залучення ресурсів громади до процесу реагування на злочин та підтримки потерпілих і правопорушників – це основні засади відновного правосуддя [4, с. 78].

Вирішення проблем підлітків, які перебувають у конфлікті із законом, особливо тих, хто вчинив вперше кримінальне правопорушення невеликої тяжкості, – основне завдання відновного правосуддя. Застосування процедури відновного правосуддя – це альтернатива сучасному покаранню.

Тому питання укладання угод з неповнолітнім є дуже складним та актуальним, адже саме застосування у цій категорії справ медіації, може допомогти сторонам конфлікту отримати бажаний результат, при цьому, що є найголовнішим, не зламати долю дитини і допомогти стати їй на шлях виправлення та усвідомлення нею самою недопущення в подальшому вчинення кримінальних правопорушень.

При цьому до застосування інституту угоди з неповнолітніми слід підходити обережно. Необхідно обов’язково враховувати звичайний уклад життя неповнолітнього, його вікові та психологічні особливості, роз’яснювати суть процесуальних дій, їх значення, уважно вислуховувати аргументи неповнолітнього. Вживати заходи, спрямовані на уникнення відносно нього негативного впливу. Повно і всебічно встановлювати відомості про особу неповнолітнього, з’ясовувати умови його життя та виховання. У разі необхідності призначати психологічну або комплексну психолого-психіатричну експертизу (ст. 485–487 КПК України).

Кримінальне провадження (ч. 10 ст. 31 КПК України) щодо розгляду справ стосовно неповнолітніх у суді першої, апеляційної, касаційної інстанціях здійснюється судом, а головуєчим обов’язково може бути лише суддя, уповноважений згідно із Законом «Про судоустрій і статус суддів», тобто розгляд справ відносно неповнолітніх покладається на суддів, які мають багатий життєвий досвід, високу кваліфікацію і фахову підготовку, досконало знають судову практику розгляду справ цієї категорії не тільки на

національному, але й міжнародному рівнях у плані професійних стандартів. У роботі використовують знання з області дитячої психології і, особливо педагогіки, всесвітній досвід, закріплений у певних документах, у тому числі документі – мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй про відправлення правосуддя стосовно неповнолітніх («Пекінські правила» 1985 р.) [5].

Таким чином, високий фаховий рівень суддів дозволяє професійно розглянути кожну справу, у тому числі відносно неповнолітніх на підставі угод.

Взагалі, як свідчить судова практика, досить часто достатньо застосування до неповнолітніх виховних заходів, тому що покарання неповнолітньої особи не завжди призводить до їх виправлення. Для суспільства важливим є моральне оздоровлення особи, досягнути якого, за наявності підстав можна без послуг кримінальної юстиції [6, с. 153].

Таким чином, питання щодо застосування інституту угод та їх підвидів (особливо до неповнолітніх) є надзвичайно актуальним, потребує глибокого дослідження і чіткої законодавчої регламентації.

Висновок. Відновне правосуддя є формою правосуддя, основною метою якого є створення умов для примирення потерпілого та правопорушника, забезпечення права особи, яка зазнала збитків від кримінального правопорушення на їх повну компенсацію, забезпечення державою дотримання всіх законних прав неповнолітніх, забезпечення державою ефективного впливу на неповнолітніх правопорушників, тим самим надаючи їм можливість своєчасно усвідомити можливі правові наслідки вчинених правопорушень, тим самим попереджаючи та викорінюючи дитячу злочинність, при цьому зберігаючи їм шанс на світле майбутнє.

Список використаної літератури:

1. Дети улицы растущая трагедия городов: Доклад независимой комиссии по международным гуманитарным вопросам. - М.: Международные отношения, 2000. - 152 с.
2. Бурдін В.М. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні: Монографія. – К.: Атіка, 2004. – 240 с.
3. Васяев А. А. Сделка с правосудиемилисделка с обвинением? // Современное право. 2010. № 2. С. 88—94.
4. Землянська В. В. Відновне правосуддя в кримінальному процесі України. Відновне правосуддя в кримінальному процесі України: посібник. – К.: Видавець Захаренко В. О., 2008. – 200 с.
5. Доповідь “Соціальні аспекти юстиції” на 26 Конференції Європейських Міністрів, 7-8 квітня 2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.coe.int/minjust.
6. Топчиева Т. В. Досудебноесоглашение о сотрудничестве в российском уголовном процессе. Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. СПб, 2013.

Колінько О.О.,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри права
Київського кооперативного інституту бізнесу і права

ПРИЧИНИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІКТИНОСТІ

Серед учених-кримінологів існує точка зору, що саме психологічні й біологічні якості, які виявляються в особистісному компоненті індивідуальної віктимності, можуть бути детермінантами, що впливають на реалізацію кримінальної віктимності [3, с. 178]. Розглядаючи структуру особистості, як сферу прояву біологічних і психологічних особливостей індивіда, необхідно акцентувати увагу на таких особистісних характеристиках, які: соціальна функція (роль), статус, мотивація поведінки, ціннісні орієнтири, структура і динаміка відносин людини.

Головні характеристики особистості – формула її базової структури, на думку Е. Еріксона, А. В. Петровського, Ж. Піаже, З. Фрейда, Е. Шпрангера, В. Шутса, формуються в дитячому віці й залишаються незмінними упродовж усього життя особи. Тому важливим є визначення і розуміння, які саме чинники впливають на формування і функціонування психічних процесів, станів, характеру, мотивації, волі й почуттів особистості, і що саме сприяє здатності особи ставати жертвою злочину, тобто набувати віктимності. Таким чином, дослідження всіх об'єктів (психологічних процесів, станів, властивостей) вивчення психології особистості в повному обсязі надасть можливість у подальшому розробити правильні шляхи для запобігання реалізації в особи віктимних властивостей при застосуванні до неї певного виду насильства.

Так, за результатами дослідження процесу розвитку особистості в дитячому віці З. Фрейд вивів три положення, які й досі залишаються базовими:

1) психологічні проблеми, з якими людина стикається в зрілому віці, є відображенням психологічних проблем, які вона мала в дитячому віці;

2) взаємодії в ранньому віці створюють шаблони для більш пізнього сприйняття життєвого досвіду, і ми, не усвідомлюючи, зіставляємо його з категоріями, які були важливими в дитинстві;

3) ідентифікація рівня розвитку особистості є дуже важливою складовою розуміння характеру людини.

При цьому в межах психоаналітичної теорії розвитку ним було виділено три фази інфантильної психологічної організації:

1) оральна (дитині 1–1,5 року) – головними способами захисту є проекція, заперечення, інтроекція;

2) анальна (дитині 1,5–3 роки) – головними способами захисту є інтелектуалізація, ізоляція;

3) едипова (дитині 3–6 років) – головним способом захисту є витіснення [5, с. 17].

Згодом Е. Еріксон запропонував іншу психодинамічну концепцію періодизації особистісно-соціального розвитку, за якою психологічний розвиток індивіда, формування ідентичності проходить через ряд психосоціальних криз [8, с. 228]. Психологічними кризами є порушення афективно-когнітивної рівноваги психічної діяльності, яка зумовлюється зовнішніми обставинами. Як наслідок, спостерігається дисбаланс конструктивних і руйнівних тенденцій у психічній діяльності людини, який сприяє формуванню агресивної й аутоагресивної (суїцидальної) форм поведінки [1, с. 172; 4, с. 48]. З огляду на зазначене можна припустити, що на кожному з кризових етапів особа робить вибір позитивного чи негативного варіанта розвитку певних особистісних рис, які в подальшому визначатимуть життєву позицію людини, її відносини в соціумі. Якщо внутрішні конфлікти, характерні для певної стадії розвитку, залишаються невирішеними, то в зрілому віці вони можуть виявлятися у вигляді інфантизму.

Так, на першій симбіотичній (за З. Фрейдом – оральній) фазі відбувається формування базисного почуття, на основі сприйняття себе, комунікації з матір'ю, довіри до оточуючих і світу (позитивний варіант розвитку), або недовіри й ізольованості, що в подальшому призводитиме до відчуття «покинутості» і «відлучення» (негативний варіант розвитку). Невирішення внутрішнього конфлікту на даному етапі може призвести до дезадаптації, яка може проявлятися в: аутизмі, депресії, депресивній формі страху, порожнечі й «покинутості» в зрілому віці [7, с. 276].

При порушенні психічної адаптації виникає особистісна дезадаптація, яка, у свою чергу, у випадку реалізації базових ціннісних засад може спричинити прояви антисоціальної поведінки.

Друга фаза (за З. Фрейдом – анальна) супроводжується більш стрімким розвитком дитини. У неї виникає емоційна довіра, співчуття, чутливість стосовно сім'ї, виділення себе з системи міжособистісних взаємин, категоризація позицій у ситуації автентичності, здатність «бути різною», розуміти подвійність диференціації функцій. Саме на цьому етапі розвитку дитина починає усвідомлювати власне «Я», розвивати «Я-концепцію» і формувати власну регуляторну діяльність, прагнути до самостійності – «Я сама».

При порушенні нормального процесу розвитку на даній, амбівалентній, стадії може розвинутих десоціалізація – спотворення уявлення стосовно статево-рольових відносин (чоловік – жінка, чоловік – дружина), при цьому формується амбівалентний образ себе. У результаті порушення даної фази можливе виникнення напруженості, агресивності, затяжних афективних реакцій, стійкості до негативного впливу з відсутністю фіксації на позитивному [7, с. 104].

Завданням третьої (за З. Фрейдом – едипової) фази, згідно з Е. Еріксоном, є розвиток активної ініціативи, водночас – переживання почуття вини і моральної відповідальності за свої бажання. Даний період пов'язаний із самоствердженням дитини в процесі соціалізації. Відбувається виділення себе із системи колективних відносин, з'являється соціальна довіра, автоматизація,

впевненість, категоризація ролей. При прискоренні темпу соціалізації, починається усвідомлення «соціального Я» і формування індивідуально-типологічних соціальних ролей [7, с. 199]. Якщо особа в дитинстві при спілкуванні з оточуючими постійно «приміряє» одну й ту саму роль (наприклад, роль жертви), то є велика ймовірність, що в зрілому віці вона так само буде «приміряти» на себе цю роль [2, с. 114].

Звідси можна побачити, що, хоча З. Фрейд та Е. Еріксон досліджували розвиток особистості за допомогою різних концепцій, все ж таки їхні думки збігалися стосовно того, що в дитячому віці (1–6 років) в особи формуються певні риси характеру, які в подальшому житті матимуть основний вплив на її поведінку. Саме під час такого розвитку дитина робить перші кроки в процесі соціалізації, намагаючись зрозуміти навколишній світ через власне світосприйняття. Будь-який негативний вплив ззовні може спотворити дане світосприйняття і стати причиною виникнення в подальшому певних психологічно-соціальних відхилень, таких, як несвідоме «приміряння» ролі жертви.

Для порівняння можна привести модель періодизації вікового розвитку, запропоновану В. Шутсом. У її основі лежить схема «приєднання – контроль – відкритість», яка розкриває модель структури особистості. Перша стадія розвитку (1–1,5 роки) розглядається як фаза «приєднання» дитини до матері, а пізніше до оточуючих за допомогою безпосереднього емоційного контакту. При порушенні розвитку на даній стадії в подальшому в особи може розвинути: шизоїдність (незафіксована потреба в емоційних контактах); нарцисичний вибір (заперечення новизни); психостенічність; обмеження контактів з середовищем і вдосконалення засобів захисту від світу; невроз базального страху (страх емоційних відносин).

На другій стадії (1,5–3 роки) за допомогою моторних і мовних навичок в дитини формується воля і автономія. Головна роль у даному випадку належить контролю і сепарації, які розвиваються через переборення внутрішніх конфліктів. За неможливості переборення конфліктів у особи в подальшому може спостерігатися невроз нав'язливих станів (страх бути самим собою), патологія самоконтролю; проявляючись через нав'язливі думки і страхи. У свою чергу, ці страхи і нав'язливі думки можуть призвести до виникнення в особи потреби припинити конфлікт, який здається непереборним, шляхом вчинення деструктивних дій.

Третя стадія (3–5 років) розвитку зумовлюється аспектом соціалізації, який проявляється через «відкритість» дитини, тобто готовність до соціальних взаємодій, відкритість для соціальних контактів. У разі порушень на даній стадії можливе обмеження проявів власного «Я» в соціумі за допомогою «маски». Як результат, особа може мати риси яскраво вираженої або пригніченої істероїдної особистості, для якої характерні такі якості, як навіювання, нездатність до вольових зусиль, «жага визнання» [6, с. 57].

На відміну від психодинамічної концепції періодизації особистісно-соціального розвитку й психоаналітичної теорії розвитку особистості модель вікового розвитку, запропонована В. Шутсом, головним чином, орієнтується не

на психологічну діяльність особистості (процеси, стани, реакції), а на протиставлення себе соціуму, тобто переборення певних (зовнішніх і внутрішніх) конфліктів, встановлення емоційного контакту з оточуючими й соціальної взаємодії. Жодна із запропонованих концепцій не є універсальною, тому що в основу кожної з них покладене бажання охарактеризувати розвиток особистості в дитячому віці, спираючись на різні психологічні здатності людини (захист, переборення, орієнтацію). А тому при розробленні заходів профілактики щодо запобігання виникненню в особи віктимних рис, через які особа може стати жертвою певного злочину, використання всіх наведених вище міркувань у сукупності є найоптимальнішим варіантом, який матиме найдієвіший результат.

Список використаної літератури:

1. Ефремов В. С. Основы суицидологии / Ефремов В. С. – СПб. : Диалект, 2004. – 480 с.
2. Мид Д. Сознание, личность и общество / Мид Д. – М., 1934. – 417 с.
3. Ривман Д. В. Криминальная виктимология / Ривман Д. В. – СПб. : Питер, 2002. – 304 с.
4. Трегубов Л. З. Эстетика самоубийства / Л. З. Трегубов, Ю. Р. Вагин. – Пермь : КАПИК, 1993. – 192 с.
5. Фрейд З. Психоанализ и детские неврозы / Фрейд З. ; [пер. с нем]. – Харьков : Фолио, 2000. – 382 с.
6. Шутс В. Глубокая простота. Основы жизненной философии / Вилл Шутс. – М. : Азбука, 2007. – 218 с.
7. Эриксон Э. Детство и общество / Эриксон Э. – [2 изд., перераб. и дополн.] ; А. А. Алексеев (науч. ред. и пер. с англ.). – СПб. : ЛЕНАТО, АСТ, Фонд «Университет. книга», 1996. – 592 с.
8. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Эриксон Э. ; [пер. с англ. ; общ. ред. и предисл. А. В. Толстых, А. Д. Андреева и др.]. – М. : Прогресс, 1996. – 344 с.

Крижанівська І.П.,

студентка 4 курсу економіко-правового коледжу Київського
кооперативного інституту бізнесу і права

Науковий керівник: Зіньова О.С., старший викладач кафедри права
Київського кооперативного інституту бізнесу та права

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ

Цивільне законодавство України, що регулює особисті немайнові відносини, містить в собі досить багато різних правових норм, які спрямовані не тільки на правове регулювання, а й на захист особистих немайнових прав.

Але іноді трапляється ситуація, коли неможливо застосувати ту чи іншу правову норму.

Звичайно, що законодавство не стоїть на місці, воно постійно перебуває в динаміці, але суспільні відносини швидше розвиваються, ніж вносяться відповідні зміни до нього. Тому і виявляється, що ряд правових норм потребують вдосконалення або прийняття нових норм за відсутності необхідних для правового регулювання. Тобто іншими словами, виникають прогалини в праві. Для їх усунення застосовується або аналогія права або аналогія закону.

Якщо бути досить лаконічним, то необхідно зазначити, що для подолання всіх існуючих на сьогодні прогалин необхідно внести відповідні зміни до Цивільного кодексу України. Конкретними шляхами є:

1. Стаття 269 ЦКУ має назву «Поняття особистого немайнового права» [2], хоча визначення його в правовій нормі відсутньо, надані лише ознаки особистого немайнового права. Доцільно привести у відповідність назву статті і викладені в ній положення.

2. Аналогічна ситуація з іншими особистими немайновими правами. Наприклад, право на охорону здоров'я. Можна запропонувати розуміти це право як гарантовану законом та забезпечувану державою можливість фізичної особи використати необхідні для збереження здоров'я та його покращення засоби і заходи.

3. Право на медичну допомогу пересікається тісно з правом на охорону здоров'я. Тому слід в правовій нормі дати визначення, що являє собою право на охорону здоров'я, а що – право на медичну допомогу.

4. Внаслідок зайняття окремими особами нетрадиційними методами лікування, може бути завдана шкода життю і здоров'ю пацієнта. Але щонайбільше можна зробити в цій ситуації, так це в судовому порядку визнати угоду між пацієнтом і «знахарем» в судовому порядку недійсною. Санкція ст. 228 ЦКУ не передбачає відшкодування шкоди, завданої життю чи здоров'ю пацієнта. Тому доцільно було б передбачити у ч.1 ст. 228 ЦК спеціальний наслідок – відшкодування шкоди, завданої життю чи здоров'ю сторони у результаті виконання, здійсненого другою стороною за недійсним правочином [2].

5. Назву ст. 285 ЦКУ «Право на інформацію про стан свого здоров'я» [4] не можна назвати вдалою, оскільки «Право на медичну інформацію» є ширшим за змістом і, відповідно, кращим. Медична інформація включає в себе інформацію про стан здоров'я, мету проведення запропонованих досліджень і лікувальних заходів, прогноз можливого розвитку захворювання, у тому числі наявність ризику для життя і здоров'я. Закон, передбачаючи право пацієнтів на надання медичної інформації, не встановлює відповідальності за ненадання або неповне надання такої інформації. Судовій практиці відомі позови про визнання права на інформацію про стан здоров'я, які подаються у випадку відмови лікувального закладу надати таку інформацію. Такий спосіб захисту закріплений в п. 1 ч. 2 ст. 16 ЦК [2].

6. Згідно Основ законодавства про охорону здоров'я в Україні надаються такі види медичної допомоги: екстрена, первинна, вторинна, третинна, паліативна. Проте чинне законодавство не закріплює прав пацієнтів, а тому вони ігноруються медичними працівниками. Не встановлено і чітких вимог до медичної документації та її видів. В Україні донині відсутні єдині стандарти лікування. Як впливає із ст. 284 ЦК повнолітня дієздатна фізична особа має право відмовитися від лікування. Але нічого не сказано про надання такого права малолітнім і неповнолітнім – їхня згода лише є необхідною у разі надання медичної допомоги. Але чим медична допомога відрізняється від лікування? Виявляється, що ст. 284 ЦКУ вимагає уточнення, конкретизації.

7. Між деякими нормами ЦК та нормами міжнародно-правових актів можна знайти невідповідності. Згідно ч. 3 ст. 290 ЦКУ у разі імплантації органів та інших анатомічних матеріалів члени сім'ї, близькі родичі донора мають право знати ім'я особи реципієнта [2].

Слід зазначити, що ст. 12 Резолюції Ради Європи № (78) 29 від 11 травня 1978 р. містить вимогу, відповідно до якої особа донора не повинна бути відома реципієнту, а особа реципієнта – сім'ї донора. Ця норма здається більш виваженою, оскільки у зв'язку з пересадкою органа особи, яка відома реципієнту, в останньої можуть виникнути психологічний дискомфорт і відчуття в собі чужої особистості. З іншого боку у випадку, коли члени сім'ї чи близькі родичі померлої особи дізнаються про реципієнта, якому було імплантовано орган, можливий шантаж та вимагання.

Можливо, доцільніше сформулювати ч. 3 ст. 290 ЦКУ таким чином: «Особа донора не повинна бути відома реципієнту, а особа реципієнта – сім'ї донора».

8. Останнім часом вноситься пропозиція розробити законопроект, який би передбачав права пацієнтів, що знаходяться на амбулаторному та на стаціонарному лікуванні. Зокрема, Верховна Рада України розглядала проект закону України «Про права пацієнтів в Україні» від 21.02.2005 р. № 2649–1.

9. На сьогодні відсутній окремий закон про органи, на які було б покладено обов'язок здійснювати опіку та піклування. Законодавством не закріплюються вимоги до членів опікунської ради. Доцільно визначити в законодавстві органи, на які покладаються повноваження здійснювати опіку та піклування, їх компетенцію, вимоги до членів опікунських рад.

10. В зв'язку з тим, що багато громадян України виїжджає за кордон на заробітки, залишаються їх діти, що покинуті на родичів, які не приділяють їм належної уваги, виховання та утримання. В законодавстві відсутні норми, які б регулювали відносини стосовно цієї категорії дітей. Можливо, необхідно було б встановлювати тимчасову опіку над такими дітьми.

11. Цивільне законодавство визначає, що опікуном (піклувальником) є фізичні і юридичні особи. Стосовно фізичних осіб, то ситуація зрозуміла. Що стосуються юридичних осіб, то Цивільний кодекс України передбачає вичерпний перелік юридичних осіб – опікунів (піклувальників), що опікуються дітьми–сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. На

сьогодні в Україні є благодійні організації (зачасту – спільні українсько–іноземні юридичні особи), які опікуються дітьми–сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. Однак, згідно цивільного законодавства України, вони не мають статусу організації–опікуна, а тому здійснювати свою діяльність їм проблематично. В першу чергу, ці організації постійно перевіряють органи прокуратури на предмет законної діяльності. Хоча в той же момент органи в справах дітей звертаються до таких організацій з проханням прийняти на виховання дітей, позбавлених батьківського піклування, оскільки умови проживання, утримання, виховання, навчання в таких організаціях набагато кращі, ніж в дитячих будинках та інтернатах. Прикладом такої організації є благодійна організація «Батьківська турбота», яка заснована ще в 1999 році засновниками із США і здійснює свою діяльність в Пущі Водиці. На сьогодні «Батьківська турбота» має на вихованні близько 30 дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються в комфортабельних умовах. Але єдина проблема – це відсутність статусу опікуна – не дозволяє їм нормально працювати, і доводиться їм «потерпати» від все можливих перевірок наших державних органів. Можливо, доцільно в закон внести зміни стосовно переліку юридичних осіб, яким надається цей статус. Для іноземних юридичних осіб передбачити певні вимоги та умови, за наявності яких вони зможуть отримати цей статус.

12. Чинне законодавство не регулює питання про врахування волі батьків при встановленні опіки (піклування) та при виборі опікуна (піклувальника). Це важливо не лише для батьків, які позбавлені батьківських прав, а й, наприклад, для тих, які перебувають під слідством або відбувають покарання. Органи опіки та піклування намагаються брати до уваги їх побажання, але не завжди ці побажання з'ясовуються або виконуються саме згідно висловленої волі батьків. Іноземне законодавство передбачає можливість встановлення опікуном (піклувальником) особи, вказаної батьками чи одним з батьків у заповіті або у спеціальній заяві перед нотаріусом (Угорщина, Франція). Така норма була б позитивною і для України.

Список використаної літератури:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40–44. – Ст. 356.

Кучеровська Н.М., директор відділу соціальної роботи
Ніжинського міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді

ПРАВА ДІТЕЙ В УКРАЇНІ

З давніх-давен люди мріяли про вільне щасливе життя без насильства, жорстокості, приниження. Для досягнення цього люди повинні мати певні права – права людини.

Благополуччя дітей та їх права завжди викликали пильну увагу міжнародного співтовариства. Актуальною є проблема захисту прав дитини і для України, де протягом останніх років відбувається бурхливий процес державотворення. Проблема захисту прав дитини існує в кожній країні світу незалежно від ступеня її соціально-економічного розвитку, державного ладу, географічного становища, народних традицій і звичаїв та інших чинників, здатних впливати на становище людей, які є мешканцями цієї країни. Проте, конкретні питання, які виникають у процесі захисту прав дитини в тій чи іншій країні, можуть мати свою специфіку, притаманну лише даній країні, або групі країн і не актуальну для інших країн світу.

В 1924 році Ліга Націй прийняла Женевську Декларацію прав дитини. У той час права дітей розглядалися в основному в контексті заходів, які необхідно було прийняти відносно рабства, дитячої праці, торгівлі дітьми.

У 1959 році Організація Об'єднаних Націй (ООН) прийняла Декларацію прав дитини, в якій проголошені соціальні і правові принципи, що стосуються захисту і благополуччя дітей.

20 листопада 1989 року Генеральною Асамблеєю ООН була прийнята Конвенція про права дитини, яка вважається світовою конституцією для дітей.

Україна ратифікувала Конвенцію ООН про права дитини 27 лютого 1991 року, тим самим взяла на себе великі зобов'язання в царині забезпечення прав людини. В нашій країні основним законом, спрямованим на забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист і всебічний розвиток є Закон України «Про охорону дитинства». Крім того, права дитини виділені окремими статтями Сімейного, Цивільного, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України, а також регулюються такими законами, як «Про оздоровлення та відпочинок дітей», «Про попередження насильства в сім'ї», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» тощо.

Різні державні інституції та міністерства покликані відповідати за дотримання прав дитини в Україні. Багато зусиль також докладають громадські організації, які працюють у сфері захисту прав дитини, щоб кожна дитина почувала себе повноцінним членом суспільства. Текст Конвенції про права дитини готувався, обговорювався та узгоджувався більше десяти років. Конвенція ООН про права дитини – це угода між країнами. В ній записано, як уряд кожної країни має дбати про дітей. Конвенція була прийнята та відкрита для підписання та приєднання резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від

20 листопада 1989 року. Цей особливий документ було ратифіковано 191 країною світу.

Конвенція ООН про права дитини набула чинності в Україні з 27 вересня 1991 року і з цього часу є частиною національного законодавства. Конвенція ООН про права дитини містить 54 статті, з яких записано 40 прав, які має дитина.

До набуття Конвенцією чинності в Україні питання додержання прав дитини не виокремлювалися до окремої групи проблем суспільства і розглядалися в цілому в контексті виконання Загальної декларації прав людини, прийнятої резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року № 217 А (III) [1].

З моменту приєднання України до Конвенції ООН про права дитини перед українською державою постало завдання забезпечити виконання вимог означеної конвенції на території країни, а це, у свою чергу, вимагало від керівництва держави приведення національного законодавства відповідно до вимог конвенції, створення в Україні державних інститутів, які будуть опікуватися правами дітей, розроблення чіткого механізму діяльності таких інститутів, проведення послідовної державної політики у сфері захисту прав дітей.

Першим вагомим кроком до виконання цих завдань стало прийняття Верховною Радою України Закону України від 24 січня 1995 року № 20/95-ВР «Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх» (пізніше слово «неповнолітніх» у назві Закону було замінене на слово «дітей»).

Означений закон визначав перелік державних органів та установ, які опікуються правами дітей, їх повноваження і функції. За період з моменту його прийняття і до цього часу до означеного Закону було внесено чимало змін та доповнень.

За станом на цей час відповідно до положень цього закону до кола органів і служб у справах дітей та спеціальних установ для дітей належать:

« – спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у справах сім'ї, дітей та молоді, уповноважений орган влади Автономної Республіки Крим у справах сім'ї, дітей та молоді, служби у справах дітей обласних, Київської та Севастопольської міських, районних державних адміністрацій, виконавчих органів міських і районних у містах рад;

- кримінальна міліція у справах дітей органів внутрішніх справ;
- приймальники-розподільники для дітей органів внутрішніх справ;
- школи соціальної реабілітації та професійні
- центри медико-соціальної реабілітації дітей закладів охорони здоров'я;
- спеціальні виховні установи Державного департаменту України з питань виконання покарань;
- притулки для дітей;
- центри соціально-психологічної реабілітації дітей;
- соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка)» [9, с. 1].

Як видно з наведеного переліку, органи, служби і спеціальні установи для дітей не підпорядковані якомусь одному з міністерств чи відомств. Вони належать різним міністерствам і відомствам (системи освіти, охорони здоров'я, внутрішніх справ, виконання покарань тощо), не мають у масштабах держави централізованого керівництва, підпорядковуються органам, які їх створили, діють відповідно до їх вказівок і відомчих нормативних документів. Це є логічним, але невідворотно породжує одну з болючих проблем сучасної державної системи захисту прав дітей, яка склалася в Україні – проблему узгодження нормативної бази міністерств і відомств і координації дій підпорядкованих ним установ та органів на місцях.

Конвенція містить повний перелік прав дитини: на життя, на ім'я, на набуття громадянства, на піклування з боку батьків, на збереження своєї індивідуальності, право бути заслуханою у ході будь-якого розгляду, що стосується дитини; право на свободу совісті та релігії; право на особисте та сімейне життя; недоторканість житла; таємницю кореспонденції; право користуватися найдосконалішими послугами системи охорони здоров'я; благами соціального забезпечення; на рівень життя, необхідний для її розвитку; на освіту; на відпочинок; на особливий захист: від викрадень та продажу, від фізичних форм експлуатації, фізичного та психічного насильства, участі у військових діях; право на вжиття державою всіх необхідних заходів щодо сприяння фізичному та психічному відновленню та соціальній інтеграції дитини, яка стала жертвою зловживань або злочину.

Права, викладені в Конвенції, умовно можна поділити на три частини:

1. Забезпечення: право володіти певними речами, отримувати певні послуги та мати доступ до того й того (мова йде про ім'я та громадянство, медичний догляд, освіту, відпочинок та ігри, опікування інвалідами, сиротами та біженцями);

2. Захист: право бути захищеним від дій, що завдають шкоди дитині (наприклад, від розлучення з батьками, залучення до воєнних дій, комерційної, економічної чи сексуальної експлуатації, фізичного чи психічного знущання тощо);

3. Участь: Дитина має право бути почутою, коли приймаються рішення, що стосуються її життя. Підростаючи, дитина повинна мати дедалі більше можливостей брати участь у житті суспільства, готуватися до самостійного життя, користуватися правами свободи думки та слова, вибору культури, релігії та мови.

У різних державах і регіонах світу Конвенція ООН про права дитини виконується по-різному із врахуванням особливостей та менталітету кожної держави, але об'єднує усі держави по відношенню до дітей, їх поваги, прав та інтересів, турботи і любові. Зокрема про цифру повноліття і про вік, з якого підліток несе кримінальну відповідальність за скоєний злочин: в одних країнах це 7 років, в інших – 12, в Україні – 14–16 років. Але кожна дитина повинна знати, що є права, які не можна змінити

Сім'я є і залишається природним середовищем для фізичного, психічного, соціального і духовного розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього. Вона має виступати основним джерелом матеріальної та емоційної підтримки, психологічного захисту, засобом збереження і передачі національно-культурних і загальнолюдських цінностей прийдешнім поколінням. У першу чергу сім'я повинна залучати дітей до освіти, культури і прищеплювати загальнолюдські норми суспільного життя. Основними методами збереження та зміцнення здоров'я в умовах сім'ї має стати профілактика захворювань та дотримання певних гігієнічних правил у повсякденному житті, оптимальна фізична активність, загартування організму, повноцінне харчування, запобігання шкідливим явищам - курінню, алкоголізму тощо.

Усі державні та суспільні інституції мають підтримувати зусилля батьків або осіб, які їх замінюють, спрямовані на забезпечення відповідних умов для виховання, освіти, розвитку здорової дитини.

Найважливішою умовою для розвитку дитини є її виховання в сім'ї. Це очевидно, тому не випадково, що Конвенція ООН про права дитини 1989 року містить перелік норм, які повинні забезпечувати захист сім'ї.

Дитина з самого народження має право знати своїх батьків та користуватися їх піклуванням. (стаття 7). Право дитини на піклування з боку батьків може бути реалізоване лише за умови добровільного і належного виконання батьками своїх обов'язків

Право дитини на піклування з боку батьків може бути реалізоване лише за умови добровільного і належного виконання батьками своїх обов'язків. Суд, наприклад, може позбавити батьківських прав батька або матір, стягнути з них аліменти, засудити їх за ухилення від сплати, але примусити батьків піклуватися про своїх дітей неможливо. До батьківства і материнства треба готувати з раннього віку, насамперед, на прикладі власних батьків, їх ставленні до дитини та виконанні батьківських обов'язків взагалі.

У Конвенції ООН про права дитини проголошується, що дитина не буде розлучена з батьками всупереч їх бажанню, крім випадків, які передбачені законом.

У Конвенції йдеться також про визнання місця проживання дитини. Якщо батьки не можуть домовитися про це, суд вирішує, з ким залишається дитина.

Частіше дитина залишається з матір'ю, але за законом жоден з батьків не має наперед визначених переваг.

Стаття 10 Конвенції ООН про права дитини про принцип не розлучення з батьками передбачає, що дитина має право підтримувати контакти зі своїми батьками у випадку розлучення з ними. Коли таке розлучення спричинене затриманням, ув'язненням чи смертю когось із батьків, держава повинна надати дитині чи батькам інформацію щодо місця перебування відсутнього члена сім'ї.

Батьки повинні спільно вирішувати питання виховання дітей. Коли батьки проживають окремо, то той із батьків, що проживає з дитиною, не повинен чинити перешкод для спілкування з дитиною іншого з батьків. Якщо

батьки не можуть дійти згоди з цього питання, то слід звернутися до органів опіки і піклування, а далі до суду.

Батьки також мають право вимагати повернення своєї дитини від будь-якої особи, яка утримує цю дитину у себе не на підставі закону чи рішення суду.

У випадку, коли дитина тимчасово або постійно позбавлена сімейного оточення, вона має право на особливий захист і допомогу держави, як це передбачено у статті 20 Конвенції. А стаття 21 Конвенції про права дитини проголошує вимоги, на яких має базуватися законодавство щодо факту усиновлення та процедури його здійснення.

Держава, в свою чергу, повинна надавати допомогу багатодітним сім'ям для забезпечення дитини харчуванням, одягом та житлом (стаття 27).

Цей обов'язок Україна прагне виконувати, про що свідчить прийнятий закон «Про державну допомогу сім'ям з дітьми».

За життя батьків діти не мають права на їх майно, так само, як і батьки не мають право на майно дітей.

Отже, коли батьки розпоряджаються належним їм майном, згоди дітей їм не потрібно. Якщо діти мають власне майно, закон визначає обмеження у розпорядженні ним: майном дитини до 15 років розпоряджаються її батьки без її згоди. Така дитина може укладати лише дрібні побутові угоди.

Виняток становлять банківські вклади. Якщо неповнолітній до 15 років сам вніс вклад в банк на своє ім'я, він має право самостійно розпоряджатись ним. Якщо ж вклад на ім'я дитини внесла інша особа, то цим вкладом розпоряджаються батьки.

З моменту досягнення дитиною 15 років, обсяг її майнових прав збільшується. На власний розсуд, крім дрібних побутових угод та розпорядження банківським вкладом, внесеним на її ім'я, вона може також розпорядитись своєю стипендією, зарплатою, своїми авторськими, винахідницькими правами. Угоди, що виходять за межі дрібних побутових, такі діти укладають за наявності згоди їх батьків.

Батьки управляють майном дітей лише до досягнення останніми 18-років, або до моменту їх одруження, бо з цього часу вони можуть самостійно вчиняти усі дії, пов'язані з майном.

У батьків і дітей може бути спільна власність.

Неповнолітні діти, які мають самостійний заробіток, можуть надавати батькам матеріальну допомогу, але це лише їх моральне зобов'язання. Закон зобов'язує надавати таку допомогу непрацездатним і нужденним батькам лише з досягненням дитиною 18 років, але не раніше.

Якщо відношення батьків і дітей побудовані на любові, повазі, дотриманні взаємних прав і виконання обов'язків, вони не ускладнюються конфліктами. Іноді, на жаль, буває навпаки, і тоді люди звертаються по допомогу до закону.

Проблеми сімейного життя, стосунки між батьками і дітьми є дуже складними. У літературі їх часто називають «вічними питаннями» і

присвячують їм романи, п'єси, повісті. Ці відносини впливають на характер, погляди і життєву позицію людини, що росте, допомагають їй стати гармонічною і цілісною або перешкоджають її розвитку. Відносини між батьками і дітьми, що складаються між ними в дитинстві, люди проносять потім через усе життя.

Найкращим шляхом життя сім'ї безумовно є порозуміння, повага, свідоме дотримання всіма її членами правових і моральних норм по відношенню одне до одного. У такій сім'ї і діти, і батьки будуть щасливими, збережуть вдячність і готовність допомагати один одному до глибокої старості й у будь-яких ситуаціях життя.

Освіта відіграє в житті людини дуже важливу роль. Завдяки їй у людини формується характер, погляд на життя, суспільні інтереси й власні принципи.

Права дитини якнайкраще можна зрозуміти тоді, коли їх пізнають у дії. Щоденне шкільне життя дає певний досвід і може підсилити формальне вивчення таких абстрактних понять, як свобода, право, толерантність, справедливість і правда.

Шкільна освіта, навчання взагалі - це окрема сфера суспільно-правових відносин, які регулюються спеціальними нормативними актами: статтями Конституції України, Законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Статутом школи та будь-якого відповідного навчального закладу тощо.

Розвиток дитини забезпечується здійсненням її права на освіту. Це право проголошено у Загальній декларації прав людини, у Міжнародному пакті про громадянські та політичні права, в Конвенції про права дитини. В Конвенції про права дитини йдеться не тільки про шкільну освіту. Питання розглядається значно ширше: мається на увазі доступ дитини до засобів масової інформації загалом, у тому числі - до дитячих (стаття 17).

Українська держава намагається забезпечити доступність освіти. Це означає, що навчатись може кожний. Навчальні заклади є практично у всіх населених пунктах, до них приймають всіх, хто живе в Україні - незалежно від соціального і майнового стану, етнічного походження, національності, раси, віросповідання, стану здоров'я.

Доступність забезпечується також створенням умов для вибору профілю навчання відповідно до інтересів і здібностей дитини, різними формами навчання: денною, вечірньою, заочною, екстернатом.

Мінімальні вимоги Конвенції про права дитини у цьому плані зводяться до запровадження обов'язкової і безплатної початкової освіти. На реалізацію її положень був спрямований Закон України «Про освіту». Усі ступені шкільного навчання безплатні, Конституція України 1996 року значно розширила право дітей на освіту. Згідно зі статтею 53 Конституції повна загальна освіта обов'язкова. Держава гарантує їй доступність і безоплатність.

Так, державою проголошена безкоштовна освіта, що забезпечується розгалуженою мережею державних закладів освіти. Разом з тим, останнім часом все більшого поширення набувають навчальні заклади, засновані на приватній та комунальній власності, а також в державних закладах частина

студентів навчається на платній основі. Але суспільство навіть не замислюється, що це є дискримінацією прав дитини, порушенням закону та Конвенції про права дитини.

Важко переоцінити пункт 2 статті 28 Конвенції ООН про права дитини, що приписує забезпечувати шкільну дисципліну лише методами, які не порушують принципу поваги до людської гідності дитини. Таким чином, держава має підтримувати шкільну дисципліну, але методами, які не принижують гідність дитини.

Законом України «Про освіту» та іншими законами та нормативними документами встановлюються права та обов'язки учнів та вчителів. Дотримуючись їх, можна досягти врегулювання частих конфліктів між цими сторонами та дотримання і контролю закону з обох сторін.

Чи повністю реалізоване право на освіту в нашій країні? Зараз з'явилося чимало комерційних навчальних закладів. Це, звичайно, добре, що діти можуть одержати глибші знання, ніж у звичайних школах. Але багато дітей з малозабезпечених сімей не можуть навчатися там, де б вони бажали, оскільки батьки не мають змоги заплатити за навчання.

Щож стосується вищої освіти. В Конвенції, Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права, Конвенції про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти та інших міжнародних документах наголошується, що вища освіта має бути однаково доступною для всіх відповідно до здібностей кожного. Освіта дає змогу набути нову освіту і забезпечити соціальний захист, зменшити безробіття. Держава має бути зацікавлена в високій освіченості своїх громадян. В останні десятиріччя в країнах Європи стали приділяти дуже багато уваги розвитку вищої освіти.

Держава має стежити за тим, щоб освіта забезпечувала розвиток особистості, талантів і здібностей дитини у якнайповнішому обсязі, виховання поваги до прав та свобод людини, поваги до батьків, культурної самобутності, мови, національних цінностей країни, у якій проживає дитина, країни походження дитини, підготовку до свідомого життя у вільному суспільстві.

Майбутнє кожної людини і людства в цілому потенційно залежить від підростаючого покоління, тому забезпечення прав дітей та їх правовий захист безумовно є основним завданням сучасності, у вирішенні якої має бути зацікавленим все світове співтовариство.

Держава захищає права дитини, дотримується Конвенції і контролює її дотримання.

Згідно із законом України такі Служби у справах дітей створюються при місцевих радах народних депутатів. Співробітники цих служб ведуть облік дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах і слідкують за розвитком дітей у цих сім'ях.

Інформацію про дітей з цих сімей служби можуть отримати від шкіл, поліклінік, і також самих дітей, які звертаються до них безпосередньо або використовують телефони довіри. По знаходженні сигналу про порушення батьками (чи особами, які їх замінюють) прав дитини Служба у справах дітей

створює комісію у складі працівника Служби, спеціаліста центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, спеціаліста управління освіти, а іноді і працівника поліції, і відвідує помешкання, де проживає дитина з сім'єю. Члени комісії проводять бесіду з батьками, родичами, сусідами, а також, з дозволу батьків, з самою дитиною.

У разі, якщо конфлікт не вдається ліквідувати за допомогою бесід та інших заходів впливу, служба у справах дітей має право звернутись до прокуратури чи суду для порушення справи про позбавлення батьківських прав. У виключних випадках, коли існує реальні загроза життю чи здоров'ю дитини, служба у справах дітей може негайно вилучити дитину з сім'ї до вирішення судом справи про позбавлення батьківських прав. Разом з тим, треба розуміти, що кожен таких випадок є дуже складним для тих, чій судьби він зачіпає, так і для соціальних працівників.

Список використаної літератури:

1. «Загальна декларація прав людини» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

2. Конвенція ООН про права дитини видана за підтримки Представництва ЮНІСЕФ в Україні. – Київ, 2006. – 32 с.

3. Сніжко М. «Захист прав дітей в Україні з урахуванням міжнародних договорів з питань сімейного права» [Електронний ресурс] / Марія Сніжко. – Режим доступу : <http://justinian.com.ua/article.php?id=3163>.

4. Кондратюк Н. А. «Захист прав дітей в Україні: проблеми і шляхи їх розв'язання» [Електронний ресурс] / Н. А. Кондратюк, І. К. Тюльченко. – Режим доступу : <http://masters.donntu.edu.ua/2011/igg/kondratuk/library/tez2.htm>.

5. Джеральдіна Морріссон «Проблеми прав дитини в Україні» [Електронний ресурс] / Морріссон Джеральдіна. – Режим доступу : <http://www.osvita.org.ua/articles/63.html>.

6. «Праця дітей – проблеми та дії у відповідь» загальна ред. Українського видання О. П. Петрашук. – К. : «Міленіум», 2002. – 168 с.

7. Карпачова Н. І. Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини «Стан дотримання та захисту прав дитини в Україні» до 20-річчя ратифікації Україною Конвенції ООН про права дитини / Н.І. Карпачова. – К., 2010. – 230 с.

8. Юрій Павленко: Забезпечення захисту прав дитини є складовою процесу євроінтеграції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/21734.html>.

9. Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80>.

14. Указ Президента України від 11.08.2011 № 811/2011 «Питання Уповноваженого Президента України з прав дитини» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/811/2011>.

Лукаsevич А.В., учениця II курсу класу іноземної філології

Ніжинського обласного педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради

Науковий керівник: Ю.М. Давиденко, кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ НА ТЕРЕНАХ ЧЕРНІГОВО-СІВЕРЩИНИ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ МАГДЕБУРЗЬКОГО ПРАВА ПЕРША ПОЛОВИНА XVII СТ.

Значення історії самоврядування та міського права у формування сучасної України складно переоцінити. В умовах розбудови нашої держави та інтеграції її до Європейського Союзу значно зростає потреба у дослідженні комплексу проблем пов'язаних з розвитком міського самоврядування. Без глибокого осмислення минулого у всій його складності й суперечливості важко зрозуміти сучасні процеси реформування та децентралізації міського самоуправління на сучасному етапі.

Саме тому метою і завданням нашої роботи є аналіз становлення міського управління в контексті формування системи Магдебурзького права на Чернігово-Сіверщині в першій половині XVII століття та визначити й охарактеризувати комплекс проблем, пов'язаних з запровадженням Магдебурзького права на території Чернігово-Сіверщині.

Історіографія вивчення даної теми налічує не одне покоління істориків та правознавців. Дослідження Магдебурзького права науковці розпочали ще у XVIII – на початку XIX ст. Зокрема згодом проблему висвітлювали у своїх розвідках Я. Падох[1], Д. Багалій [2], М. Василенко[3], М. Грушевський[4] та інші. Зараз ця тема також актуальна, тому її досліджують багато вчених: Т. Гошко[5], М. Кобилецький [6], Г. Доманова [7].

Магдебурзьке право – це середньовічне міське право, за яким міста звільнялися від управління і суду великих земельних власників та створювали органи місцевого самоуправління. Воно закріплювало права міських станів: купців, міщан, ремісників, було юридичним виявом успіхів міського населення в боротьбі проти феодалів [8].

З XIII ст. в українських містах також починає запроваджуватися Магдебурзьке право. Відомо, що з 1329 року магдебурзьким правом уже користувалися закарпатські міста Хуст, Вишкове, Тячів, які перебували під Угорською Коронаю. З переходом Галичини під владу польських королів першим Магдебурзьке право у повній мірі отримали найбільші тогочасні міста на українських землях – Львів у 1356 році, а також старі князівські столиці: Галич (1367 р.), Белз (1377 р.), Перемишль (1389 р.), Теревовля (1389 р.), Холм (1392 р.). Урбанізація Галичини проходила швидкими темпами, що супроводжувалося стрімким поширенням Магдебурзького права. З початку XV ст. магдебурзьке право поширилося на решту українських земель. Спочатку в містах, що було центрами воєводств, комітатів(у складі Угорського

королівства) – Кам'янець-Подільський (1432 р.), Луцьк (1432 р.), Мукачево (1445 р.), Київ (1494, проте існують згадки про застосування в Києві Магдебурзького права за Вітовта, тобто до 1430 року), Брацлав (1497 р.). У 1518 р., Магдебурзьке право запроваджується у Ковелі, у 1585 – Переяславі. Чигирин отримав німецьке (Магдебурзьке) право у 1592 р., а Канів – 1600 р. Іншим містам таким, зокрема, як Стародуб, Ніжин, Чернігів воно надане у першій половині XVII ст.

Відповідно до Магдебурзького права всі міста України поділялися на три категорії. До першої належали міста, що отримали Магдебурзьке право від литовських, польських та угорських королів. Переважно це були міста Західної та Правобережної України. До другої категорії входили міста, які отримали Магдебурзьке право від їх власників. Так, наприклад, князі Вишневецькі у XVI ст. дарували Магдебурзьке право Лохвиці, Лубнам, Пирятину, Прилукам. До третьої категорії належали міста, яким Магдебурзьке право було надано грамотами гетьманів, але переважно грамотами лише підтверджувалося право, яке було надано раніше князями.

Магдебурзьке право могло бути надано частково або в повному обсязі, за цією ознакою міста поділялися на ратушні та магістратські. Магістратські міста користувалися повним варіантом Магдебурзького права.

Мешканці міст з Магдебурзьким правом обирали магістрат. Він відав адміністративним, господарськими, фінансовими, поліцейськими та судовими справами. Магістрат складався з двох колегій – ради, яка відала судовими (цивільними) та адміністративними справами, лави (лавний суд), яка відала судовими (кримінальними) справами. У складі магістрату був вїйт, який очолював магістрат, та його помічників: бурмистри, райці, лавники. Число магістратських урядовців у містах було різним – воно залежало від ступеня економічного розвитку міста і чисельності населення [9]. Після надання українським містам Магдебурзького права впродовж XIV-XV ст. найвищою посадовою особою був вїйт. Вїйт репрезентував місто у зв'язках з іншими населеними пунктами, органами державної влади тощо. Спочатку вїйтові належала у місті адміністративна, поліційна й судова влада. Згодом за ним залишилися лише судові функції [10]. Першими в українських містах були спадкові вїйти, до обов'язків якого належало переведення міста з існуючого права (українського, польського) на Магдебурзьке та розбудова міст. З юридичного погляду вїйт підпорядковувався галицько-волинському князю, польському королю або Великому литовському князеві. Він керував міськими прибутками, з них визначену суму передавав власникові місту. Вїйт обіймав одну з найважливіших посад у системі органів міського самоврядування, мав надзвичайні повноваження: керував містом, намагаючись отримати з цього найбільшу матеріальну вигоду, розпоряджався міською нерухомістю, майном, керував торгівлею та іншими джерелами прибутків міст. Права та повноваження вїйтів чітко не визначалися законодавчо, залежали також від волі власників міст.

До основних принципів Магдебурзького права входила колегіальність правосуддя, хоча у більшості привілеїв згадується лише про вїйта. Функції присяжних у судах виконували лавники. Магдебурзьке право висувало до лавників такі вимоги: "Присяжні, або лавники, - це особи, що засідають у суді і, вислухавши та до ладу дослідивши справу з обох сторін, виявляють своє рішення вїйтові або судді... вважали мали, аби справедливості не закривали... самі без всяких подачок жили, подарунків, які справедливість припиняють та засліплюють, не брали... Особливо, аби судили від імені Божої ласки не з гніву, ненависті, не за подарунки, а тверезо, не поспішаючи, з добрим баченням справи" [11]. Найвищим ступенем незалежності володіли міські лави у великих містах. Відповідно у менших містах їх вплив був слабший. Спершу лави виносили рішення на основі Магдебурзького права, а з XIV ст. стали використовувати міські вількери.

Після вїйта та лави міська рада стала третім за важливістю органом міського самоврядування. Спочатку міськими радами керували спадкові вїйти, але поступово у конфліктах, що виникли між радами та вїйтами, управління містом перейшло до ради, а один із радників отримував титул бургомістра[12]. Кількість радників законодавство чітко не визначало. Це залежало від кількості населення та привілеїв польських королів і Великих литовських князів. Міська рада репрезентувала місто у відносинах з іншими органами державної влади: королем, Великим литовським князем, послами чужоземних держав, вищими державними службовцями. Була охоронцем міських привілеїв, видавала від імені міста листи [11]. Міське самоврядування передбачало право громадян обирати собі повноважну раду строком на один рік. Колегія райців обирала бурмістра. Рада на чолі з бурмістром здійснювала керівництво містом всіма господарськими справами громади. Вони володіли нерухомим майном, землею, запроваджували податки тощо.

У містах України, що мали самоврядування на засадах магдебурзького права, склалася певна процедура формування органів міського самоврядування. Вибори здійснювалися щорічно у визначений день. У виборах брали участь усі міщани міста. Для членів міського самоврядування в різних містах встановлювався віковий ценз – від 25 до 90 років. Обов'язковою умовою для кандидатів до ради була "осілість". Кандидати повинні бути "не богаты и не убоги, но среднегодостатка. законорожденными, дома всегдажить, доброго имени, богобоязненными, справедливыми и правдивыми. Не разглашают городскиетаньи, быттвердыми в словах и делах, чуждаются алчности" [13]. Але ці вимоги залишалися у переважній більшості лише побажаннями. До влади в містах приходили, як правило, заможні міщани. Однак один з головних принципів Магдебурзького права про річний термін перебування у складі ради в українських містах не дотримувався. Мали випадки перебування у складі ради одних і тих же осіб протягом десяти років. Такі порушення вели до зловживання владою, що викликало обурення з боку міщан і часто призводило до бунтів.

На території Лівобережної України у XVII - XVIII ст. існувало чимало міст, проте найбільші з них - Чернігів, Стародуб, Ніжин дістали привілеї на магдебурзьке право ще за часів польського панування. Відтак в них створювались магістрати. Під юрисдикцію магістратського уряду, окрім власне міщан, потрапляли й прибульці, які оселилися в місті й придбали дім або землю й почали займатися торгівлею, ремеслами чи промислами.

Надаючи у 1623 р. Чернігову магдебурзьке право, королівський уряд Речі Посполитої мав на меті зміцнити свої позиції на новоприєднаних землях й стимулювати соціально-економічний розвиток регіону. Довічним війтом Чернігівського магістрату король Сигізмунд III призначив Яна Куновського [13]. Другою особою в місті, яке жило за магдебурзьким правом, вважався бурмістр. Він був помічником війта, відтак до його компетенції входило головування в міській раді, нагляд за міським господарством та інші адміністративне - фінансові справи. У магістраті, власне, існували 2 колегії - рада (на чолі з бурмістром) і лава (на чолі з війтом). Магістратською канцелярією відав міський писар. Чернігівський магістрат також мав "правні" книги, "скриньку" для збереження грошей і печатку з міським гербом, на якій було зображено святого Владислава, "в латах убранного", який тримав у правій руці червону хоругву. Ця печатка використовувалась аж до відкриття Чернігівського намісництва на початку 80-х рр. XVIII ст. [14]. Для того, щоб схарактеризувати організацію міської самоуправи Чернігова, треба звернутися до тогочасного законодавства, передусім до розділу 26 "О Магистратеили уряде гродскомупривилиюванных и других менших городов, о судах ихградских и других должностях" "Прав, за якими судиться малоросійський народ" 1743 р. В основі магістратської самоуправи лежав виборний принцип - "войт, бурмистры, райци и лавники, и онде члены избиратись должны измещанзнатных, постоянных, совестных, разсудных, добронравных (и гдемогутбыть) ученых, законнорожденных, в правах искусных, не молодых от двадцатипяти, и не старших от семидесяти лет, не излишне богатых, которые общество утиснят обыкли, и не весьмаскудных..., но средних..., избрание же должнобыть в обыкновенноевремя при собраниивсехмещан, також цехових людей и всегопосполстваволнимиих голосами" [15]. Тобто, влада війта і магістратських урядників поширювалась здебільшого на міщан, частково на посполитих, і визначалася тільки цивільним характером.

Чисельність магістратських урядників в різні часи коливалася. "Права, за якими судиться малоросійський народ" це питання регламентували в такий спосіб: "коликим числом их в городах за обычайбывает". У більшості архівних "справ" Чернігівського магістрату здебільшого згадуються від трьох до п'яти бурмістрів, однак брати участь у міських справах могли і двоє [16]. Кількість райців чітко з'ясувати неможливо, хоча здебільшого зустрічається п'ять "рочних" райців. Бурмістри обиралися з райців за тим же принципом, як і війти: більшістю голосів з трьох кандидатів. Райці обиралися з міщан, і за ними одразу ж закріплювалися відповідні обов'язки. Так, наприклад, "в наступающий 1758 год определено:

1. В отводе квартир и в дачи по подорожним в подводы магистратских или обывательских лошадей быть пану Миرونу Свислоцкому и за те подводы магистратские прогонне собирать деньги ему Свислоцкому и содержать в целости и впредь до рассмотрения магистратового.

2. В приходе магистратских денег и в рас ходе оных быть райце ИвануСанковскому и дабы з оных показаний райца те деньгипорядочно и верно "записывалдательму з магистратамагистратовую печать зашнурную книгу.

3. По комиссарскому в произвождениуказныхпорций и раций и в отрепортовании о торговых городаЧернигова цепах в магистрат и подписываться на ведомостях, бытьопределенному ... райце Даниле Станиславскому.

4. О собрании с народа по расположениям магистратовым денег и в протчих потребах быть райце ФомеЖелезняку.

5. И чтобыкакпоказанныерайци так и другие товарищиежедневно в магистрат Черниговский появлялись и без ведоманикуда не отлучались" [17].

Кожний "рочний" райця мав звітуватися в магістраті. За недбале чи несумлінне виконання обов'язків його могли оштрафувати або позбавити уряду.

У віданні магістрату перебувало міське господарство. У "Правах, за якими судиться малоросійський народ" є окремиий розділ "О должностимагистратовых и ратушныхурядников в правленииградском", в якому зазначені деякі галузі діяльності міського уряду та посади урядовців: "Войту с урядниками градские дела обще управляют, о продаже сестных и питейных верей надсматриват и продавщиков тех. Верей излишнею ценою какштрафовать" [15]. Нагляд за торгівлею, мірами, контроль за цінами також були важливою сферою діяльності магістрату. До того ж він мав право збирання податків - мостового мита з іногородніх купців, торгового мита з товарів, які ввозилися у місто . Відповідно до своїх доходів податок сплачували місцеві ремісники та купці, торговці "питтями". Податками обкладалися гостинні двори, міські лазні, млини, солодовні, перевіз. Магістрат мав прибутки і з земельних володінь, які були визначені у привілеях, грамотах та універсалах на магдебургію. Частина міської землі відводилась під оранку, сінокоси та вигін для міщан. Міський уряд також мав у своєму розпорядженні частку землі, якою міг вільно розпоряджатися: здати під забудову, лавки, млини, шинки, маючи з цього прибутки. Тому призначався райця, який мав стежити, щоб ніхто без дозволу уряду не використовував землю у своїх цілях, щоб вчасно сплачувалася орендна плата [18]. Посадові особи магістрату відповідали за благоустрій міста. До сфери діяльності міської влади належали нагляд за санітарним станом міста, протипожежна охорона та дотримання порядку, тобто поліцейські обов'язки.

Санітарні заходи вимагали виконання певних правил, на сторожі яких стояв відповідальний за санітарний стан міста райця. Від мешканців Чернігова вимагалось "противсвоего двора також де в рядах и в рынках и в протчихместах, иметь чистоту и сор чистить и вывозить за город и за слободы в поля всеми, котория от жилищместились в отдоленности кому куда за способно, також смотретьнакрепкочтоб на улицахникакогопомета и

мертвячини не было, и не валялось, чегокаждому жителю противсвоего двора по утрамиливечеруприказатьсячищать" [19]. За дотриманням правопорядку в місті стежили городничі, одного з яких призначав магістрат, а другого - Чернігівська полкова канцелярія [20]. Отже, магістрат як орган міського самоврядування мав передусім забезпечити соціально-економічний розвиток міста. До його компетенції входили судові функції, як цивільно-адміністративні, так і карні, нотаріальні справи, забезпечення благоустрою міста, санітарні заходи, протипожежна охорона та охорона правопорядку. Структура міського уряду, процедура виборів чиновників та коло їх обов'язків залишались практично незмінними протягом другої половини XVII - XVIII ст.

Таким чином, проаналізувавши стан наукової розробки теми та джерельну базу дослідження, ми прийшли до висновку, що історична оцінка ролі Магдебурзького права та значення для України в тому числі й Чернігово-Сіверщині є доволі неоднозначна. Проте більшість вчених зазначає, що Магдебурзьке право позитивно вплинуло на розвиток міст, а особливо на становлення міського самоуправління. Магдебурзьке право, зокрема на Чернігово-Сіверщині, було підґрунтям для стрімкого економічного розвитку міст та вкорінення ідеї про незалежність та самостійність в українському суспільстві. Усе має значний вплив і на сьогодення нашої країни та допомагає створити правову незалежну державу.

Список використаної літератури:

1. Падох Я. Історія Західно-Європейського права. – Мюнхен: УВУ, 1947. – Ч. 1.: Історія німецького права. – 220 с.

Падох Я. Предмет історія українського права в УВУ й його викладачі (1921-1981) // Наук. зб. УВУ. – Мюнхен, 1983. – Т. 10. – С. 1031-1049;

Падох Я. Суди й судовий процес старої України. Нарис історії. – Нью-Йорк; Львів, 1990. – 128 с.

2. Багалій Д. Магдебурзьке право на Лівобережній Україні // Розвідки про міста і міщанство на Україні-Руси в XV – XVIII в. – Львів, 1904. – Ч. 2.

3. Василенко М. “Права, по котрым судится малороссийский народ” як джерело державного права України 18 ст. – К.: ВУАН, 1928. – Т. 1. – С. 245-252.

Василенко М. Збірка матеріалів до історії Лівобережної України та українського права XVII – XVIIIст. // Укр. археорграф. зб. – К.: ВУАН, 1926. – Т. 1. – С. 50-164.

4. Грушевський М. Історія України-Руси: У 11 т. – К.: Наук. думка, 1994. – Т. 5: Суспільно-політичний і церковний устрій і відносини в українськоруських землях XIV – XVII віків.

5. Гошко Т. Проблеми надання магдебурзького права містам України. Історіографія питання // Актуальні проблеми розвитку міст і міського самоврядування (історія і сучасність): Тези Міжнар. наук-практ. конф. – Рівне, 1993. – 7-9 квіт. – С. 3-5;

Гошко Т. Нариси з історії магдебурзького права в Україні XVI- поч. XVIIст...

6. Кобилецький М. “Магдебурзьке право як джерело рецепції римського права в Україні” Право України 2007. № 8. ст 121.

Кобилецький М. Магдебурзьке право в Україні (XIV – перша половина XIXст.): Історико-правове дослідження. – Львів: ПАІС, 2008. – 406 с.

7. Доманова Г. До питання про земельну власність Чернігівського магістрату (друга половина XVII – XVIII ст.) // Сіверянський літопис. – 1999. - № 6. – С. 36-45.

Доманова Г. Чернігівський магістрат генеза, структура, функції: (друга половина XVII - XVIII ст.) // Краєзнавство Ратушні села – 2006 - № 12.

8. Довідник з історії України видання в трьох томах том II Київ видавництво “Генеза” 1995 р. ст. 191.

9. Чернігівщина: Енциклопедичний довідник., К.: УРЕ, 1990, ст. 658

10. Jakowliw A. Das deutsche Recht in der Ukraine und seine Einflüsse auf das ukrainische Recht im 16-18 Jahrhundert... - S. 66.

11. Кобилецький М. Магдебурзьке право в Україні (XIV – перша половина XIX ст.): Історико-правове дослідження.- Львів: ПАІС, 2008.- 406 с.

12. Ptasnik J. Miastaimieszanstwo w dawnej Polsce... - S. 96-97.

13. Сас П. Феодальныя горады Украіны в конце XV – 60-х годах XVI в. М., 1976, С. 178-179

14. Чернигову 1300 лет. Сборник документов и материалов. - К., 1990. - С. 34.

15. Шафонский А. Черниговского наместничества топографическое описание. - К., 1851. - Ч. 2. - С. 246.

16. Права, за якими судиться Малоросійський народ 1743р. - К., 1997. - С. 452.

17. Описи Чернігова 60-х років XVIII ст. / Підготовка до друку і передмова О. Коваленка та І. Петrenchенко // Сіверянський літопис. – 1997. - № 4. – С. 169.

18. Доманова Г. Чернігівський магістрат генеза, структура, функції: (друга половина XVII - XVIII ст.) // Краєзнавство Ратушні села – 2006 - № 12.

19. ЦДІА України. - Ф. 1673. - Оп. 2. – Спр. 105. – Арк. 6.

20. Очерк г. Чернигова. 907-1907. – Чернигов, 1908. – С. 43.

Лукаевич А.В.,

учениця II курсу класу іноземної філології Ніжинського обласного педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради

ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ЮСТИЦІЇ УРСР У 1918-1956 РР.

Нинішній процес формування демократичної, соціальної, правової України та її інтеграція до Європейського Союзу зумовлює необхідність

реформування, вдосконалення сучасного адміністративно-правового статусу органів юстиції.

Тема даної статті є актуальною, тому що період з 1918 по 1956 рік є часом бурхливого розвитку та реформації повноважень органів юстиції та їх призначення. Тому дослідження даної інформації допоможе краще зрозуміти процеси, що відбувалося з органами юстиції під час їх історичного розвитку на теренах України та який шлях потрібно обрати для успішного реформування.

Певні аспекти інституалізації органів юстиції Української РСР раніше вже розглядалися такими вченими, як О. С. Баладова, М. І. Герасимик, І.П. Козінцев, І. І. Микульця, Г. О. Попова, С. Є. Тюрін та інших. Проте їхні дослідження не сформували цілісної оцінки динаміки змін у 1918-1956 роках правового статусу системи органів юстиції УРСР, з урахуванням значення їх становлення для розвитку інституту органів юстиції в сучасній Україні.

Саме тому метою даного дослідження є аналіз історико-правових процесів організації та діяльності органів юстиції у період з 1918 по 1956 рік.

Паралельно зі становленням органів юстиції УНР у 1917-1920 роках відбувалося формування органів юстиції радянської влади в Україні. Так 28.11. 1918 р. було створено Відділ юстиції Тимчасового Робітничо-селянського уряду України, який 29. 01. 1919 р. набув статусу Народного комісаріату юстиції УСРР. Позитивною особливістю організації органів юстиції в УСРР було їх формування на місцевому рівні, зокрема місцеві органи Народного комісаріату юстиції були представлені відділами губернських виконкомів і бюро юстиції повітових виконкомів. У цей час органи юстиції мали два основні напрямки діяльності – організація й загальне спрямування функціонування судових установ, а також розробка і впровадження норм цивільного й кримінального права [1]. У квітні 1919 року Декретом РНК України [2] було надано право Контрольно-судовому відділу Народного комісаріату юстиції УРСР давати судам обов'язкові керівні роз'яснення та вказівки щодо тлумачення та застосування ними відповідних норм права. А Верховний касаційний суд взагалі організаційно був одним із відділів Народного комісаріату юстиції УРСР [3]. Проте у нормотворчій сфері повноваження Народного комісаріату України обмежувалися розробкою і впровадженням тільки цивільного і кримінального законодавства, тоді як органи юстиції мали б забезпечуватися комплексне оновлення та розвиток усіх сфер і напрямків правового регулювання. Також до повноважень Народного комісаріату належало сприяння правовому оформленню радянського ладу в різних галузях життя. Сприяння правовому оформленню радянського ладу за своєю природою могло бути тимчасовим напрямком діяльності комісаріату, хоча аналогічна діяльність із формування та реалізації державної правової політики має здійснюватись органами юстиції на постійній основі. У вересні 1919 р. Народний комісаріат юстиції було ліквідовано у зв'язку з наступом Збройних сил півдня Росії. Проте вже 11.12.1919 р. було створено новий Комітет юстиції при Всеукраїнському революційному комітеті, який згодом 19.01.1919 р. так само було реорганізовано в Народний комісаріат юстиції УРСР. Такі часті

реорганізації органів юстиції були зумовлені громадянською війною 1917-1921 рр., відсутність в УСРР чіткої та стабільної управлінської вертикалі й кваліфікованих кадрів, меншою пріоритетністю управління у сфері юстиції порівняно з військовими і соціально-економічними питаннями.

Наступне положення про Народний комісаріат юстиції УРСС, затверджене постановою ВУЦВК від 05.10.1921 р. [4], доволі комплексно і детально врегулювало завдання та структуру не тільки Народного комісаріату юстиції УРСР, але й його структурних підрозділів. У діяльності комісаріата одне з центральних місць так само займав нагляд за діяльністю відділів юстиції, судів, органів слідства, захисту й обвинувачень. Комісії у справах неповнолітніх, а також завідування конвойною вартою, організація місць позбавлення волі та завідування ними [5, с. 59]. Одночасно комісаріат фактично виконував прокурорські функції по нагляду за правильним і одноманітним тлумаченням законів усіма судовими і слідчими органами УРСС, за відповідністю їх діяльності принципам соціалістичної правосвідомості та урядовій політиці (Положення від 05.10.1921 р.)

Дані завдання перетворили Народний комісаріат юстиції УРСС в керівній адміністративний орган з по суті необмеженими повноваженнями у сфері правозахисної та правоохоронної діяльності. Досить показовим прикладом є те, що у ті часи посаду Народного комісара юстиції та Генерального прокурора займала одна й та сама особа.

Широкими також були повноваження Народного комісаріату юстиції УРСС й у сфері державної правової політики, які передбачали не лише підготовку законопроектів, кодифікацію та опублікування законодавчих актів, але й навіть тлумачення законів і керівництво правотворчою діяльністю окремих відомств [5, с. 59].

Для виконання вищезгаданих завдань у структурі Народного комісаріату юстиції УСРР згідно з його Положенням від 05.10.1921 р. утворювалися профільні відділи: виправно-трудоий, відокремлення церкви від держави, законодавчих пропозицій і кодифікування, кошторисно-фінансовий, організаційно-інструкторський, статистики, судового контролю, управління справами.

Народний комісаріат юстиції УРСС здійснював свої повноваження як безпосередньо, так і через губернські та повітові органи юстиції, на які також покладалося управління діяльністю судів та інших подібних установ, нагляд за дотриманням законності всіма радянськими органами на місцевому рівні. Система органів юстиції УРСС засновувалася на принципах жорстокої централізації та підпорядкованості місцевих органів юстиції Народному комісаріату юстиції, організаційно-інструкторський відділ якого організовував місцеві відділи юстиції, наглядав за дотриманням їх працівниками законів.

Правовий статус місцевих органів юстиції регламентувався їх Положенням, затвердженим постановою ВУЦВК від 05.10.1921 р.[6]. Зокрема згідно з Положенням від 05.10.1921 р. завідувач губернським відділом юстиції за загальним правилом обирався губернським виконавчим комітетом і

затверджувався Народним комісаріатом юстиції. Та 06.11.1922 р. губернські відділи юстиції були вже ліквідовані. Такі зміни негативно позначилися на формування апарату органів юстиції.

Остаточне оформлення СРСР та входження до нього УСРР зумовило оновлення організаційно-правових засад функціонування Народного комісаріату юстиції УСРР.

Оснoву компетенції комісаріату за Положенням від 01.08.1923 р. [7] і від 1929 р. [8] так само складало загальне керівництво, організація, контроль та інструктування судів, органів прокуратури, слідства, нотаріату та захисту, судових виконавців тощо. При цьому Народний комісаріат юстиції УСРР мав значний вплив на всіх суб'єктів правоохоронної та правозахисної діяльності.

Наступний етап становлення органів юстиції розпочинається із відділення від них органів прокуратури та слідства як на рівні СРСР (Постанова ЦВК і РНК СРСР від 20.07.1936 р. про створення Народного комісаріату юстиції СРСР [9] і його Положення від 08.12.1936 р.) так і безпосередньо і УСРР (УРСР за Конституцією 1937 р.). Подібний захід мав визначальне значення для формування та функціонування органів юстиції як управлінських органів, упорядкування і обмеження владних повноважень, їх розмежування з компетенцією інших державних органів.

Відповідно до ст. 48 Конституції УРСР від 30.01.1937 р. [10] за своїм статусом Народний комісаріат юстиції УРСР був союзно-республіканським наркоматом, що підпорядковувався одночасно і РНК УРСР і Народному комісаріату юстиції СРСР. Виходячи з Положення, затвердженого Постановою РНК УРСР від 27.12.1939 р. № 1586 [11], Народний комісаріат юстиції УРСР продовжує виконувати повноваження судового управління, організації та контролю діяльності всіх судів УРСР.

Можна прослідкувати, що в даний період повноваження комісаріату щодо судів починають звужуватися в той час як розширюються права з реалізації державної правової політики а саме: організація та керівництво роботою обласних управлінь юстиції, нотаріальних органів і адвокатури, систематизація та підготовка кодифікації республіканського законодавства, забезпечення підготовки працівників суду, юстиції, прокуратури, нотаріату та адвокатури та ін. [8].

Чергова реорганізація органів юстиції УРСР відповідно до Указу Президії Верховної Ради УРСР від 09.05.1939 р. передбачала відновлення місцевих органів юстиції – управлінь Народного комісаріату юстиції Української РСР при обласних Радах депутатів трудящих із поверненням ним функцій, раніше переданих обласним судам. Цим підтверджується не конструктивність попередньої ліквідації місцевих органів юстиції. Місцеві органи повинні були ревізію, нагляд за роботою судів та загальне керівництво діяльністю адвокатури, юридичних консультацій, нотаріальних контор, правовими школами для підготовки працівників юстиції, а також контроль роботи судових виконавців. Відносно судів місцеві органи юстиції здебільшого здійснювали вплив не прямо, а централізовано через Народний комісаріат юстиції УРСР.

У зв'язку з участю СРСР у Другій світовій війні організація органів юстиції УРСР зазнала певних змін, пов'язаних здебільшого з необхідністю забезпечення законності та правопорядку в умовах воєнного стану. Зокрема, починаючи з червня 1941 року були утворені військові трибунали, у рамках мобілізаційних заходів змінився кадровий склад органів юстиції та було спрощено деякі процедурні аспекти. Пристосування органів до реального життя мало позитивне значення для функціонування судів та інших структур пов'язаних з ними. Після завершення війни така організаційна система органів юстиції зберігалася ще декілька років. Згодом почалася демілітаризація органів юстиції та відновлення їхньої довоєнної організації.

Указом Президії Верховної Ради УРСР від 25.03.1946 р. № 52а-01 [12] Народний комісаріат було реорганізовано в Міністерство юстиції УРСР. У цілому компетенція Міністерства юстиції УРСР не зазнала істотних змін і надалі спрямовувала основну увагу на контроль діяльності судів. Отже під час реорганізації було змінено лише назву, а не завдання та компетенцію.

Ліквідація у 1956 році Міністерство юстиції УРСР та управлінь Міністерства юстиції УРСР при обласних Радах депутатів трудящих, а у 1963 році й самого Міністерства юстиції УРСР ознаменувало вже новий період організації та діяльності органів юстиції УРСР.

Таким чином, можемо зробити висновок, що інституалізація органів юстиції УСРР у 1919–1936 роках характеризується їх об'єднанням з прокуратурою та спрямування їх діяльності на керівництво та нагляд за судами.

Формування органів юстиції УРСР у 1936–1956 роках характеризується їх централізація навколо міністерство юстиції, а також збереження надмірних повноважень судового управління, контролю та організації діяльності судів. Починаючи з 50-х років у СРСР певною мірою зміщують акценти у розумінні органів юстиції, які, як і сьогодні, ототожнюються вже тільки з Міністерством юстиції та його органами.

Список використаної літератури:

1. О Народном комиссариате юстиции (Положение): Постановление СНК Украины // Известия Временного Рабоче-крестьянского правительства Украины и Харьковского совета рабочих депутатов. – 1919. – № 57.
2. Об учреждении IX Отдела Народного комиссариата юстиции – Верховного судебного контроля : Декрет СНК Украины // Собрание узаконений и распоряжений Рабоче-крестьянского правительства Украины. – 1919. № 37. – Ст. 443.
3. Об учреждении X Отдела Народного комиссариата юстиции – Верховного судебного контроля : Декрет СНК Украины // Собрание узаконений и распоряжений Рабоче-крестьянского правительства Украины. – 1919. № 37. – Ст. 444.
4. О Народном комиссариате юстиции : Постановление ВУЦИК : от 05.10.1921 г. // Собрание узаконений и распоряжений Рабоче-крестьянского правительства Украины. – 1921. - № 20. – Ст. 58-62.

5. Баладова О. С. Органи юстиції в Україні: становлення та основні завдання / О. С. Баладова // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія". Серія Державне управління. – 2011.- Т. 165. – Вип. 153. – С. 58-62.
6. О местных органах юстиции : Постановление ВУЦИК и СНК УССР : от 05.10.1921 г. // Собрание узаконений и распоряжений Рабоче-крестьянского правительства Украины за 1921 г. – Х.: Вторая советская типогр., 1921. – С. 678-680.
7. Положение о Народном комиссариате юстиции: ВУЦИК: от 01.08.1923 г. // Вісті Всеукраїнського центрального виконавчого комітету. – 1923. – № 174.
8. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко та ін.- Т. 4. Н-П. – К.: Українська енциклопедія імені М. П. Бажана, 2002. – 717 с.
9. Об образовании Народного комиссариата юстиции Союза ССР: Постановление ЦИК СССР: от 20.07.1936 г. // Сборник законов СССР. – 1936. - № 40. – Ст. 338.
10. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки: Постанова Надзвичайного XVI Українського з'їзду рад: від 30.01.1937 р. / Верховна Рада України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/001_001
11. Про затвердження Положення про Управління Народного комісаріату юстиції УРСР при обласних радах депутатів трудящих: Постанова РНК УРСР: від 27.12.1939 р., № 1586 // ЗП Української РСР. – 1939. – Ст. 178.
12. Про перетворення Ради Народних комісарів УРСР на Раду міністрів УРСР і Народних комісаріатів УРСР на Міністерства УРСР: Указ Президії Верховної Ради УРСР: від 25.03.1946 р., № 52а-01 // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1947.- № 5-6. – Стор. 52.

Мацалак Н.З.,
студентка IV курсу
Київського кооперативного інституту бізнесу і права
Науковий керівник: Найда І.В., кандидат наук з державного
управління, старший викладач кафедри права Київського кооперативного
інституту бізнесу і права

ЗАГАЛЬНА ТЕНДЕНЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ЛЮДИМИ ПОХИЛОГО ВІКУ ЗА КОРДОНОМ

У різних культурах і спільнотах протягом історії формувалося шанобливе ставлення до людей похилого віку. Як краще виявляти турботу про слабких і старих членів суспільства - питання, яке хвилює всіх: самих старих людей, членів їхніх родин, політиків. Турбота про престарілих - частина політики суспільства. За останнє десятиріччя в ряді країн (наприклад, у Великій Британії,

Швеції, Данії, Нідерландах, Австралії) у цій сфері відбулися великі зрушення - як у мисленні, так і в реальному житті. З одного боку, вони були викликані тиском престарілих людей і членів їхніх родин, з іншого - це результат дій політиків, які бажають знизити швидко підвищені витрати платників податків на догляд за людьми похилого віку, по-третє - підвищити ефективність і рентабельність всіх видів турботи про престарілих.

Тиск з боку осіб, які отримують догляд, тобто престарілих, є особливо сильним у країнах, де є організоване лобі престарілих людей. У Швеції, наприклад, 30% людей похилого віку входять до асоціації пенсіонерів, які відстоюють свої права та інтереси в органах місцевого і центрального управління. Навіть у країнах, де таких організованих груп мало, урядові чиновники зрозуміли, що до бажань людей похилого віку та їхніх сімей необхідно прислухатися і що слід враховувати їхні потреби. У цілому, політики, вислухавши своїх виборців, визначили три основні мети діяльності, які мають змінити характер турботи про людей похилого віку [1].

Перша мета - досягти максимально можливої інтеграції старих людей у суспільство, одночасно намагаючись поліпшити умови їхнього життя і якість догляду за ними. Вона зумовлює підвищену турботу про тих, хто проживає в будинках для престарілих та інших закладах такого типу. Крім того, вона зумовлює пом'якшення режиму в наявних будинках для престарілих і, по можливості, переведення старих людей із цих закладів додому чи в денний стаціонар.

Друга мета - визнання навантаження турбот і стресів, які лягають на тих, хто здійснює такий догляд, і розробка програми допомоги цим людям для того, щоб попередити ефект «вигорання». Сьогодні в різних країнах політики починають визнавати роль членів родини у догляді за людьми похилого віку і вважати таких осіб працюючими, а іноді навіть клієнтами служб соціальної роботи (поряд з тими, за ким вони доглядають), такими, що мають право на допомогу від держави. Політики Великої Британії у своїх заявах підкреслюють, що особам, які здійснюють догляд за престарілими, насамперед потрібна практична підтримка. У Швеції, відповідно до чинного законодавства, органи місцевого управління повинні прислухатися до вимог осіб, які забезпечують догляд за людьми похилого віку, і надавати їм підтримку. З 1989 р. вона виявляється, зокрема, в наданні оплачуваної відпустки протягом 30 днів, причому ці гроші вважаються страховими виплатами по хворобі. У Великій Британії та Австралії питання відпочинку для людей, які протягом тривалого часу доглядали за престарілими, виносяться на загальнонаціональне обговорення [3].

Третя мета - підвищення ефективності й рентабельності програм з догляду за престарілими. На витратах фокусують увагу, головним чином, ті країни, які намагаються скоротити обсяг соціального забезпечення для всіх вікових груп. Тим не менше, це завдання входить до порядку денного і тих країн, які надають великого значення соціальному забезпеченню. У Нідерландах, наприклад, перед комітетом з фінансування охорони здоров'я

було поставлене завдання розробки стратегії підвищення обсягу допомоги і зниження витрат за умов старіючого населення. Так само нова австралійська стратегія догляду за престарілими зводиться до ефективного і виправданого використання громадських коштів.

У більшості країн для того, щоб задовольнити потреби людей похилого віку, які невинно підвищуються, і осіб, які за ними доглядають, ведеться робота зі зміни культурних традицій, які глибоко вкоренилися, включаючи суспільну свідомість, моделі поведінки і звичаї. Крім того, вважається, що необхідно подолати опір, яким населення зустрічає спроби передачі на потреби людей похилого віку мізерних коштів, які відведені на фінансування інших соціальних програм [2].

У державах ЄС мають розповсюдження чотири види пенсійних систем: державна система пенсійного забезпечення, професійна система пенсійного забезпечення, система особистих пенсійних збережень і система додаткових виробничих пенсій.

Державна система пенсійного забезпечення включає в себе загальні або універсальні пенсії, які призначаються системою обов'язкового державного страхування. В багатьох країнах державні пенсії по старості виплачуються всім жителям країни в залежності від терміну проживання на її території. Вони існують в Данії, Нідерландах, Великобританії. Так, проживши 50 років в Нідерландах, людина отримує право на пенсію по старості: для одружених 100% місячної зарплати і для одиноких – 70% місячної зарплати. Крім того виплачується 8% на відпустку.

В Бельгії, Франції, Німеччині, Великобританії, Італії призначаються і так звані соціальні пенсії, які надаються всім особам, які досягнули пенсійного віку, але не мають із певних причин права на іншу пенсію, або якщо вони отримують пенсії в розмірі, який нижчий встановленого мінімуму. Соціальна пенсія призначається за умови, якщо доход пенсіонера не досягає встановленого мінімуму, що засвідчується після спеціальної перевірки органами соціального страхування або соціальної допомоги. Професійна система пенсійного забезпечення пов'язана з трудовою діяльністю і передбачає встановлення пенсії в залежності від розміру заробітної платні. Така пенсія має назву трудової. Ця система фінансується за рахунок отриманих внесків із заробітної платні, які збираються як з підприємців, так і з найманих працівників. У деяких випадках у фонди пенсійного забезпечення робить внески тільки підприємець.

Право на трудову пенсію виникає при входженні людини у трудові відносини, а розмір виплат залежить від стажу і заробітку працівника на момент її призначення. Уряд виступає гарантом того, що пенсія буде виплачуватися в незалежності від стану бюджету соціального страхування або банкрутства окремих підприємств [4].

Для отримання універсальної пенсії припинення трудової діяльності не вимагається, а для отримання трудової пенсії в більшості країнах воно обов'язкове. Пенсія, на яку пенсіонер має право, але яку не отримує, тому що

продовжує працювати, називається відкладеною, і її розмір підвищується – на 1-1, 5% за кожний рік неотримання пенсії.

Система особистих пенсійних збережень в ЄС – це добровільна система, яка формується повністю за рахунок особистих внесків і пов'язана з певним підприємством або професією, її отримують особи, які хотіли б мати додаткову пенсійну допомогу як додаток до пенсії, яка виплачується державними системами і залежить від заробітку робітника. Збереження на таких рахунках часто користуються пільговими умовами оподаткування, причому ці рахунки заморожуються до досягнення робітником пенсійного віку.

Список використаної літератури:

1. Ковчина І. М. Технології соціальної роботи у Німеччині // Вісник. – К., 2002. – Вип. 2. – С. 121-124.

2. Мацкевич, Ю. Р. Зарубіжний досвід соціальної роботи з людьми похилого віку // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, вип. 2. – К. : НПУ ім. Драгоманова, 2004. – С. 46-51.

3. Соціальна робота в Україні: Навч. посібник / І.Д. Зверева, О.В. Безпалько, С.Я. Харченко та ін. За заг. ред. І.Д. Зверєвої, Г.М. Лактіонової. - К.: Центр навчальної літератури, 2004. - 256 с.

4 Соціальна робота: технологічний аспект: Навч. посіб. / За ред. проф. А.Й. Капської. - К.: Центр навч. літ., 2004. - С. 316-327.

Найда І.В.,

кандидат наук з державного управління,
старший викладач кафедри права

Київського кооперативного інституту бізнесу і права

ОСОБЛИВОСТІ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЛЮДЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Громадяни з інвалідністю є серед усіх верств населення будь-якого суспільства. Це люди з такими вадами здоров'я, як ураження опорно- рухового апарату та центральної і периферичної нервової системи; психічними захворюваннями та розумовою відсталістю; ураженнями органів слуху та зору; ураженнями внутрішніх органів; онкологічними захворюваннями. Кількість осіб з особливими потребами постійно зростає, хоча причини і наслідки інвалідності можуть бути різними: зумовленими як неоднаковими соціально-економічними обставинами, так і різним ступенем забезпечення державами добробуту своїх громадян.

Нині можна говорити про глобальний характер проблеми інвалідності – в усьому світі ті чи інші можливості обмежено приблизно в кожній десятій людини (650 млн людей), з них майже 470 млн осіб працездатного віку. Особливості працевлаштування та за стосування праці інвалідів

відображені у низці норм чинного законодавства України, які встановлюють певні вимоги до цього питання та містять аспекти фінансового та адміністративного характеру, що підлягають пильній увазі та врахуванню з боку роботодавців [1].

Особливості працевлаштування та за стосування праці інвалідів відображені у низці норм чинного законодавства України, які встановлюють певні вимоги до цього питання та містять аспекти фінансового та адміністративного характеру, що підлягають пильній увазі та врахуванню з боку роботодавців.

Нормативно-правові акти, що регулюють питання працевлаштування та застосування праці інвалідів в Україні:

- Кодекс законів про працю України № 322-VIII від 10.12.1971 (далі – КЗпПУ);
- Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» № 875-XII від 21.03.1991 (далі – Закон № 875);
- Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» № 2961-IV від 06.10.2005 (далі – Закон № 2961);
- Закон України «Про охорону праці» № 2694-XII від 14.10.1992 (далі – Закон № 2694);
- Закон України «Про відпустки» № 504/96-ВР від 15.11.1996 (далі – Закон № 504/96);
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про реалізацію статей 19 і 20 Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні”» № 70 від 31.01.2007 (далі – Постанова КМУ № 70);
- Постанова Кабінету Міністрів України «Питання медико-соціальної експертизи» № 1317 від 03.12.2009 (далі – Постанова КМУ № 1317);
- Наказ Міністерства праці та соціальної політики України «Про затвердження форми звітності № 10-ПІ (річна) “Звіт про зайнятість і працевлаштування інвалідів”» та Інструкція щодо заповнення форми звітності № 10-ПІ (річна) «Звіт про зайнятість і працевлаштування інвалідів» № 42 від 10.02.2007 (далі – Наказ № 42);
- Наказ Міністерства праці та соціальної політики України «Про затвердження форм документів для реєстрації роботодавців у відділеннях Фонду соціального захисту інвалідів і виконання ними нормативу робочих місць для працевлаштування інвалідів» № 98 від 14.03.2007 (далі – Наказ № 98);
- Інструкція зі статистики кількості працівників, затверджена Наказом Державного комітету статистики України № 286 від 28.09.2005 (далі – Інструкція № 286).

Практика показує, що залучення громадян з інвалідністю до сфери праці важливе як для них самих, так і для держави, оскільки підвищується життєвий рівень інвалідів, збільшується їх платоспроможність, а також можливість самореалізації [2]. Політика держави полягає в максимальній активізації

потенційних сил осіб з обмеженими можливостями у контексті професійної, трудової реабілітації та працевлаштування. Людина з інвалідністю об'єктивно має додаткові потреби, проблема створення відповідних умов для забезпечення її трудової діяльності та професійного навчання також набуває відповідного специфічного змісту і певних особливостей. Порядок створення, вимоги щодо таких робочих місць та фактичного працевлаштування на них інвалідів визначено відповідною постановою Кабінету Міністрів України [3]. Цей порядок передбачає проведення атестації таких робочих місць спеціально створеною комісією підприємства за участю представників МСЕК, Держнаглядохоронпраці, громадських організацій інвалідів та їх пристосування відповідно до медичних рекомендацій для конкретної людини з особливими потребами. В Україні, як і в більшості європейських країн, діє концепція квотування державою певного відсотка робочих місць на підприємствах. Відповідно до ст. 19 Закону України “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні”, всім підприємствам, установам та організаціям з кількістю працюючих від 8 і більше осіб встановлено норматив зі створення 4% робочих місць для працевлаштування інвалідів. Для порівняння: в Італії та Іспанії – 2%, у Німеччині – 5%, у Франції – 6%. Таку квоту в Україні зобов'язані виконувати всі суб'єкти господарювання незалежно від форми власності, проте лише 55% підприємств дотримуються встановленого показника, їм вигідніше сплатити штраф, ніж забезпечити роботою інваліда [5]. При цьому лише незначна частина коштів від штрафних санкцій спрямовується на створення робочих місць для інвалідів. Отже, існує нагальна потреба в забезпеченні державного нагляду за дотриманням роботодавцями цієї квоти. На наш погляд, для розширення можливостей надання гарантій працевлаштування для цієї категорії працівників варто запозичити закордонний досвід щодо виконання роботи в дистанційному режимі, що значно допоможе регулювати зайнятість такої “проблемної” категорії робочої сили, як інваліди. Про ефективність і вигідність зазначеної форми зайнятості свідчить той факт, що в Європі нараховується близько 20 млн осіб, які працюють дистанційно [4].

Великого значення в цій ситуації набуває підготовка відповідних кадрів. Потрібно визначити номенклатурний перелік спеціалістів у сфері соціальної допомоги інвалідам відповідно до міжнародних стандартів, виявити потребу в них, забезпечити організаційно-методичну базу для їх навчання та наступного працевлаштування. Необхідно створити умови для зміни негативних стереотипів і ставлення до неповносправних людей в українському суспільстві на основі досягнення соціальної солідарності і соціальної справедливості та сприяти утвердженню загального принципу: “Дивись на мене як на рівного.”

Список використаної літератури:

1. Богданов С. Соціальний захист інвалідів. Український та польський досвід / С. Богданов, наук. ред. О. М. Палій. – К. : Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2002. – 93 с.
2. Врегулювання проблемних питань працевлаштування та захисту прав інвалідів у сфері праці : практ. посіб. / уклад. О. В. Бабак, І. В. Гладка, Н. М.

Малиновська, В. Й. Скаковська ; за заг. ред. В. М. Дьяченка, М. Л. Авраменка. – К. : “Ун-т Україна”, Всеукр. центр професійної реабілітації інвалідів, 2007. – 156 с. 10

3. Соціальний захист населення України : навч. посіб. / авт. кол. : І. Ф. Гнибіденко, М. В. Кравченко, О. М. Коваль, О. Ф. Новікова та ін. ; за заг. ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. – К. : Вид-во НАДУ; Вид-во “Фенікс”, 2010. – 212 с.

4. Про становище інвалідів в Україні. Національна доповідь / Мінпраці України, Держ. установа “Наук.-дослід. ін-т соц.-труд. відносин”. – К., 2008. – 200 с.

5. Кравченко М. В. Дистанційна освіта як прогресивна форма навчання / М. В. Кравченко // Теорія і практика державного управління : зб. наук.пр. – Х. : Вид-во ХарІДУ “Магістр”, 2006. – С. 305–311.

Недухова О.О.,

студентка ІV курсу економіко-правового коледжу

Київського кооперативного інституту бізнесу і права

Науковий керівник: Колінько О.О., к.ю.н., доцент кафедри права Київського кооперативного інституту бізнесу і права

ДИСКРИМІНАЦІЯ ЖІНОК, ЯК ФОРМА ПРОЯВУ ГЕНДЕРНОЇ НЕРІВНОСТІ В УКРАЇНІ

Одним із чинників, що може впливати на процес переосмислення значення й функціонування міжособистісних взаємин, є суттєва зміна становища жінок у суспільстві. В 80-х роках жінки з усього світу започаткували активний міжнародний рух за права жінок. Наслідки цієї діяльності особливо відчутні на міжнародному рівні. Держави перше в історії виявили підтримку захисту прав жінок і визнали його своїм «високопріоритетним завданням». Однак, незважаючи на багатообіцяючі зміни в міжнародному праві та практиці, жінки з усього світу ще стикаються з повсякденними реаліями.

В міжнародному праві ідеї гендерної рівності закріплені такими нормативними документами як: Конвенцією про ліквідацію усіх форм дискримінації по відношенню до жінок (1979 р.), Конвенцією №156 про працюючих з сімейними обов'язками, підсумковими документами Всесвітньої конференції з прав людини (Відень, 1993 р.), Конвенцією про ліквідацію насильства щодо жінок, Конвенцією про громадянські та політичні права, Конвенцією про соціальні, економічні та культурні права (1976 року).

У свою чергу, принцип гендерної рівності Конституції України закріплюється в ст. 3, яка регламентує рівність чоловіків та жінок в усіх сферах життя. Ч. 3 ст. 24 Конституції України, безпосередньо присвячена подоланню дискримінації стосовно жінок в Україні та наголошує на тому, що рівність прав жінок і чоловіків забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками

можливостей у громадсько-політичній та культурній діяльності, у здобутті освіти та професійній підготовці, у праці та винагороді за неї і так далі [2].

У зв'язку зі зміною змісту соціальних ролей, які виконуються в родині різними її членами, спостерігається боротьба за лідерство, зменшується залежність людини від сімейного осередку, перебудовується моральність [3, с. 140]. У свою чергу, бездуховність, руйнування морально-етичних норм і падіння рівня моральності, недосконалість правової регламентації захисту жінок – сприяє посиленню проявів гендерної нерівності щодо жінок.

Існує 3 головні причини привернення уваги до загальнолюдських прав жінок:

1) необхідність інформувати жінок про те, що вони мають права людини та повинні їх використовувати;

2) необхідність оприлюднювати випадки порушення прав на підставі гендеру та боротися з ними;

3) необхідність сформулювати нову практику прав людини, яка повністю вирішуватиме питання загальнолюдських прав жінок.

Гендерна рівність є однією з ознак правової держави. Держава зобов'язана забезпечувати дотримання прав людини, передбачених міжнародним законодавством. Але для сучасної України характерною є декларативність гендерної рівності та формальність щодо прав жінок. Реальна ситуація в цілому є прямою протилежною правовим нормам.

Можна виділити такі чинники, що мають негативний вплив на встановлення гендерної рівності в нашій державі:

1. стереотипи масової свідомості, які й досі розглядають жінку як слабку у порівнянні з чоловіком істоту. Ідеї, що вона є другорядною в суспільному, політичному та економічному житті;

2. кризова економічна ситуація (і особливо безробіття, яке нерідко штовхає жінок на аморальні способи заробітку, що нерідко призводить до продажу жінок та подальшої сексуальної експлуатації);

3. слаборозвинуте громадянське суспільство, у тому числі пасивність жіночих організацій та окремих жінок у відстоюванні своїх законних прав та свобод [1].

Отже, якщо дотримуватися позиції, що статус жінок акумулює в собі особливості соціально-політичного устрою країни, рівень її економіки, культури, управління, правових норм, він чутливо реагує на глибинні зміни в усіх сферах, у суспільній свідомості, ціннісних орієнтаціях то необхідно в побудові демократичної державності нашої країни головним чином спиратися на подолання гендерної нерівності й укріплення позиції жінки в нашому суспільстві.

Список використаної літератури:

1. Ісламова Д. Гендерна рівність в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://afield.org.ua/pub3/pub46_2.html

2. Конституція України від 28 черв. 1996 р. станом на 1 січ. 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=254%EA/96-%C2%D0>

3. Шестаков Д. А. Семейная криминология: криминофамилистика / Шестаков Д. А. – [2-е изд.]. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2003. – 389 с.

Никитенко А.М.,
студентка II курсу спеціальності «Лікувальна справа»
Ніжинського медичного коледжу Чернігівської обласної ради
Науковий керівник: Дудка Л.О., к.і.н., доцент кафедри політології та
права Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ ЯК СКЛАДОВА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Однією з форм соціальної активності, де людина може реалізувати себе як особистість, є волонтерська діяльність. Вона здійснюється в різних сферах суспільного життя та може мати різні мотиви. Найчастіше в літературі описують альтруїстичне бажання допомогти іншим, але поряд із цим є потреба в спілкуванні, саморозвитку, набутті професійних знань та навичок, а наявність заохочень з боку організації також є вагомим стимулом для активної позиції людини у волонтерській діяльності [1]. Найчастіше волонтерство розглядається як покликання людини, її бажання приносити користь суспільству. Але, з іншої точки зору, воно надає людині певні знання та навички, які нею можуть бути використані у професійній діяльності.

На знак визнання важливої ролі добровольчих та інших організацій у соціальному й економічному розвитку суспільства рішенням 40-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН 17 грудня 1985 року день 5 грудня був проголошений Міжнародним днем волонтерів. Тоді ж Генеральна Асамблея ООН закликала уряди сприяти поширенню інформації про роботу добровольців для залучення до волонтерського руху дедалі більшої кількості людей з різних сфер діяльності. 2001 рік було оголошено Міжнародним роком волонтерів. За підсумками міжнародних досліджень, проведених у зв'язку з цією ініціативою, ООН у своїх резолюціях рекомендувала всім державам передбачати волонтерство в національних стратегіях соціально-економічного розвитку, зняти в своїх законах усі бар'єри, які прямо або побічно заважають людям вести волонтерську діяльність, послабити податковий прес, надати волонтерам правовий статус і незалежний соціальний захист [6, с.74].

В узагальненні вітчизняного досвіду волонтерського руху можна виокремити праці О. Главник, О. Карпенко, Г. Крапівіної, Т. Лях, І. Пінчука та інших. Проте, дане явище є надто широким та багатогранним і, враховуючи його роль та значення для сучасного стану України, потребує додаткового аналізу.

Метою даної статті є дослідити особливості сучасного стану та нормативно-правового статусу волонтерського руху в Україні.

Волонтерство (від англ. voluntary - добровільний) – це той внесок, який робиться фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної платні, без просування по службі, для добробуту і процвітання спільнот та суспільства в цілому. Під цим поняттям розуміють волонтерські дії як на місцевому, так і на державному рівнях.

Як суспільний рух волонтерство виникло на Заході, а першими волонтерами були самаритяни, які надавали допомогу усім, хто її потребував. Більш упевнено можна говорити про виникнення феномена волонтерства вже з середини ХІХ століття, а саме 1859 рік вважається роком виникнення волонтерського руху в світі. Саме в цей період Анрі Дюран, відомий французький письменник-журналіст, вражений наслідками кривавої битви при Сольферіно, запропонував створити Червоний Хрест – організацію, яка б працювала на волонтерських засадах і надавала першу медичну допомогу полоненим та пораненим. Принципами, сформульованими Анрі Дюраном, керуються волонтерські організації усього світу [1].

Деякі дослідники виокремлюють ХХ ст. як головну віху в розвитку волонтерського руху. У Європі після закінчення Першої світової війни з'явилися люди, готові надавати допомогу постраждалим у війні. Саме в цей час були створені перші волонтерські організації. Зокрема, було засновано Координаційний комітет міжнародної волонтерської служби (CCIVS) під егідою ЮНЕСКО зі штаб-квартирою у Парижі [2].

Починаючи з грудня 2013 року, волонтерство стало одним з найвизначніших суспільних явищ в Україні. В умовах масових акцій протесту, а потім агресії Російської Федерації, ослаблені, неефективні та корумповані українські державні інституції виявилися неспроможними відповісти на багаточисельні виклики, що перед ними постали. Зростання активності волонтерського руху деякі вчені обумовлюють двома основними факторами: 1) внутрішньополітичною кризою, що призвела до розбалансування системи державного управління, дефіциту якісних управлінських рішень, браку ресурсних можливостей; 2) зовнішньою агресією, яка поглибила дисбаланс між здатністю держави ефективно виконувати свої функції та забезпеченням основних потреб громадян [3, с.16].

За даними соціологічного дослідження, проведеного на замовлення Організації Об'єднаних Націй у листопаді 2014 року, 23% українців коли-небудь у житті займались волонтерством, серед них 9 % почали надавати безкоштовну допомогу іншим протягом останнього року. І хоча цей відсоток є порівняно невисоким, 62 % українців визнають роль волонтерів у політичних змінах останнього часу. Якщо до 2014 року 49 % українців жертвували свої кошти, то протягом наступного року це зробили 63% [3, с. 15-16].

Найбільшу відомими стали волонтерські ініціативи, що працюють у галузі забезпечення української армії всім необхідним від одягу, шоломів, бронежилетів та їжі до зброї та автомобілів. Долучилися волонтери і до ремонту військової

техніки, виготовлення безпілотних літальних апаратів, винаходження та виготовлення різноманітних технічних засобів.

Багато волонтерських ініціатив також працюють над наданням різних форм медичної допомоги постраждалим бійцям, від закупівлі медикаментів та обладнання за кордоном до організації мобільних госпіталів біля лінії фронту. Велика кількість волонтерів самоорганізувалися для допомоги переселенцям у пошуках житла, роботи, наданні гуманітарної допомоги. Існують також і волонтерські ініціативи з надання юридичної допомоги переселенцям та бійцям АТО, надання психологічної допомоги. Існує навіть ініціатива, яка на волонтерських засадах розробила та просуває бачення майбутнього України.

В Україні волонтерство офіційно було визнане постановою Кабінету Міністрів від 10 грудня 2003 року № 1895 «Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг» [8]. Дане положення так трактує зміст цього терміну: «*Волонтерська діяльність* у сфері соціальних послуг – це добровільна неприбуткова діяльність фізичних осіб, яка спрямована на надання допомоги особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, і сприяє самореалізації волонтера». Згідно з цим документом *принципами волонтерської діяльності є*: добровільність і благодійність, законність, гуманність і гідність, гласність, відповідальність, спільність інтересів і рівність прав її учасників, конфіденційність.

Напередодні футбольного чемпіонату Євро-2012 9 квітня 2011 року в Україні був прийнятий Закон «Про волонтерську діяльність», метою якого було не стільки врегулювати відносини у суспільстві, скільки поставити суспільство під контроль держави [4]. Тим більше, закон було розраховано лише на унормування участі волонтерів у проведенні спортивних змагань. На той момент ніхто не міг передбачити, що це явище в Україні набере такого розмаху, і що волонтери змушені будуть працювати у такій великій кількості сфер.

За цим законом, лише організації, які отримали юридичний статус волонтерських від центрального органу виконавчої влади у сфері волонтерської діяльності (яким визначено Міністерство соціальної політики) мають право називатися волонтерськими. Іншим організаціям заборонено використання слів “волонтерська організація” у своєму найменуванні та діяльності. За законом, волонтерські організації залучають волонтерів до роботи та надання послуг на основі договорів, які укладаються на певний час. Закон не дозволяє особистої волонтерської ініціативи.

Така формалізація призвела до того, що коли в Україні постала велика потреба у добровольчій діяльності, за інформацією народного депутата Івана Крулька 95% волонтерських організацій працювали поза законом [7].

Благодійні та волонтерські організації намагалися добитися внесення змін до закону «Про волонтерську діяльність», покликані зменшити її зарегульованість починаючи з листопада 2013 року. Нарешті, лише 5 березня 2015 року зміни було внесено законопроектом від 11.12.2014 р. № 1408 [9].

Згідно з ними, скасовується обов'язкова реєстрація волонтерських організацій в Міністерстві соціальної політики, визнаються неформальні групи, дозволяється індивідуальна волонтерська діяльність, скасовується обов'язкове страхування, тощо. 13 березня законопроект було спрямовано на підпис Президенту. І хоча цей закон безсумнівно є важливим кроком у правильному напрямку, на думку багатьох волонтерів, він не розв'язує усіх проблем.

Волонтерська праця особливо необхідна в країнах, які входять до категорії тих, що розвиваються чи проходять етапи свого становлення. Такі люди виконують різні соціальні завдання, при цьому не вимагаючи жодної винагороди. Такий рух є важливий як для держави, так і для людини, яка бере участь у цих заходах. Адже зроблене добро дає відчуття своєї вагомості не тільки в місті де живеш, але й в цілій державі. Варто зауважити, що ці люди завдяки своїй активності та наполегливості роблять стільки корисних справ, що, іноді, компетентні особи працюють над їхньою реалізацією не один день чи місяць.

Неможливо уявити сучасне суспільство і волонтерство, відокремлені одне від одного. Волонтерська діяльність є не лише важливою опорою для держави, але й чудовою нагодою отримати цінний досвід кожному, хто бере в ньому участь.

Головною проблемою волонтерських рухів є труднощі організації волонтерської діяльності, а саме: нераціональне використання волонтерської праці, недостатнє знання волонтерами методів роботи з цільовими групами, проблема залучення волонтерів до реалізації соціальних програм, навчання волонтерів. Інколи важко скласти план, зорганізувати надалі роботу свого руху та людей, які входять до цієї, чи цієї організації. Багато охочих працювати на благо інших, але не всі завжди усвідомлюють свою готовність до цих обов'язків

Згідно результатів вже згаданого вище дослідження компанії GfK, 81% українців вважають волонтерський рух обов'язковою складовою громадянського суспільства [3, с. 19]. І хоча ставлення до волонтерів дещо різниться в залежності від регіону, переважна більшість українців схвалюють їх діяльність, допомагаючи ще й власними внесками. Здатність волонтерів до організації та конструктивної роботи вже стала прикладом того, що змін в державі можна досягти не лише протистоянням із владою, а беручи на себе відповідальність та співпрацюючи з нею. Популяризація цього прикладу та розповсюдження досвіду матимуть значний позитивний вплив на подальший розвиток українського суспільства, яке зараз як ніколи потребує конструктивних змін.

Список використаної літератури:

1. Буздуган Я. Еволюція світового волонтерського руху / Я. Буздуган // Віче. – 2013. - № 12 (червень) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/archive/2013/12/>
2. Всеукраїнський громадський центр «Волонтер» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.volunteer.kiev.ua/>

3. Горелов Д.М., Корнієвський О.А. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики : аналіт. доп. / Д.М. Горелов, О.А. Корнієвський. – К.: НІСД, 2015. – 36 с.
4. Закон України від 19 квітня 2011 року № 3236-VI «Про волонтерську діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>
5. Каздобіна Ю. Волонтерство в Україні як рушій демократичного розвитку [Електронний ресурс] / Ю. Каздобіна. – Режим доступу: <http://www.ucipr.kiev.ua/publications/>
6. Крапівіна Г.О. Світовий волонтерський рух: стан і статус / Г.О. Крапівіна // Вісник економічної науки України. – 2012 – № 1. – С.73–76.
7. Крулько І. «Легалізувати» волонтерство або Коли Україна отримає якісний закон / І. Крулько [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://blogs.lb.ua/ivan_krulko
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 року № 1895 «Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1895-2003-%D0%BF>
9. Проект Закону від 11.12.2014 року № 1408 «Про внесення змін до деяких законів України (щодо волонтерської діяльності)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: (http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52877)

Павленко А.Ю.,

студентка III курсу економіко-правового коледжу
Київського кооперативного інституту бізнесу і права

Науковий керівник: Колінько О.О., к.ю.н., доцента кафедри права
Київського кооперативного інституту бізнесу і права

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОКАРАННЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Підлітковий вік є одним із найскладніших періодів в онтогенезі людини. У цей час відбувається перебудова психологічних структур, виникають нові утворення, закладаються основи свідомої поведінки, вирізняється спрямованість особистості у формуванні моральних норм і соціальних установок. У підлітковому віці найбільш виражені невірноваженість, імпульсивність дій, упертість, нерозвиненість почуттів, бідність емоційного життя, брехливість, егоїзм, самолюбство, вузькість світогляду, відсутність чи низька якість знань щодо людської культури, оволодіння якою повинно бути нормою для даного віку, примітивізм і зіпсованість потреб, неприйняття соціально визнаних способів задоволення бажань і не володіння ними, схильність до асоціально спрямованих видів діяльності, спрощена мотивація

поведінки і діяльності.

Підлітковий вік називають «критичним», «складним», «конфліктним» через ряд фізіологічних, психологічних, соціальних змін, які викликають переживання, що згодом відбиваються на поведінці підлітка, ставленні до самого себе та до інших [3, с. 318; 5, с. 213–223]. Саме керуючись даними обставинами законодавець визначив вчинення злочину неповнолітніми обставиною, що пом'якшує покарання (40 КК України) [2, с. 9]. Дітей, які з тих чи інших причин мають конфлікт із законом, держава повинна захищати, таким чином, попереджуючи наступні злочини особи, яка ще недостатньо сформувалася як особистість.

Українські правники виділяють дві групи неповнолітніх, які перебувають у конфлікті із законом:

1. неповнолітні правопорушники, які були засуджені до покарань, не пов'язаних із позбавленням волі (такі неповнолітні перебувають на обліку в кримінально-виконавчій інспекції Державного департаменту України з питань виконання покарань та кримінальної міліції у справах неповнолітніх);

2. неповнолітні правопорушники, які перебувають у місцях позбавлення волі — виховно-трудовах колоніях.

Метою державної системи охорони правопорядку України (ст. 50 КК України) є не тільки покарання за вчинений злочин, а й виправлення засуджених, перевиховання та запобігання вчиненню ними нових злочинів [2, с. 11]. Адже гуманне ставлення до проблемної дитини повинно ґрунтуватися на розумінні, що «складні діти» насамперед є такими для самих себе в силу надзвичайно суперечливої структури власної особистості. При складності й суперечливості підлітка захисна реакція свого внутрішнього світу є більш природною, ніж реакція відкритості. Тому його необхідно переконати, що виховний вплив ззовні спрямований на збереження, розуміння й розвиток його особистості, лише тоді він стає відкритим до нього [1, с. 46; 3, с. 318].

Під впливом світогляду оточуючих людей та в процесі становлення зрілого власного ставлення до зовнішнього середовища формуються моральні, естетичні, інтелектуальні почуття. Відбувається процес формування здатності оцінювання вчинків: моральні чи аморальні, відповідають чи не відповідають нормам соціуму, вибір тих чи інших цілей, цінностей, настанов, моральних якостей, які особистість вважає обов'язковими для всіх, у тому числі й для себе [6, с. 347]. Й таким чином, виникає можливість перевиховати неповнолітнього.

Саме тому щодо неповнолітніх, які порушили закон, широко використовується практика звільнення від відбування покарання з випробуванням, застосування примусових заходів виховного характеру, звільнення від кримінальної відповідальності, адміністративного покарання. Неповнолітній, який вчинив злочин невеликої або середньої тяжкості, може бути звільнений судом від покарання у разі щирого каяття та подальшої бездоганної поведінки. Тоді до нього застосовуються примусові заходи виховного характеру, передбачені п. 2 ст. 105 КК України: застереження; обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки

неповнолітнього; передача його під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічного або трудового колективу за його згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання; покладення на неповнолітнього, який досяг 15-річного віку і має майно, кошти або заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків; направлення неповнолітнього до спеціального навчально-виховного закладу для дітей і підлітків до його виправлення, але на строк, що не перевищує трьох років [2, с. 21].

Останніми роками спостерігається тенденція до застосування альтернативних форм покарання. Так, неповнолітні правопорушники, які потребують особливих умов виховання, в порядку, встановленому законом, направляються до загальноосвітніх шкіл та професійних училищ соціальної реабілітації.

Неповнолітні, які вживають алкоголь, наркотики, а також ті, які за станом здоров'я не можуть бути направлені до загальноосвітніх шкіл та професійних училищ соціальної реабілітації, в порядку, встановленому законом, направляються до центрів медико-соціальної реабілітації неповнолітніх.

Дітям, які перебувають у цих закладах, гарантується право на гуманне ставлення з боку оточуючих, на охорону здоров'я, отримання базової освіти і професійної підготовки, побачення з батьками або особами, що їх замінюють, відпустку, листування, отримання передач, посилок від батьків або гуманітарних, благодійних та інших організацій, які виявили бажання допомогти їм, у порядку, встановленому законодавством України. Згідно зі ст. 33 Закону України "Про охорону дитинства", затримання та арешт неповнолітніх застосовуються як винятковий захід і тільки у випадку та порядку, встановлених законом [4, с. 151].

Отже, підсумовуючи можна стверджувати, що держава намагається створити механізм перевиховання неповнолітніх, які вчинили злочини. Але, у зв'язку з складним економічним, політичним та соціальним становищем в державі, даний процес досить повільний та не ефективний.

Список використаної літератури:

9. Запобігання насильству в сім'ї: [метод. посіб. для працівників міліції] / [Проценко Т. О., Логвиненко О. І. та ін.]. – К. : Тютюкін, 2001. – 92 с.
10. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. – К. : ВЕЛЕС, 2006. – 152 с.
11. Максимова Н. Ю. Проблема соціальної дезадаптації неповнолітніх у парадигмі девіантології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. акад. С. Д. Максименка. – К., 2009. – 516 с.
12. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квіт. 2001 р. № 2402-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст. 142.
13. Carney J. V. Bullied to death, Perceptions of peer abuse suicidal behaviour during adolescence / J. V. Carney // School Psychology International. – 2000. – Vol. 21. – P. 439 – 447.
14. Sgarzi J. Victimology: a study of victims and their roles / J. Sgarzi, J. McDevitt. – New Jersey, 2003. – P. 341.

Рябуха М.М.,

студентка III курсу спеціальності «Сестринська справа»
Ніжинського медичного коледжу Чернігівської обласної ради
Науковий керівник: Дудка Л.О., к.і.н., доцент кафедри політології та
права Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ФОРМА ПРОЯВУ ГРОМАДСЬКОЇ АКТИВНОСТІ В СУСПІЛЬСТВІ

Демократія, як суспільний лад, створює можливості для реалізації людини, можливості впливати на прийняття рішень, брати участь у їх прийнятті, при чому ця участь має бути усвідомленою і відповідальною для кожного громадянина. Тобто демократія сприяє формуванню ініціативи та активності людини.

Розглядаючи феномен активності людини в соціально-політичному житті, варто згадати праці Віктора Симоненка, в яких дослідник наголошує, що громадянське суспільство як комплексний соціокультурний та суспільно-політичний феномен, складається з *соціальних інститутів* (незалежні медіа; громадська думка; добровільні асоціації та об'єднання громадян); *соціальних практик* (суспільна, громадська активність населення; громадські рухи; ініціативні групи; громадянська залученість до добровільних суспільних об'єднань тощо); *суспільних цінностей та чеснот* (плюралізм, толерантність, здатність до компромісів, громадська солідарність та взаємодопомога) [11].

Отже, однією з головних умов формування і функціонування громадянського суспільства є специфічна якість особистості – *громадська активність*, що передбачає свідоме бажання людини брати участь у суспільному житті.

Досліджуючи сферу громадської активності А.Гусева виділяє наступні рівні її реалізації: 1) участь у вирішенні спільних проблем; 2) розробка та реалізація програм розвитку громади; 3) контроль влади та відстоювання прав громадянина [2, с. 3].

Як бачимо, однією із форм прояву громадської активності дослідниця виділяє саме **громадський контроль**, що можемо охарактеризувати як *безпосереднє спостереження громадськими організаціями, ініціативними групами та особами за дотриманням прав і законних інтересів громадян установами та органами державної влади, місцевого самоврядування, а також недержавними інституціями, що виконують публічні функції* [7, с. 9]. Незважаючи на те, що громадський контроль – порівняно нова для України форма громадської активності, проте це питання сьогодні активно піднімається і обговорюється як науковцями (зокрема, можемо назвати праці В. Степаненка, А. Крупника, Є. Захарова, А.Гусевої), так і на рівні громадських організацій, органів місцевого самоврядування, Інтернет-форумів.

Сучасна логіка громадського контролю відносно проста і виглядає таким чином:

1) для управління країною потрібна влада та закони (правила гри), які для усіх мають бути однаковими і обов'язковими;

2) в демократичній країні влада належить народу, але всі люди не можуть одночасно управляти країною, тому існують періодичні вибори, на яких кожен громадянин символічно передає свою владу обмеженій кількості представників, які від його імені будуть управляти країною;

3) свідомий громадянин віддає свій голос тому, хто, на його думку, запропонував найкраще бачення управління країною (у вигляді програм, заяв та стратегій) і хто не ставить під сумнів загально визнаних законів і не буде їх змінювати без погодження з усіма громадянами;

4) у такий спосіб в демократичній країні існує і змінюється влада;

5) але влада, яка від імені більшості народу управляє країною, - це звичайні люди, від Президента до сільського голови, зі своїм бажанням, інтересами, недоліками і помилками;

6) ці звичайні люди, свідомо чи ні, можуть забувати свої обіцянки, порушувати чи змінювати правила гри або зловживати владою для задоволення власних потреб;

7) ціна таких дій – слабка країна і хворе суспільство;

8) так демократичні країни прийшли до розуміння того, що громадяни не меншою мірою, ніж влада, відповідають за управління країною, а тому мають контролювати своїх представників [8, с. 9].

Першими, хто почав здійснювати в Україні систематичний громадський контроль за діяльністю влади по праву можемо вважати учасників Української Гельсінської Групи, яка була утворена у Києві в 1976 р. і виконувала дві важливі речі – збирали та поширювали об'єктивну інформацію про порушення прав людини. Вже в часи перебудови до правозахисного руху долучається екологічний рух, спрямований, зокрема, на збір та поширення об'єктивної інформації про наслідки Чорнобильської катастрофи [1, с. 551-554].

Із проголошенням незалежності в Україні розпочався нелегкий процес формування демократичних інституцій, практик та цінностей. Громадський контроль продовжує існувати саме в руслі прав людини та екології, однак це вже були не масові рухи, а різноманітні організації, які ставали менш чисельними, але більш організованими та професійними. У другій половині 1990-х – на початку 2000-х років активно розвиваються так звані грантові організації, які виникають завдяки підтримці міжнародних державних та приватних фондів.

Сьогодні в Україні, не зважаючи на всі складнощі у розбудові демократичної держави, ми можемо контролювати владу і маємо для того законні підстави.

У громадському контролі найважливіше – це інформація, а саме – збір та оприлюднення інформації про роботу органів влади і місцевого самоврядування. Право знати (право на інформацію) – це не якась забаганка чи просте бажання людини. Це норма, закріплена у міжнародних правових документах, тому її зобов'язані дотримуватися та виконувати усі країни, які

ратифікували такі документи, або в яких існує національне законодавство про свободу інформації.

Першим міжнародним документом, який гарантував свободу інформації, стала Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р.: *«Кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення. Це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів(ст. 19)»* [3].

Оскільки Україна з 1995 року є членом Ради Європи, то варто знати, що в 2002 році були розроблені Рекомендації Ради Європи «Про доступ до офіційних документів», де в розділі 3 зазначається: *«Держави учасники Ради Європи повинні гарантувати право кожного громадянина на доступ, за його вимогою, до офіційних документів, які знаходяться в розпорядженні органів державної влади»* [8].

Крім міжнародних норм та принципів існує достатньо розвинуте національне законодавство про свободу інформації. Насамперед, це Конституція України, де в статті 34 прописано, що *«кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір»*[5]. Ця стаття Конституції є для громадян України основною правовою підставою для здійснення громадського контролю за владою, тобто збору та оприлюднення інформації про її роботу.

Натомість Закон України «Про інформацію» деталізує це право: *«Всі громадяни України, юридичні особи і державні органи мають право одержання, використання, поширення та зберігання відомостей, необхідних їм для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій»*(ст. 9), *«Право на інформацію забезпечується обов'язком органів державної влади, а також органів місцевого і регіонально самоврядування інформувати про свою діяльність та прийняття рішень»*(ст.10) [4].

Хто може здійснювати громадський контроль? Згідно статті 3 Конституції України, *«держава відповідає перед людиною за свою діяльність»*, а *«утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави»* [5]. Саме тому громадський контроль може здійснювати будь-який громадянин, який бажає з'ясувати, наскільки влада є відповідальною і виконує свої обов'язки.

На практиці основними суб'єктами громадського контролю є:

- 1) окремі особи та неформальні об'єднання громадян;
- 2) громадські організації (моніторингові, екологічні, правозахисні тощо);
- 3) засоби масової інформації (телевізійні канали, друковані та електронні засоби, бюро журналістських розслідувань тощо).

Без громадського контролю демократія в Україні можлива, але це буде демократія з корумпованими чиновниками, неефективною бюрократією, свавільними корпораціями, забрудненим навколишнім середовищем,

неякісними товарами та послугами, безправними меншинами та вразливими групами населення.

Постійний громадський контроль має бути спрямований на:

- 1) запобіганню порушенню прав людини;
- 2) усунення зловживань, порушень законодавства;
- 3) привернення уваги органів влади та громадськості до існуючих проблем і стимулювання їх вирішення;
- 4) підвищення якості надання послуг державними та недержавними інституціями;
- 5) підвищення публічності та прозорості органів влади та місцевого самоврядування.

На жаль, сьогодні змушені констатувати, що громадський контроль в Україні розвинений слабо. Причинами цього є: 1) нерозуміння його необхідності і сутності посадовими особами держави, 2) загальне небажання влади погодитися на первинність інтересів громадянського суспільства стосовно інтересів держави; 3) нерозвиненість громадянського суспільства та слабка його інституційна спроможність для здійснення громадського контролю; 4) бракує фахових знань, комунікацій, вмінь тощо. Значна частина організацій громадянського суспільства лише імітують громадський контроль, а насправді їхні дії спрямовані на задоволення власних чи владних інтересів.

Для зміцнення громадського контролю необхідні кількісний і якісний ріст громадських організацій, підвищення їхньої компетентності, інституційної і ресурсної спроможності, покращення комунікацій, пошук і використання нових технологій контролю, вдосконалення спільних дій.

Влада працює згідно чітких правових процедур, і в такий самий спосіб вона буде відносити із звичайними громадянами. Лише знаючи ці процедури і використовуючи конкретні правові норми, ми зможемо сміливо контролювати владу.

Список використаної літератури:

1. Бойко О.Д. Історія України: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Ви. 3-тє, виправлене, доповнене / О.Д. Бойко. – К.: Академвидав, 2005. – 688 с.
2. Гусєва А.В. Психологічні чинники готовності до громадської активності: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.01 / А.В. Гусєва / Одес.нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2009. – 19 с.
3. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217А(III) Генеральною Асамблеєю ООН від 10 грудня 1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015
4. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992р. № 2657-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
5. Конституція України. Офіційне видання. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 88 с.

6. Крупник А. Зарубіжний досвід громадського контролю: уроки для України / А. Крупник // Ефективність державного управління: Зб. наук. праць ЛРІДУ. Вип. 14. – Львів, ЛРІДУ, 2007. – С. 146-154.

7. Путівник з громадського контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування. Навчальний посібник / За редакцією О. Неберикунто. – Львів: «Дизайн-студія «Папуга», 2009. – 84 с.

8. Рекомендація ради Європи NR (2002)2 «Про доступ до офіційних документів» від 21 лютого 2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_a33

9. Степаненко В. Громадський контроль за владою як перспектива розвитку громадського суспільства в Україні / В. Степаненко // Віче. – 2000. – № 6. – С. 8-21.

10. Степаненко В. Проблеми формування громадянського суспільства в Україні: інститути, практики, цінності [Електронний ресурс] / В.Степаненко. – Режим доступу: <http://i-soc.com.ua/institute/St2.doc>.

Смілик Я.О.,

II історичний клас Ніжинського ліцею
Ніжинської міської ради при НДУ ім. Миколи Гоголя

Науковий керівник: Пархоменко І.І., вчитель правознавства, вчитель-методист Ніжинського ліцею Ніжинської міської ради при НДУ ім. Миколи Гоголя

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ПОЛІТИЧНІЙ ТА УПРАВЛІНСЬКІЙ СФЕРІ В УКРАЇНІ

Напрямок побудови правової, демократичної і соціальної держави і громадянського суспільства в Україні XXI століття, безумовно, тісно пов'язаний з питанням гендерної рівності в галузі управління та політичній діяльності. Саме такий шлях розвитку України є особливою частиною процесу інтеграції України з країнами Європейського Союзу. До речі, відомо, що в країнах з високим рівнем жіночого представництва у структурах влади (Фінляндія – 39,0 %, Норвегія – 35,8 %, Швеція – 33,5 %, Данія – 33,0 %) краще вирішуються проблеми охорони здоров'я, освіти, екології, соціального захисту тощо [1, с. 106]. Проблема рівності чоловіків і жінок хвилює не тільки українське суспільство. БДПІЛ ОБСЄ звертає увагу, що «Реальної гендерної рівності в політиці не вдається досягти і на початку XXI століття. За чисельністю жінки-виборці сьогодні не лише не поступаються виборцям-чоловікам, але і перевершують їх. Проте за кількісними параметрами жінки, як і раніше, відстають від чоловіків в таких питаннях, як членство в партіях і активна участь в передвиборних кампаніях; участь у виборах в законодавчі органи в якості кандидатів; робота в місцевих радах, регіональних зборах, національних парламентах і в Європейському парламенті в якості обраних

членів і керівників; робота у складі суддівського корпусу і на високих державних посадах, а також на посадах міністрів і керівників уряду і держави»[2, с.14]. Саме тому вдосконалення законодавства щодо гендерної рівності і практичні питання його реалізації є актуальними у сьогоденні всієї Європи і України зокрема.

Мета наукового дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу норм міжнародного права й чинного законодавства України визначити сутність гендерної рівності в галузі політики та управлінській діяльності, розглянути проблему реальної дискримінації прав жінок та шляхи її подолання, дослідити розвиток принципу рівності жінок й чоловіків у законодавстві, а також накреслити шляхи щодо впровадження принципу гендерної рівності в українську правову систему.

Об'єктом дослідження є сутність та особливості гендерного підходу до правового регулювання, правові засади рівності жінок й чоловіків, подолання дискримінації за ознакою статі.

Предметом дослідження є врегульовані нормами права суспільні відносини, що складаються у процесі реалізації принципу гендерної рівності.

Теоретична основа дослідження ґрунтується на правових джерелах, працях і висновках науковців широкого кола гендерних досліджень, на літературних джерелах з філософії права та теорії держави і права, працях зарубіжних та вітчизняних науковців: Т. Гоббса, Дж. Локка, С.Айвазової, М.І. Козюбри, О. Кулачека, В.В. Копейчикова, К.Б. Левченко, Т.Мельник, В.С. Нерсисянца, О.М. Рудневої, О.В.Петришина, І.М.Погрібного, О.М.Рудневої, Н. Сербіна, Ю.М.Тодики, І.В. Цикул та ін. Але з часу виходу їхніх робіт з'явилися нові нормативно-правові акти, відбулися загальні зміни в суспільстві.

Стереотипи ставлення суспільства в цілому і держави зокрема до жінок формувалися тисячоліттями, що з давніх давен виконували регулятивну функцію розвитку людства. З часом еволюційний прогрес сприяв зміні погляду на статевий поділ людства у якості «сильної» і «слабкої» половини. Нові гендерні концепції, що проголошують рівноправність статей, є передумовою сучасної суспільної гармонії та подальшого розвитку цивілізації, який може зазнати стагнації при нехтуванні жіночого впливу на державу і суспільство.

Питання рівності прав чоловіків і жінок привертало увагу суспільства ще з античних часів. Загальновідомо, що Аристотель, Цицерон, Платон та інші виступали за доступ жінок до освіти нарівні з чоловіками. Так жінки вчилися у піфагорейських школах (Платонової академії). Роботи Ж.-А. Кондорсе «Про допущення жінок до громадянських прав» та Олімпії де Гуж «Декларація прав жінки і громадянина» сприяли розвитку феміністичного руху [3]. Але концепція гендеру стала загально визним досягненням неофеміністичного руху який розгорнувся у той час в Європейських країнах лише у 60-х роках ХХ ст.

Зараз термін трактується більш широко: «Гендер - (англ. gender — «стать», від лат. genus — «рід») — соціально-біологічна характеристика, через яку визначаються поняття «чоловік» і «жінка», психосоціальні, соціокультурні ролі чоловіка і жінки як особистостей, на відміну від статі, яка позначає

біологічні відмінності, цілісна психічна репрезентація статі, сповнена неповторним динамічним глибинним, когнітивним та поведінковим смислом жіночого та чоловічого, здобута індивідом у результаті набуття індивідуального гендерного досвіду» [4].

Як відомо, боротьба за гендерну рівність у сфері політичного життя має давню історію, і попервах ця боротьба виявлялася у вимогах надання жінкам права голосу на виборах. Одними з перших жіноче виборче право запровадили такі країни, як Нова Зеландія (1893), Австралія (1902), Велике князівство Фінляндське (1906). З останніх були Кувейт (2005), Об'єднані Арабські Емірати (2006) й Саудівська Аравія (2011) [5], а фактично статевий ценз у Саудівській Аравії відмінено тільки у 2015 році [6].

В Україні таких заборон не існує, але всупереч статевому складу виборців в Україні у керівництві органів державної влади України рівень представництва жінок залишається доволі низьким. Якщо у радянський період частка жінок у Верховній Раді СРСР була найнижчою у 1938 році (24%), а найвищий відсоток після виборів 1980 та 1985 жінки становили 36%. Існувала неофіційна квота для чоловіків на виборах – приблизно 70%, що не відповідала статевому складу населення. Але, з прикрістю, треба зауважити, що у незалежній Україні частка жінок у центральних органах влади значно зменшилася навіть у порівнянні із таким показником. Після перших виборів в Україні у 1990 році частка жінок у Верховній Раді становила приблизно 3%, у 1994 році вона зросла до 5,7%, а в 1998 році – до 8,1%, проте після виборів 2002 року знову знизилася до 5,1% [7, с. 4].]. В нинішньому парламенті 50 жінок або 11,85 % від загального складу [8], що поки є найвищим показником за всю незалежність України, хоча середній показник в Європі – 23%. Україна до недавнього часу займала 115 місце у переліку 137 країн світу і мала передостаннє місце за цим показником у країнах регіону ОБСЄ (відразу перед Грузією) [9].

У 1995 році в Пекіні відбулася Четверта Всесвітня конференція щодо стану жінок, а роком пізніше нарада у Відені, де обговорювали концепцію «паритетної демократії». Концепція включала вимоги жіночих організацій щодо забезпечення реальної рівності жінок і чоловіків в органах влади. Головне гасло тих часів: «паритет» жінок і чоловіків у владних структурах за формулою «50/50». Ця концепція була розроблена в 1994 р. Комітетом з питань рівності жінок і чоловіків та Департаментом з прав людини Ради Європи [10, с. 9].

Уряди багатьох країн сприйняли концепцію і намагалися нормативними актами і реальними діями встановити паритет. Так 6 червня 2000 року Національними зборами Франції був прийнятий Закон «Про паритет між жінками і чоловіками», яким забезпечився баланс представництва чоловіків і жінок 50/50 на всіх виборчих посадах [11].

Зрозуміло, що проблеми рівності у будь-якій сфері не можуть розглядатися за межами права. Нормативність суспільних відносин у сучасній правовій державі зумовлює розвиток певних громадських процесів. Гендерна рівність відображена у нормативних актах України: Кодексі про шлюб і сім'ю; Кодексі про працю; Кримінально-процесуальному, Цивільному кодексах

України; Кодексі України про адміністративні порушення, а також в Законах України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про пенсійне забезпечення», «Про охорону праці», «Про рівні права і можливості жінок та чоловіків», «Про державну службу» тощо. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2006 р. затверджує «Державна програма з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року». Зараз перед Мінсоцполітики поставлено питання про створення нової програми подолання проблеми гендерної рівності до 2020 року.

Проблеми рівності прав чоловіків і жінок у сфері управління і політичній галузі в Україні дійсно існують. Якщо в деяких галузях господарства (освіта, охорона здоров'я, мистецтво, соціальний захист, органи опіки і піклування) на місцевому рівні дозволяється керування жінками, то на загальнодержавному рівні, а особливо у деяких галузях, як то у промисловості, МВС, прокуратурі, МЗС, оборони – це дуже рідка, можна сказати, неможлива річ в Україні. До речі, в країнах Європи міністрами оборони доволі часто бувають жінки. Наприклад, це міністри оборони п'яти європейських країн: Албанії - Мімі Коделі, Нідерландів - Жанін Хенніс-Пласшерт, Німеччини Урсула фон дер Лейєн, Норвегії - Іна Марі Еріксен Сорейде, Швеції - Карін Березня Елізабет Енстрем [12].

На нашу думку, для подолання гендерної проблеми, постає необхідність залучення найкращих науковців: соціологів, аналітиків, статистиків, психологів, юристів, які би зайнялися визначенням найкращих практичних шляхів вирішення проблеми рівності чоловіків і жінок у всіх сферах суспільного життя і зокрема у політичній та управлінській сфері. Більшість світових і українських дослідників переконані у необхідності більш досконалої системи квотування в українському політикуму. Міжнародним центром перспективних досліджень як основними напрямками забезпечення рівності в політиці пропонується: «квотування на законодавчому рівні списків–кандидатів у депутати від політичних партій з вимогою до черговості; квотування на законодавчому рівні списків – кандидатів у депутати без вимоги до черговості; квотування місць у виборному органі; застосування партіями добровільних партійних квот» [13]. Треба підкреслити рекомендації щодо порядку складання виборчих списків та збільшення квотування від 30% до 50% . Обов'язковим елементом повинні стати вимоги до політичних партій, до виборчих представницьких та призначувальних органів дотримуватися балансу чоловіків і жінок, оптимізувати їх представництво у політичних організаціях та управлінських органах.

На сучасному етапі треба зазначити, що міністерства ще не розпочали виконання Державної програми з гендерної політики, а заходи, що ними здійснюються, носять ситуативний характер і схожі скоріше на номінальні, спрямовані лише на звітування, чим на послідовне впровадження гендерної політики. Звертає також увагу факт відсутності у більшості центральних органів виконавчої влади відповідальної за впровадження гендерної програми посадової особи. Необхідно розробити відповідні регіональні програми, які

будуть враховувати особливості та можливості конкретної регіона (області чи міста) та сприяти реалізації гендерної політики.

Щодо навмисного порушення прав людини за статевою ознакою, то можливо було б доцільним ввести відповідні норми до Кодексу про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України із такою гіпотезою і диспозицією: «За порушення встановленого в Конституції рівності прав і свобод чоловіків і жінок, чи створення прямого чи опосередкованого обмеження рівності можливостей щодо реалізації даних прав за статевою ознакою особа (посадова особа) карається...»

Загальне правове регулювання суспільних відносин потребує перебудови на гендерно рівноправних основах. Рішення проблем гендерної розбалансованості управлінської та політичної сфери неможливо досягнути шляхом застосування тільки ситуативними локальними заходами. Ця проблема потребує комплексних змін: юридичних, соціальних, управлінських тощо. Вимогою часу стають не тільки побудова рівноправ'я в законодавчій галузі, а й створення механізму реалізації і контролю за реалізацією нормативно-правових норм на практиці. Головну роль в процесі гендерної рівності повинна зіграти держава в особі уповноважених державних органів та посадових осіб.

Список використаної літератури:

1. Денісюк С. Гендерні аспекти формування іміджу політичного лідера // Політичний менеджмент – 2007. – № 2. – С. 106 – 113.
2. Поддержка участия женщин в деятельности Политических Партий (руководство) /Опубликовано Бюро по демократическим институтам и правам человека (БДИПЧ ОБСЕ) ul. Miodowa 10 00-251 Warsaw Poland www.osce.org/odhr - БДИПЧ ОБСЕ, 2015 р. – 265 с.
3. Малашонок С. Феминизм как философское и социологическое направление. / [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.geopolitica.ru/article/feminizm-v-mezhdunarodnyh-otnosheniyah#.VdmRuPntlHw
4. Гендерна нерівність. Вікіпедія / [Електронний ресурс] // Режим доступу: [//uk.wikipedia.org/wiki](http://uk.wikipedia.org/wiki)
5. Жіноче виборче право Вікіпедія / [Електронний ресурс] // Режим доступу: [//uk.wikipedia.org/wiki](http://uk.wikipedia.org/wiki)
6. Женщины Саудовской Аравии обрели право голоса // [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://rus.delfi.lv/news/daily/abroad/zhenschiny-saudovskoj-aravii-obreli-pravo-golosa.d?id=40829545>
7. Участь жінок у політиці та процесі прийняття рішень в Україні. Стратегії впливу. // Український жіночий фонд, К. – 2011. – 39 с.
8. Вірна Н., Сорочан Г. В українському парламенті жінки працюють краще за чоловіків.// [Електронний ресурс] // Режим доступу: opora.ua.org/news/7443-v-ukrajinskomu-parlamenti-zhinky-pracovytishi-za-cholovikiv
9. Украинские женщины и мужчины далеко не равны. // УНИАН // [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://demoscope.ru/weekly/2013/0545/panorm01.php>

10. Цикул І.В. Гендерні аспекти формування паритетної демократії в Україні.// Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Ченівці, 2009 р. – 24с.

11. Айвазова С. Гендерное равенство. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.owl.ru/win/books/gender/13.htm>

12. Дудченко В. Кто ви, пані міністр. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://volodarka-nvo.org.ua/index.php/cikave/65-interesting/5355-hto-vi-pan-mnstr-oboroni.html>

13. Як забезпечити гендерну рівність у політиці. [Електронний ресурс] // Інформаційний бюлетень Міжнародного центру перспективних досліджень – 2007. – № 364. – Режим доступу: <http://www.pasos.org/content/download>

Стременовська А.Т.,

студентка II курсу спеціальності «Лікувальна справа»

Ніжинського медичного коледжу Чернігівської обласної ради

Науковий керівник: Дудка Л.О., к.і.н., доцент кафедри політології та права Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

СУЧАСНЕ ТЕЛЕБАЧЕННЯ ТА НЕОБХІДНІСТЬ МОРАЛЬНОЇ ЦЕНЗУРИ

На сучасному етапі розвитку суспільства однією із найважливіших цінностей є інформація. Інформація – це джерело влади. Саме тому для кожної держави контроль потоку інформації є запорукою її стабільного розвитку. У політичній системі демократичного суспільства, у його інформаційному просторі засоби масової інформації (ЗМІ) відіграють настільки важливу роль, що їх навіть метафорично називають «четвертою владою». Під ЗМІ розуміємо *ті соціальні інститути і канали комунікації, які забезпечують систематичний збір, обробку і поширення інформації на масову аудиторію* [7, с. 58].

Актуальність досліджуваної теми полягає в необхідності вивчення телебачення як наймасовішого інформаційного вісника про події в Україні та світі, основоположного засобу забезпечення громадянської освіти, політичного і культурного виховання населення та формування суспільної думки та моралі.

Знайомство з великою кількістю нормативних документів, що регламентують мовлення у світі, дозволяє з'ясувати ті **функції**, які може телебачення виконувати для суспільства:

Інформаційна функція – всі засоби масової інформації саме тому так називаються, що мають інформувати людей. Телебачення це може робити швидше, достовірніше та емоційніше за інших.

Культурно-освітня функція – телебачення залучає глядачів до цінностей культури, транслюючи матеріали культурно-просвітницького спрямування. Скільки б не говорили про "неповноцінність" залучення до мистецтва засобами телебачення, слід визнати, що для великої кількості глядачів це єдина

можливість познайомитись із кращими творами мистецтва.

Інтегративна функція – сам факт регулярного перегляду програми різними людьми вже свідчать про їхню певну спільність, але той, хто займається телемовленням, повинен свідомо працювати на зміцнення цього почуття співучасті кожного до всіх.

Соціально-педагогічна функція – передбачає пряме залучення телебачення в систему впливу на населення у вигляді пропаганди того чи іншого способу життя з відповідним набором політичних та духовно-моральних цінностей.

Організаторська функція – досить часто телебачення виконує роль колективного організатора, здійснюючи інтерактивний зв'язок із владою, спонукаючи її до дії; інколи саме стає ініціатором тієї чи іншої громадської акції, організовуючи якісь загальні дії народних мас.

Освітня функція – здійснюється через трансляцію навчальних телепередач, що робить телебачення дієвою складовою системи освіти.

Рекреативна функція (від лат. *Hesgeasio* – відновлення, відпочинок) – відновлення сил людини, витрачених під час праці.

Телебачення на сьогодні виступає також і дієвим інструментом процесу політичної соціалізації. Адже найбільший масив політичної та соціальної інформації населення одержує через ЗМІ, діяльність яких в деякій мірі зорієнтована на управління політичною поведінкою громадян.

Сучасне українське телебачення переживає бум плюралізму, що виявляється в багатоманітності форм його існування (державне, комерційне, громадське тощо) та інформаційному навантаженні, яке воно несе. Ці процеси не можуть контролюватися органами державної влади повною мірою і тому виникає проблема нагляду за змістом інформації, яка надходить до глядача через ЗМІ.

Вирішити проблему можна шляхом застосування цензури, яка може бути політичною, релігійною, лінгвістичною тощо. Проте, чинне законодавство України не передбачає наявності цензури: стаття 15 Конституції України проголошує, що «... цензура в Україні заборонена» [6, с. 6]. Тоді постає досить логічне питання: як же бути з цензурою моральною, яка спрямована на недопущення в засоби масової комунікації інформації, що підриває моральні традиції українського народу, пропагує аморальну поведінку. Як зазначає український професор-педагог Петро Щербань: «ЗМІ роблять усе, щоб відвернути увагу своїх глядачів і читачів від української національної ідеї... Українцям нав'язується чужий спосіб життя, притупляється увага до гострих фінансово-економічних проблем, нищиться українська національна ідея і свідомість» [9, с. 11].

Проблема цензури широко обговорюється і в пресі, і на телебаченні, але дискусії обмежуються лише цензурою політичною. Однак, обговорення моральної цензури стосовно телебачення також є вкрай важливим, адже воно здатне впливати на формування суспільної моралі. З іншого боку, процитувавши Конституцію України буквально, ми розуміємо, що інформація будь-якого змісту може транслюватися у ЗМІ і ніхто окрім них самих не має

права регулювати їх діяльність.

Основними актами нормативного регулювання відносин в області ЗМІ є Закон України «Про інформацію» та Закон України «Про телебачення і радіомовлення», який наголошує, що «...телеорганізації в Україні в своїй діяльності реалізують принцип об'єктивності, достовірності інформації, компетенції, гарантування права кожного громадянина на доступ до інформації, вільне висловлювання своїх поглядів і думок, забезпечення ідеологічного та політичного плюралізму, дотримання телерадіопрацівниками професійної етики та загальнолюдських норм моралі. Телерадіоорганізації не мають права у своїх програмах розголошувати дані, що становлять державну таємницю, або іншу таємницю, яка охороняється законодавством, закликати до насильницької зміни або повалення існуючого державного і суспільного ладу, порушення територіальної цілісності України, вести пропаганду війни, насильства і жорстокості, розпалювання расової, релігійної, національної ворожнечі, поширювати порнографію або іншу інформацію, яка підриває суспільну мораль або підбурює до правопорушень, принижує честь і гідність людини» [2, с. 1].

Із цього випливає, що певні обмеження в діяльності телерадіоорганізацій все таки існують. Але, якщо розголошувати дані, що становлять державну таємницю ніхто не буде, то другої частини статті мало хто дотримується. А це в свою чергу породжує конфлікт: держава спрямовує свою політику на освіту і виховання громадянина та патріота зі сформованою національною свідомістю, а внаслідок впливу ЗМІ ця самосвідомість деформується.

Оскільки українське телебачення переповнене сценами насилля і розпусти, то необхідно шукати шляхи виходу із ситуації, що склалась. У червні 2003 року було запропоновано маркування фільмів та програм спеціальними позначками. Як у звичайному вуличному світлофорі у кутку екрана висвічується відповідного кольору позначка. Зелений кружечок означає, що програма не має обмежень, її можуть дивитися всі. Якщо загориться жовтий трикутник, то дітям до 16-ти років перегляд дозволений під наглядом дорослих. Червоний квадрат попереджує, що телепродукція призначена лише для дорослих. Можливо такий варіант і прийнятний, але що робити, коли діти вдома дивляться телевізор, а батьків нема. Очевидно, їх найбільше приваблюватиме червоний квадратик, і саме такі передачі вони дивитимуться. Маркування відіграє роль показника для дитини. Проблема в тому, що цей варіант не обмежує допуску на екран шкідливої інформації.

За кордоном бачать такі шляхи подолання негативного впливу телебачення: 1) створення спеціальних структур при президентів країни (Литва, Скандинавські країни); 2) створення Асоціації телевізійних каналів, які стежать за роботою свого та інших каналів (Франція); 3) самообмеження телемовників; 4) громадський контроль (Австрія) [1, с. 23; 5, с. 52; 8, с. 110].

Щодо першого, то така спеціальна структура в нас є – це Національна рада з питань телебачення та радіомовлення. Вона створена з метою забезпечення свободи слова і масової інформації, прав та законних інтересів

споживачів, виробників і розповсюджувачів масової звукової, візуальної, аудіовізуальної інформації і даних, розробки й здійснення державної політики ліцензування телерадіомовлення, реалізації та контролю за додержанням законодавства України у сфері телебачення і радіомовлення [3, с. 24].

Однак за наявності такого органу українське телебачення все одно переповнене інформацією, яка шкодить молоді. Асоціація телевізійних каналів може належним чином виконувати свої функції лише тоді, коли самі канали не женуться за рейтингом, а намагаються пропонувати споживачам потрібну та корисну інформацію. Це ж саме стосується і самообмеження самих каналів: жоден канал, поставлений на межу виживання, не відмовиться від зайвої тисячі глядачів, навіть знаючи про те, що несе потенційну шкоду.

У цій ситуації очевидно, що громадський нагляд є найдієвішим способом забезпечення моральності телебачення, адже громадська рада має дуже давню історичну традицію; думка громади завжди мала велике значення. Отже, цей вид контролю – це той шлях, який може привести нас до моральності ЗМІ, зокрема телебачення.

Водночас слід звернути увагу й на інший аспект проблеми, а саме, навіть найкраща громадська рада спільно з державними організаціями не зможе багато зробити, якщо думка пересічного телеглядача не зміниться. Тому ще одним із способів забезпечення моральності телебачення є самообмеження, але не телеканалів, а самих глядачів. Проте мова тут уже йде про ламання стереотипу пасивного телеглядача.

Для забезпечення ефективності цього методу широке поле для діяльності має школа як соціальний інститут освіти і виховання, де повинні даватися хоча б основи знань з етики та моральності. Сімейне виховання також повинне сприяти накопиченню дитиною лише позитивного соціального досвіду та моральної поведінки.

Отже, телеорганізації певною мірою вже накопичили досвід усунення антиморальних тем, проте, як засвідчує практика, ці методи не є ефективними, а іноді навіть і такими, що заохочують глядача до перегляду такої відеопродукції. Однозначно можна сказати, що моральна цензура на сучасному українському телебаченні необхідна. Але цьому повинні сприяти не тільки певні громадські організації, а й державна політика в цілому.

Список використаної літератури:

1. Дядюн К. Телевізійне танго по-литовському / К. Дядюн // День. – 2003. – № 176.
2. Закон України «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 р. № 3759-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/3759-12>
3. Закон України «Про Національну раду з питань телебачення і радіомовлення» від 23 вересня 1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/538/97-вр>
4. Карпенко В. Інформаційний простір як чинник національної безпеки України / В Карпенко // Українознавство. – 2005. – № 3. – С. 182-192

5. Карпец А. Телевидение: бегство от реальности / А. Карпец // День. – 2002. – 18 января.
6. Конституція України. Офіційне видання. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 88 с.
7. Прибийголова Н. Роль ЗМІ у процесі адаптації молодого людини у політичному просторі / Н. Прибийголова // Віче. – 2006. – № 7/8. – С. 57-60.
8. Сохар О. Обличчя цензури / О.Сохар // Журнал «ї». – 2004. – № 32. – С. 110-117.
9. Щербань П. Національне спрямування навчально-виховного процесу закладів освіти / П. Щербань // Рідна школа. – 2005. – № 6. – С. 10-16

Тригубчук С.О.,
студентка ІV курсу
Київського кооперативного інституту бізнесу і права
Науковий керівник: Найда І.В., кандидат наук з державного
управління, старший викладач кафедри права
Київського кооперативного інституту бізнесу і права

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ПРИСТАЛЛИХ ЛЮДЕЙ

Старіння населення є однією з глобальних проблем сучасного світу. Відповідно до класифікації Всесвітньої організації охорони здоров'я до людей похилого віку належить населення віком від 60 до 74 років, до старого - від 75 до 89, а до довгожителів - 90 років і старше. Соціологи називають ці періоди життя людей "третім віком", а демографи вводять поняття "третього" (60-75 років) і "четвертого" (понад 75 років) віків.

У розвинутих країнах, де процес старіння громадян проходить як мінімум протягом трьох десятиліть, частка осіб похилого віку становить від 15 до 20 %. У країнах, що розвиваються, простежується зниження народжуваності та початок активного старіння населення [1].

Концептуальні погляди ООН на місце і роль людей були відображені в Принципах ООН щодо людей похилого віку, прийнятих Генеральною Асамблеєю у 1991 р. Ці принципи зумовлюють забезпечення людей похилого віку:

- продуктами, житлом, одягом і медичним обслуговуванням; можливістю займатися діяльністю, яка приносить дохід, жити у безпечних умовах із урахуванням особистих нахилів і стану, який змінюється, перебувати якомога більше в домашніх умовах; можливістю брати участь у розробці політики, яка торкається їх благополуччя, і створювати власні рухи та асоціації;

- доглядом і турботою з боку сім'ї і общини, медичним обслуговуванням з метою підтримки чи відновлення оптимального рівня фізичного, психічного й емоційного благополуччя і попередження захворювань; можливістю отримувати соціальні та правові послуги, послуги закладів опіки і піклування;

можливістю користуватися у будь-якому соціальному закладі правами людини і основними свободами, включаючи повну повагу гідності, переконань, потреб і особистого життя, а також права приймати рішення щодо догляду та якості життя;

- можливістю всебічної реалізації свого потенціалу, тобто доступу до суспільних цінностей в галузях освіти, культури, духовного життя і відпочинку;

- можливістю вести гідний і безпечний спосіб життя, тобто не зазнаючи експлуатації, фізичного чи психологічного насилля, а також мати право на справедливе поводження незалежно від віку, статі, расової чи етнічної приналежності, інвалідності чи іншого статусу [3].

Люди старшого віку розглядаються світовим співтовариством як позитивний фактор, а не як тягар. Сучасне розуміння старіння поєднує ідеї повноправної участі престарілих і старих людей в житті суспільства і турботи про них. Коли люди старшого віку відіграють активну, творчу і корисну роль і відчують турботу про себе, молодші покоління бачать, що їх може очікувати у майбутньому.

Стратегія міжнародного співтовариства відображена в Міжнародному плані дій з проблем старіння (1983 р.), в матеріалах Всесвітньої конференції з проблем старіння (1952р.) і глобальних цілях з проблем старіння до 2001 р., прийнятих Генеральною Асамблеєю ООН в 1992 р. Особливі інтереси людей похилого віку знайшли відображення в конвенціях і рекомендаціях Міжнародної організації праці (МОП):

- про мінімальні норми соціального забезпечення і встановлення прожиткового мінімуму (1952 р.);

- про основні цілі й норми соціальної політики (1962 р.);

- про професійну орієнтацію і професійну підготовку в сфері розвитку людських ресурсів (1975 р.);

- про трудящих людей похилого віку (1980 р.) [2].

У заключних документах (Декларації і Програмі дій) Всесвітньої зустрічі на вищому рівні в інтересах соціального розвитку, яка проходила в Копенгагені в - 12 березня 1995 р., глави держав і урядів взяли на себе зобов'язання забезпечення більш сприятливих умов стійкого соціального розвитку, а також виявлення особливої уваги до їхніх турбот і потреб престарілих.

В Україні соціальне забезпечення людей похилого віку здійснюється через систему пенсійного забезпечення, передбаченого законодавством (Закон України "Про пенсійне забезпечення" від 5 листопада 1991 р. № 1788-12). У законі гарантується право на трудові пенсії за віком, соціальні пенсії та інші види пенсій для окремих категорій громадян.

Право на пенсію за віком мають:

- чоловіки - після досягнення 60 років і при стажі роботи не менше 25 років;

- жінки - після досягнення 55 років і при стажі роботи не менше 20 років [3].

Пенсії визначаються за віком на пільгових умовах, особлива увага приділяється пенсійному забезпеченню окремих категорій працівників: зайнятих на підземних і відкритих гірничих роботах та в металургії, громадянам, які постраждали від Чорнобильської катастрофи. Спеціальні умови пенсійного забезпечення створені для інвалідів, учасників війни, сімей загиблих (померлих) військовослужбовців та осіб начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ; багатодітних матерів і матерів інвалідів з дитинства та інших категорій громадян.

Список використаної літератури:

1. Соціальна робота в Україні / За заг. ред. І.Д. Зверєвої, Г.М. Лактіонової. - К.: Наук, світ, 2003.
2. Технология социальной работы: Учеб.пособие для студ. / Под ред. И.Г. Зайнышева. - М.: Гуманит. изд. центр "ВЛАДОС", 2000
3. Тюття Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота (теорія і практика). Навч. посіб. - К.: ВМУРОЛ "Україна", 2004.

Хижняк В.І., учениця II курсу класу іноземної філології

Ніжинського обласного педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради

Науковий керівник: Дудченко О.С., к.ю.н., доцент кафедри політології та права Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВИКРАДЕННЯ ДИТИНИ

Розбудова правової держави та розвиток демократичних засад суспільного життя передбачають визнання пріоритету загальнолюдських цінностей. У Конституції України, яка була прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р., встановлено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Відповідно до Конституції кожному гарантується не тільки право на свободу та особисту недоторканність (ст. 29), а й дійовий механізм реалізації конституційних установлень. Однією з ефективних складових такого механізму є кримінально-правові засоби, які передбачають встановлення відповідальності за посягання на життя, здоров'я, свободу та недоторканність особи.

Злочини, пов'язані з викраденням дитини, є досить поширеними в усьому світі. Як відзначається в багатьох джерелах, кожного року жертвами цього злочину стають близько 7 тисяч дітей. Актуальною ця проблема є і для України, де, за даними МВС України, за період 1990–1999 рр. жертвами цього злочину стали 130 дітей. Причому слід ураховувати, що злочини, пов'язані з викраденням дітей, мають значну латентність. У 2007 р. зареєстровано 257 випадків указанного виду злочинів, а в 2009 р. – 338, за перше півріччя 2010 р. – уже 141.

Високий ступінь тяжкості викрадення дитини незалежно від її віку й значне його поширення поставили питання про необхідність видання таких законів, які б забезпечували ефективний захист прав громадян. Ці завдання певною мірою були вирішені у прийнятому Верховною Радою 5 квітня 2001 р. Кримінальному Кодексу України (Далі – КК України), який містить спеціальний розділ III, де передбачено відповідальність за злочини проти волі, честі та гідності, у тому числі й за незаконне позбавлення волі та викрадення дитини (ст. 124).

Відповідно до частини 1 статті 146 КК України незаконне позбавлення волі або викрадення людини – це протиправне переміщення особи з одного місця до іншого, яке супроводжується фактичним обмеженням її свободи пересування та караються обмеженням волі на строк до трьох років або позбавленням волі на той самий строк.

Діти – це окрема частина суспільства, якій притаманні особлива поведінка, своєрідні життєві стереотипи, що забезпечують її розвиток і ставлення та перетворення в дорослу частину суспільства.

Унаслідок свого становища діти потребують особливого підходу, соціального захисту та поваги до їхніх прав.

Жорстоке поводження з дітьми і нехтування їх інтересами можуть мати різні види і форми, але їх наслідки завжди завдають серйозної шкоди здоров'ю, розвитку і соціалізації дитини, нерідко складають загрозу її життю чи навіть, спричиняють смерть [2].

Згідно із частиною 2 статті 146 Кримінального Кодексу України незаконне позбавлення волі або викрадення здійснене щодо малолітнього, – караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

Суб'єктом цього злочину не можуть бути особи, які відповідно до закону мають право тримати особу в місці, де вона не бажає перебувати, або поміщати її в місце, яке вона не має змоги вільно залишити, але тільки з мотивів піклування про фізичне і психічне здоров'я підопічного чи з інших суспільно корисних мотивів (батьки, усиновителі, прийомні батьки стосовно своїх рідних, усиновлених чи прийомних дітей, опікуни і піклувальники стосовно осіб, які перебувають у них під опікою і піклуванням, педагогічні та науково-педагогічні працівники стосовно піднаглядних дітей тощо). Крім того, правовий обов'язок піклуватися про особу і право з цією метою обмежувати її волю можуть бути покладені на особу договором перевезення, морського круїзу, договором про надання послуг із забезпечення особистої безпеки особи і т. ін. Але тривала заборона дитині й батьками протягом відносно тривалого строку (кількох тижнів чи місяців) залишати квартиру, вчинювана як виховний примусовий захід, дає підстави для кваліфікації діяння за ст. 146 КК України [3].

Завідомо незаконні кримінально-процесуальне затримання, привід, арешт і тримання під вартою, вчинені працівниками органів дізнання, слідчими та прокурорами, а так само винесення суддею (суддями) завідомо неправосудного

вироку про позбавлення волі, ухвали (постанови) про направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків, рішення про адміністративний арешт тощо є злочинами проти правосуддя, передбаченими відповідно ст. ст. 371 і 375 КК України.

У деяких інших випадках незаконне позбавлення волі, вчинене службовою особою, має кваліфікуватися за ст. 365 (або 424) КК України як перевищення влади чи службових повноважень. Зокрема це стосується завідомо незаконного здійснення працівниками органів внутрішніх справ, прикордонних військ, управління державної охорони та іншими службовими особами, спеціально уповноваженими на це: а) адміністративного затримання та наступного тримання особи протягом певного часу; б) приводу особи, яка входить до групи ризику захворювання на СНІД, хворої на венеричне захворювання, хронічний алкоголізм, наркомана, який вводить наркотичні засоби шляхом ін'єкцій, громадянина, який ухиляється від призову на військову службу, тощо; в) дисциплінарного арешту військовослужбовця; г) затримання неповнолітнього віком до 16 років, який залишився без опікування, з триманням його у приймальнику-розподільнику, притулку для неповнолітніх або центрі медико-соціальної реабілітації; д) затримання та тримання у спеціальному розподільнику особи, запідозреної у занятті бродяжництвом, або яка ухиляється від виконання постанови суду про примусове лікування від хронічного алкоголізму або наркоманії, має ознаки вираженого психічного розладу і створює у зв'язку з цим реальну небезпеку для себе і оточуючих тощо; е) поміщення у штрафний ізолятор особи, яка відбуває покарання у виді позбавлення волі; є) примусово госпіталізації (скажімо, госпіталізації хворих на туберкульоз, венеричні захворювання, СНІД, лепру, карантинні захворювання тощо) [4].

Незаконне позбавлення волі, вчинене не службовими особами, кваліфікуються за ст. 146 КК України. Це стосується і випадків, коли незаконна примусова госпіталізація здійснюється лікарем, який не є службовою особою (не головним лікарем, не завідуючим відділенням тощо), або коли особа, що не є службовою за змістом ст. 364 КК України, використовує для незаконного позбавлення волі приміщення, до яких вона має доступ у зв'язку з виконанням трудових обов'язків (бокс інфекційної лікарні, камера ізолятора чи гауптвахти, сховище тощо).

Незаконне позбавлення волі, пов'язане з поміщенням завідомо психічно здорової особи в психіатричний заклад, кваліфікується за ст. 151 КК України, а якщо таке поміщення здійснюється не для обстеження стану психічного здоров'я особи, діагностики, лікування і нагляду за нею, а виключно з метою позбавити її волі, – за ст. 146 КК України [5].

Об'єкт викрадення дитини має важливе і багатопланове значення, передусім як обов'язковий елемент юридичної підстави кримінальної відповідальності даного складу злочину.

Термін «об'єкт» походить від латинського *objectum* – предмет, явище, на яке спрямована яка-небудь діяльність. Об'єкт злочину – це певні суспільні

відносини, охоронювані кримінальним законом, на які відбувається посягання і яким заподіюється або може бути заподіяна шкода [6].

Виходячи з того, що викрадення дитини як склад злочину поміщено в розділі III КК України, родовим об'єктом викрадення дитини виступають суспільні відносини, що виникають з приводу забезпечення безпеки особистості.

Видовим об'єктом, стосовно до викрадення дитини, необхідно визнати: свободу, честь і гідність особи.

Воля – це право людини ніким не бути примушеною робити те, що не передбачено законодавством, право бути незалежною при обранні своєї поведінки та здійснювати вільний розвиток своєї особистості (за умови непорушення прав і свобод інших людей), а також гарантована можливість реалізації нею передбачених конституційних прав і свобод (свобода та особиста недоторканість, право на невтручання в особисте життя, свобода пересування і право на вільний вибір місця проживання тощо). *Чесць* – це сукупність рис, що характеризують позитивні моральні якості (принципи), якими керується людина у своїй поведінці. *Гідність* – це усвідомлення людиною, як носієм сукупності певних моральних, світоглядних, професійних та інших якостей, своєї суспільної цінності, що створює у неї підстави для самоповаги [7].

Кримінальний кодекс України, та інші правові акти України, не визначають поняття свобода. Найчастіше це пояснюється складністю і багатоаспектністю категорії «свобода» в юриспруденції. Враховуючи, що в правовій літературі свободі особистості не приділено достатньо уваги, виникає необхідність докладніше розглянути і визначити це поняття.

Абсолютної свободи бути, звичайно, не може, людина обмежена насамперед об'єктивними межами (фізичний, фізіологічний, географічний, кліматичний, просторовий фактори, матеріальні умови життя суспільства та інші). Вимушений вибір здійснюється під таким примусом, який загрожує життю чи іншим вищим, життєво важливим для конкретної дитини інтересам. При наявності саме такої загрози дитину можна вважати невільною; якраз тут проходить грань свободи – несвободи.

Таким чином, стосовно до правової сфери можна запропонувати таку дефініцію: свобода являє собою діяльність, поведінка, дія людини, здійснювані ним по омріяному вибору, виходячи з власних переконань, інтересів, потреб, без примусу, що загрожує життю і іншим, найбільш важливим для людини цінностям, відповідно до встановлених нормами права і приносять своїми результатами певне задоволення.

Об'єкт викрадення дитини як злочини проти особи не може бути якимось чином індивідуалізованим, він повинен бути абстрактним, що виражає всього лише загальні ознаки спрямованості посягання, у даному випадку особистості. Свою персоніфікацію цей об'єкт набуває лише при скоєнні викрадення конкретної дитини.

Обсяг заподіяння шкоди фізичній свободі дитини визначається як тривалістю його знаходження в стані, що виключає фізичну свободу, так і

умовами утримання. Відомі випадки, коли викрадений кілька місяців перебував у холодному сирому підземеллі, прикутий наручниками, і т.д.

Поряд з диференціацією об'єктів по «вертикалі» виділяють ще основний, додатковий і факультативний об'єкти (класифікація по «горизонталі»).

Додатковим об'єктом кваліфікованих й особливо кваліфікованих складів викрадення дитини є здоров'я дитини й безпеку його життя у разі застосування або загрози застосування насильства, небезпечного для життя чи здоров'я, а також життя у разі заповідання смерті з необережності чи настання інших тяжких наслідків.

У разі застосування при викраденні дитини насильства, не небезпечного для життя й здоров'я, безпосереднім об'єктом залишається фізична свобода дитини, а факультативним об'єктом буде тілесна недоторканність особи.

Розкриваючи суть суб'єктивної сторони викрадення дитини аналізується внутрішня сторона злочину. З урахуванням законодавчої конструкції викрадення дитини обґрунтовується висновок, що цей злочин може бути вчинено лише з прямим умислом. Аналіз інтелектуальної ознаки прямого умислу при викраденні дитини дає підставу стверджувати, що її змістом виступає усвідомлення особою суспільно небезпечного характеру того, що вона вчиняє дії по заволодінню дитиною всупереч її волі, поєднані з переміщенням її з місця перебування, які порушують особисту недоторканність потерпілого. Вольова ознака умислу в даному злочині полягає в бажанні суб'єкта заволодіти людиною та перемістити її з місця перебування. Таким чином, встановлення того факту, що особа, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння, бажала його вчинення, є достатнім для наявності прямого умислу, що характеризує викрадення дитини [8].

Мотиви і мета викрадення дитини є факультативною ознакою суб'єктивної сторони цього злочину. Однак, враховуючи, що вони мають важливе значення у визначенні сутності викрадення людини, розгляд їх видається необхідним.

Щодо мотивів, з яких найчастіше вчиняються такі злочини, то за результатами узагальнення судової практики найпоширенішим серед них є корисливий, що й обумовило визнання законодавцем викрадення дитини, вчиненого з таких мотивів, кваліфікованим складом даного злочину. Після детального аналізу корисливого мотиву при викраденні дитини зазначимо, що на практиці найчастіше трапляються випадки викрадення дитини, пов'язані з вимаганням майна, що належить близьким. З'ясовуючи співвідношення викрадення дитини та вимагання, потрібно наголосити, що ці злочини відрізняють суттєві ознаки і що викрадення дитини, вчинене з корисливих мотивів, ні за яких обставин не може «поглинатися» складом вимагання, і навпаки.

Корисливий мотив – це єдиний мотив, який впливає на кваліфікацію даного злочину. Стосовно ж характеристики інших мотивів викрадення людини, то це такі, як ревності, помста, інтереси малолітнього, у зв'язку з поганим поведінням з ним його батьків, політичні та національні мотиви, а

також хуліганські мотиви (останні, підлягають виключенню із числа можливих мотивів викрадення дитини).

Деякі вчені вважають, що не є злочином викрадення малолітнього, вчинене за відсутності низьких мотивів (викрадення малолітнього з метою його усиновлення). Відзначається, що наявність таких мотивів не усуває суспільної небезпечності дій винного, оскільки його потреби у даному випадку задовольняються недопустимим з позиції закону способом. Але характер таких мотивів може враховуватися судом при призначенні та індивідуалізації покарання.

Оскільки між злочинами завжди зберігається відмінність за суб'єктивною стороною, то, встановлюючи вину, мотиви та мету викрадення людини, можна провести за цими ознаками відмежування даного злочину від суміжних – незаконного позбавлення волі та захоплення заручників.

Об'єктивну сторону злочину утворюють його зовнішні ознаки, встановлені законом про кримінальну відповідальність. Це ті ознаки, в яких проявляється зовні процес вчинення суспільно небезпечного діяння і які відповідають на запитання – як було вчинено злочин? Об'єктивна сторона визначає: у чому полягає злочин; яким чином його вчинено; у яких умовах місця, часу, обстановки він протікає; за допомогою яких засобів і знарядь вчинюється [8].

З об'єктивної сторони злочин може бути вчинений у двох формах: 1) незаконне позбавлення волі людини; 2) викрадення людини.

Незаконним позбавлення волі є завжди, коли воно здійснюється не відповідно до Конституції, законів України, а також чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Жодна людина не може бути позбавлена волі інакше, ніж відповідно до процедури, встановленої законом, зокрема у таких випадках, як: а) законне ув'язнення людини після її засудження компетентним судом; б) законний арешт або затримання людини для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, передбаченого законом; в) законний арешт або затримання людини з метою забезпечення її присутності перед компетентним державним органом на підставі обґрунтованої підозри у вчиненні злочину або якщо обґрунтовано визнається за необхідне запобігти вчиненню нею злочину чи зникненню її після його вчинення; г) затримання неповнолітньої людини на підставі законного розпорядження з метою виховного нагляду або законне затримання неповнолітньої людини з метою забезпечення її присутності перед компетентним державним органом; д) законний арешт або затримання людини, здійснені з метою запобігання її незаконному в'їзду до країни, або людини, стосовно якої вживаються заходи з метою депортації або екстрадиції.

Позбавлення волі може полягати у триманні особи в місці, де вона не хоче знаходитися, або в поміщенні її в місце, яке вона не має змоги вільно залишити, хоча бажає цього. Відтак, обов'язковою ознакою складу злочину у його першій формі є місце. Ним можуть бути як приміщення (кімната, камера, погріб тощо) чи комплекси приміщень (підвал багатоповерхового будинку,

лікарня), так і інші місця (дах багатоповерхового будинку, транспортний засіб) чи місцевості (скала, острів тощо).

Викрадення дитини – це протиправне таємне чи відкрите заволодіння людиною шляхом застосування насильства або обману. Унаслідок викрадення дитина позбавляється права не тільки пересуватися, а й вільно обирати місце свого перебування (проживання). Викрадення дитини відрізняється від незаконного позбавлення волі тим, що при вчиненні викрадення дитина є своєрідним предметом злочину, на який спрямоване злочинне посягання.

Список використаної літератури:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р.// Відомості Верховної Ради України. – 1996. № – 30. – Ст. 141.
2. Стефанишин Г.В. Нормативне забезпечення насильства над дітьми / Г.В. Стефанишин // [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://www.obljustif.gov.ua>.
3. Лазарев А.М. Субъект преступления: Учебное пособие. – М.: ВЮЗИ, 1981. – 63 с.
4. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін. / За ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я.Тація. – Київ-Харків: Юрінком Інтер-Право, 2001. – 416 с.
5. Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник / Андрусів, П.П. Андрушко, С.Я. Лихова та ін. / За ред. П.С. Матишевського, С.С. Яценка, П.П. Андрушка. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 896 с.
6. Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник/ М.І.Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін. / За ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – Київ-Харків: Юрінком Інтер-Право, 2001. – 496 с.
7. Володина О.А. К вопросу о совершенствовании законодательства об уголовной ответственности за похищение человека // Проблемы розвитку юридичної науки у новому столітті (До міжнародного дня науки за мир і розвиток): Тези наук. доп. та повідомлень учасників наук. конф. молодих учених (Харків, 25-26 грудня 2002 р.) / За ред. М.І. Панова. – Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2003. – С. 142-145.
8. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу від 5 квітня 2001 року / А.М. Бойко, Л.П. Брич, В.К. Грищук та ін. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Каннон, А.С.К., 2001 р. – 1104 с.

Шкурко А.А.,
студентка I курсу спеціальності «Лікувальна справа»
Ніжинського медичного коледжу Чернігівської обласної ради
Науковий керівник: Дудка Л.О., к.і.н., доцент кафедри політології та
права Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ПРОБЛЕМА ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ СЕРЕД МОЛОДІ: ОСНОВНІ ПІДХОДИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Науково-технічна революція, котра продовжує відбуватися у світі в цілому та в Україні зокрема не може не впливати на всі сфери життя людини, підпорядковуючи його новим вимогам та даючи нові можливості для розвитку та вдосконалення діяльності особистості.

Мережа Інтернет постає сьогодні як найважливіший та найбільш розповсюджений засіб отримання інформації та встановлення соціальних зв'язків, адже саме Інтернет робить інформацію для нас доступнішою, ніж будь-які інші джерела. Завдяки використанню Інтернету стало можливим віртуальне спілкування, встановлення зв'язків з людьми, що перебувають на значній відстані один від одного, анонімне спілкування в чатах тощо.

Однак, поряд із позитивними аспектами науково-технічного прогресу ми стикаємось і з його негативним впливом на формування та функціонування особистості, одним з яких є комп'ютерна та Інтернет-залежність. Це зумовило потребу в організації та проведенні досліджень цього феномену, яким займаються психологи, лікарі, педагоги, філософи та соціологи.

Метою статті є узагальнення поглядів щодо Інтернет-залежності серед молоді як соціальної проблеми та шляхів її подолання.

Однією з найбільш вразливих категорій, що підпадають під вплив Інтернет-залежності, є молодь, яка сприймає Інтернет як основний засіб отримання інформації та комунікації. Оскільки особистість молодої людини є ще не до кінця сформованою, вона залишається чутливою до впливу психологічних та соціальних чинників, що можуть призвести до її деформації. Порушення структури особистості, відірваність від реальності, зниження здатності до презентації себе при встановленні реальної взаємодії через зростання ваги віртуальних стосунків призводить до дезадаптації особистості, порушення її зв'язків із соціумом. Відсутність психопрофілактичних засобів разом зі швидким розповсюдженням та збільшенням доступності Інтернету серед молоді стало передумовою поширення Інтернет-залежності.

За даними дослідницького центру ComputerEconomics (2009 р.), Інтернет-залежні проводять у мережі понад 18 годин на день; 15% людей у світі притаманна надмірна захопленість роботою в мережі (інформаційний вампіризм); 60% європейців прирівнюють віртуальних друзів до реальних; 3% європейців віддають перевагу віртуальним шлюбам; 40% американців майже не виходять з дому, а все необхідне вони замовляють через Інтернет, мають

віртуальні гаманці, віртуальний секс і відправляються у віртуальну відпустку [3].

За даними К. Янг, 25 % залежних набули Інтернет-залежність протягом півроку після початку роботи в Інтернеті, 58% – протягом другого півріччя, а 17% – після року роботи [12].

То що ж таке залежність? *Залежність* – набута гостра потреба здійснювати якісь дії або вживати якісь речовини. Вона поділяється на фізіологічну, зумовлена бажанням самого організму до виконання певних дій, та психологічну [5].

Психологічна залежність – неоднозначний психологічний термін. У сучасній західній психологічній літературі він використовується в основному в контексті аналізу залежності від наркотиків, але існує більш загальне визначення – бажання людини знаходитись або контактувати саме з тим середовищем, що зумовлює покращення емоційного фону [10].

Як синонім поняттю «залежність» використовується термін *«адикція»*, що розглядається як нав'язлива потреба до певної діяльності, яку відчуває людина [1]. Спільним у цих визначеннях є потреба емоційного відділення від реальності. Особистість прагне забути про проблеми, з якими стикається в повсякденному житті, відволіктися від рутини, отримати позитивні емоції та переживання з незвичного джерела, яким стає об'єкт адикції.

Усі залежності сучасні науковці умовно поділяють на *три групи*:

- *хімічні адикції* – в їх основі лежить необхідність прийняття хімічних речовин, що викликають розлади сприйняття (ілюзії, галюцинації), нечутливість до болю, ступор. Наприклад, залежність від алкоголю, наркотичних речовин, тютюну, або лікарських препаратів.

- *проміжні форми адикції*, а саме анорексія – відмова від їжі; булімія – прагнення до постійного споживання їжі.

- *нехімічні адикції*: залежність від азартних ігор (лудоманія), прагнення до досконалості (перфекціонізм); залежність від постійного придбання всіляких речей (шопоголізм); релігійний фанатизм; залежність від стану постійної нестачі часу, стан, зумовлений необхідністю брати участь у багатьох видах діяльності (ургентна адикція).

До цієї ж групи належить Інтернет-залежність – сучасний вид залежності, при якому виникає нав'язливе бажання постійно перебувати у всесвітній мережі [4].

Одним із перших Інтернет-залежність почав розглядати І. Голдберг [6, с.5], який визначив, що вона призводить до появи стресу, шкідливо впливає на всі сфери життя людини. Тобто, незважаючи на те, що первинним мотивом особистості, яка приділяє занадто багато часу перебуванню в Інтернеті, є пошук позитивних емоцій та прагнення до відчуття задоволення, у кінцевому рахунку зловживання Інтернетом має протилежний вплив на людину, яка починає страждати від втоми, стає дратівливою і виснаженою, а перебування в Інтернеті переростає в актуальну потребу та стає самоціллю.

Л.Н. Юрьєва проводить яскраву паралель між хімічними та нехімічними адикціями, основується на тому, що і в першому, і в другому випадку відбуваються зміни біоритмів мозку, специфічним стає функціонування нервової системи в цілому. Наслідком впливу як хімічної, так і нехімічної адикції є особистісні зміни, зрушення у структурі характеру людини, порушення її емоційного фону та психологічної рівноваги [11].

Дослідники К. Янг та А. Гольдберг ставлять Інтернет-залежність в один ряд із такими нехімічними адикціями, як шопоголізм та залежність від азартних ігор. У цьому контексті проводиться паралель між цими видами залежностей, оскільки вони мають такі спільні ознаки, як нав'язливе прагнення до взаємодії з об'єктом залежності; надання йому переваги при усвідомленні того, що такий контакт завдає шкоди, негативно впливає на стосунки з навколишніми та на саму особистість; витрачання багато часу та грошей на об'єкт адикції [8, с. 43].

А. Гольдберг поряд з поняттям Інтернет-залежність використовує термін «патологічне використання комп'ютера». При цьому він розглядається в більш широкому контексті, а Інтернет-адикція – як один із його видів, специфіка якого полягає у використанні комп'ютера для встановлення соціальної взаємодії.

А. Мінаков розглядає Інтернет як новий тип реальності, що характеризується набагато меншою жорсткістю бар'єрів і обмежень та допускає набагато більший ступінь свободи для своїх «мешканців». Також його особливістю є міфологічність – Інтернет нагадує чарівну казку, у якій «користувач» має надприродні можливості, на відміну від реального життя. Ці властивості віртуального середовища сприяють значній регресії користувачів, у чому простежується секрет його надзвичайної привабливості [9].

Існує також точка зору, що Інтернет-залежність слід віднести до кібернетичних розладів, під якими розуміють втрату відчуття часу та реальності в ситуації захоплення комп'ютером. Їх порівнюють із наркотичною чи алкогольною залежністю, але питання щодо віднесення цього відхилення до ряду хвороб досі викликає дискусію. Формуванню залежності сприяє анонімність, доступність, невизначеність, безпечність, простота використання комп'ютерних мереж [2].

А. Гольдберг виділяє критерії Інтернет-залежності:

- бажання кожного разу проводити в Інтернет-мережі більше часу;
- «синдром відмови» – характеризується двома або більше з таких симптомів, як психомоторне порушення, тривога, нав'язливі міркування про те, що зараз відбувається в Інтернеті, фантазії про Інтернет, довільні чи мимовільні рухи пальцями, що нагадують друкування на клавіатурі;
- існує постійне бажання чи безуспішні спроби припинити або почати контролювати використання Інтернету, коли людина осмислює те, що вона стала залежною;
- значуща соціальна, професійна діяльність, відпочинок припиняються або гальмуються у зв'язку з використанням Інтернету;

- скарги навколишніх на те, що людина проводить занадто багато часу в Інтернеті, витрачає на це занадто багато грошей[8, с. 44].

Узагальнюючи проаналізовані позиції щодо аналізу Інтернет-залежності, ми розглядаємо її як вид психологічної, нехімічної адикції, в основі якої лежить нав'язливе прагнення перебувати в Інтернет-мережі, нівелювання всіх інших сфер суспільного життя, зведення до мінімуму спілкування та взаємодії в реальному житті, надання переваги віртуальним стосункам та контактам. Довготривале вимушене перебування поза Інтернет-мережею викликає тривогу, роздратування, непереможне бажання приєднатися до неї.

Із метою попередження чи подолання Інтернет-адикції необхідна ефективна система заходів, що сприятиме гармонізації особистості, розширенню її здатності до встановлення конструктивних стосунків зоточуючими. Національний інститут стратегічних досліджень, провівши детальне дослідження даної проблеми, у своїх висновках виділяє наступне:

1. З огляду на новизну проблеми Інтернет-залежності в Україні варто активізувати інформаційну кампанію з питання профілактики та попередження цієї хвороби серед широких верств населення. Особливо це має стосуватися підростаючого покоління та батьків. Задля втілення даної ініціативи державі варто активніше залучати до співпраці приватні структури, неурядові організації та наукові установи. Одним із кроків у даному напрямку могло стати проведення громадських обговорень з теми загрози поширення веб-адикції.

2. Міністерству охорони здоров'я та Академії медичних наук України розглянути можливість проведення системних досліджень проблеми Інтернет-залежності та розробки конкретних рекомендацій щодо профілактики та лікування такої форми адикції. Дані дослідження можуть здійснюватись на базі підвідомчих організацій, що входять до структури Міністерства та Академії медичних наук України.

3. Відповідно до рішень Громадської гуманітарної ради 30 червня 2011 року, де було піднято проблему необхідності забезпечення доступу до безпечної інформації, особливо в освітніх установах, варто додатково розглянути практику обмеження часу перебування молоді в Інтернеті, базуючись на досвіді країн Європи та Азії.

4. Доцільним є налагодження системи он-лайнних консультацій з проблеми Інтернет-залежності з метою надання оперативних консультацій самим адиктам та їх близьким[6, с. 40].

Отже, Інтернет-залежність є актуальною проблемою, дослідження якої зумовлене запитами суспільства, що пояснюється швидким темпом розвитку комп'ютерних технологій, отриманням вільного доступу все більшої кількості людей до Інтернету. Відсутність дієвих засобів психопрофілактики та психологічна неготовність до адекватного сприйняття Інтернет-мережі часто призводить до формування Інтернет-адикції, яка супроводжується постійним бажанням перебувати в Інтернеті, сприйняттям його практично як єдиного засобу отримання інформації та соціальної взаємодії. При цьому справжні друзі

поступово замінюються на віртуальні, людина стає не здатною підтримувати гармонійні стосунки з особами протилежної статі, оскільки в Інтернеті будувати стосунки набагато легше. Особистість втрачає свою цілісність, розчиняється у віртуальній реальності. Розповсюдження явища Інтернет-залежності вимагає подальшого аналізу цієї проблеми та розробки ефективних методів і засобів, спрямованих на психокорекцію та психопрофілактику цього виду адикцій.

Список використаної літератури:

1. Аддикция // Википедия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org>.
2. Воропай А. Соціально-психологічні чинники Інтернет-залежності / А. Воропай [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>.
3. Вредные привычки. Интернет-зависимость опаснее азартных игр 15.04.2009, Medland.ru [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://medland.ru/psychology/a-94.html>
4. Зависимости [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://my-health.ru/content/59>.
5. Залежність // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>.
6. Ісакова Т. О. Інтернет-залежність як новий феномен сучасного світу: сутність і проблеми: аналітична доповідь/ За заг. редакцією Д.В.Дубова. - К.: НІСД, 2011. - 47 с.
7. Камінська О. Вплив Інтернет-залежності на формування ціннісних орієнтацій молоді <http://www.stationline.org.ua/pedagog/>
8. Камінська О.В. Інтернет-залежність як актуальна проблема сьогодення / О. В. Камінська // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Серія «Психологія і педагогіка». Вип. 22. – Острог, 2013. – С. 41-43.
9. Минаков А.В. Некоторые психологические свойства и особенности Интернета как нового слоя реальности [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vspu.ac.ru/vip/index.html>.
10. Психологическая зависимость // Википедия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki>.
11. Юрьева Л. Н. Компьютерная зависимость: формирование, диагностика, коррекция и профилактика: монография / Л.Н. Юрьева, Т.Ю. Ботьот. – Днепропетровск: Пороги, 2006. – 196 с.
12. Янг К. С. Диагноз – Интернет-зависимость / К. С. Янг // Мир Интернет. – 2000. – № 2. – С. 24–27

Ярош І.Г., учениця II курсу класу іноземної філології
Ніжинського обласного педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради
Науковий керівник: Дудченко О.С., к.ю.н., доцент кафедри політології
та права Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ФОРМ ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ В СРСР

За статистичними даними, в Україні більше 105 тис. дітей-сиріт, позбавлених батьківського піклування. Багато з них стає вихованцями дитячих притулків чи інших виховних закладів. Незважаючи на це, у сучасному суспільстві й досі немає такої форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, яка б повністю могла замінити їм батьківську увагу та турботу. Відтак важливе значення має дослідження форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування на різних історичних етапах [1, с. 101].

Після створення у 1922 році СРСР розпочалися великі кодифікаційні роботи по створенню нового сімейного законодавства. У цей період знову з'являється тенденція до передачі бездоглядних дітей на виховання сім'ям робітників та селян.

Досить поширеним способом улаштування покинутих дітей у сім'ю, що на деякий час замінив усиновлення, стало приймацтво, яке передбачалося Земельним кодексом 1922 р. Правову природу цього інституту свого часу визначила З. Чирикова, яка охарактеризувала його як «двосторонній договір, укладений особою, яка пропонує свою трудову допомогу в роботі селянського двору, та двором, що приймає цю особу на рівних з усіма іншими членами цього двору умовах» [2, с. 88].

У 1926 р. були прийняті нові Кодекси законів про сім'ю, опіку, шлюб та акти громадянського стану РРФСР та УРСР. Одним із головних їх досягнень стало відновлення інституту усиновлення. В Україні виник інститут патронату, який встановлювався Кодексом законів про народну освіту 1922 р. Цей Кодекс, запроваджуючи інститут патронату, на жаль, не забезпечував детального його регулювання. Патронат установлювався як засіб боротьби з бездоглядністю та правопорушеннями.

У роки Другої світової війни був відроджений інститут опіки і патронату, який був скасований в перші роки радянської влади. У 1936 р. знов з'явився термін «патронат», який безпосередньо пов'язаний з ухваленням ВЦІК і СНК РСФСР ухвали «Про порядок передачі дітей на виховання (патронат) в сім'ї трудящих.

Для удосконалення чинного законодавства з усиновлення 1943 р. було видано Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про усиновлення». Це був ще один крок до зміцнення правових передумов усиновлення [3, с. 269].

Найбільшого поширення патронат набув у роки після Другої світової війни, коли з'явилася нова хвиля бездоглядних дітей та дітей-сиріт, які потребували піклування, а держава за допомогою дитячих закладів для таких дітей не в змозі була подолати це явище, викликане війною. У 50-і роки М.С. Хрущов проголосив, «інтернат – краща форма дитячих будинків», і в нашій країні збільшилася помітно кількість інтернатів для дітей-сиріт. Після війни, в 1945 р., було створено більше 650 дитячих будинків для дітей, які у війну втратили батьків. З 1960 р. стали активно упроваджуватися школи - інтернати для дітей-сиріт. Багато шкільних дитячих будинків було перетворено в школи інтернати [4, с.5].

Ретельного правового регулювання інститут усиновлення набув з ухваленням Основ законодавства Союзу РСР і союзних республік про шлюб і сім'ю від 27 липня 1968 р. та Кодексу про шлюб і сім'ю УРСР від 26 червня 1969 р. Після набуття чинності цими нормативно-правовими актами усиновлення розглядають як одну з форм сімейного виховання дітей, батьки яких померли або позбавлені батьківських прав або з інших причин не можуть виховувати своїх дітей [5, с. 178].

Принцип сімейного виховання як передумови формування гармонійної особистості дитини, позбавленої батьківської опіки, був визначений австрійським педагогом Германом Гмайнером, який розробив систему функціонування містечок для дітей-сиріт із сімейними формами виховання «SOS-Kinderdorf». У розвитку виховних інституцій для дітей-сиріт Г. Гмайнер виступав за форми виховання, максимально наближені до сімейних, за спільне навчання і утримання хлопчиків і дівчаток. Гаслами виховної системи, запропонованої Г. Гмайнером, стали поняття «захищеність», «домашнє вогнище», а основними пріоритетами «розуміння» і «любов» [6]. У Радянському Союзі дитячі містечка за принципом Г. Гмайнера почали створюватися у формі дитячих будинків сімейного типу. Їх організатором став Дитячий фонд ім. Леніна.

У 1987 р. згідно з постановою ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР «Про заходи щодо корінного поліпшення виховання, навчання та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, залишених без батьківського піклування» розпочалася дослідно-експериментальна робота з визначення оптимального типу закладів для виховання та розвитку дітей, які залишилися без піклування батьків, з метою їх влаштування від часу народження до початку трудової діяльності. Збільшення кількості соціальних сиріт у країні спонукало уряд СРСР до чергового кроку в бік поліпшення умов виховання та навчання дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, шляхом передачі їх на виховання в сім'ю, завдяки чому в 1988 р. з'явилася нова форма влаштування зазначеної категорії дітей – дитячі будинки сімейного типу [7].

Відповідно до п. 1.1 Тимчасового положення про дитячий будинок сімейного типу, затвердженого Наказом Державного Комітету СРСР з народної освіти від 23 жовтня 1989 р., дитячий будинок сімейного типу став новою, експериментальною формою виховання та соціального захисту дітей-сиріт та

дітей, які залишилися без піклування батьків, і являв собою: 1) дитячі містечка, розраховані на 150–200 дітей, що склалися з окремих багатокімнатних будинків, у яких проживали сім'ї, що взяли на виховання не менше десяти дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків; 2) окремі сім'ї, які взяли на виховання не менше п'яти дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, що проживали у багатокімнатних окремих квартирах або спеціальних житлових будинках [8]. Із прийняттям Тимчасового положення про дитячі будинки сімейного типу в СРСР з'явилась велика кількість таких будинків.

Отже, на початку створення СРСР існувала досить розгалужена система влаштування дітей-сиріт та дітей, що залишились без піклування, яка передбачала як влаштування дітей до сім'ї, так і до державних навчально-виховних закладів. Довгий час перевага надавалася суспільному вихованню у різного роду дитячих установах. Лише наприкінці ХХ ст. був визнаний пріоритет сімейного виховання дітей-сиріт. Сформувався і така форма виховання як дитячий будинок сімейного типу.

Список використаної літератури:

1. Смельський І. П. Приймацтво // Вестник советской юстиции. – 1925. – №3(37). – С. 105–106.
2. Чирикова З. Примачество и усыновление // Вестник советской юстиции. – 1927. – № 8. – С. 88–89.
3. Нечаева А. М. Семейное право: Учебн. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристь, 2008. – 328 с.
4. Из истории усыновления в России [Електронний ресурс]: Інтернет-проект Міністерства освіти і науки РФ. – Режим доступу: <http://www.usynovite.ru/experience/history/cbapteii>.
5. Маслов В. Ф. Действующее законодательство о браке и семье / В.Ф. Маслов, З. А. Подопригора, А. А. Пушкин. – Х.: Изд-во Харьков. Ун-та, 1972. – 212 с.
6. Брускова Е. С. Семья без родителей (социальнопедагогическая система Г. Гмайнера). – М., 1993. – 180 с.
7. Постанова Ради Міністрів СРСР «Про створення дитячих будинків сімейного типу» від 17.08.1988 року № 1022 // СП СССР – 1988. – № 30.
8. Бюлетень Державного комітету по освіті СРСР. 1990. – № 2.

Навчальне видання

Матеріали обласної науково-практичної конференції
«Актуальні проблеми становлення та розвитку держави і права в Україні»
(м. Ніжин, 11 грудня 2015 р.)

Укладач
Дудченко О.С.

Технічний редактор – І. П. Борис
Верстка, макетування – А. В. Новгородська

Видання друкується за авторським редагуванням

Підписано до друку 08.016.2015
Гарнітура ComputerModern
Замовлення №

Формат 60x84/16
Ум. друк. арк. 7,79
Обл.-вид. арк. 6,85

Папір офсетний
Тираж. 50 прим.

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3/4
(04631) 7-19-72
E-mail: vidavn_ndu@mail.ru
www.ndu.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.